

Synnøve Wormdal Flemmen

Hvordan hjelper barnevernet barn i familier med lav inntekt?

Masteroppgave i barnevern HMBV5002

Veileder: Hilde Marie Thrana/Anita Skårstad Storhaug

Desember 2020

Synnøve Wormdal Flemmen

Hvordan hjelper barnevernet barn i familier med lav inntekt?

Masteroppgave i barnevern HMBV5002
Veileder: Hilde Marie Thrana/Anita Skårstad Storhaug
Desember 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne studien belyser hvordan barnevernet jobber med hjelpetiltak i familier med lav inntekt. Den beskriver hvordan familier i marginaliserte livssituasjoner kan streve med sammensatte, komplekse problemer og hvilke behov de kan ha for hjelp fra et uoversiktlig og kanskje komplekst hjelpeapparat.

Familienes økonomiske situasjon og boforhold blir belyst fra foreldrenes perspektiv gjennom en kvantitativ undersøkelse. Lavinntekts-familienes livssituasjon og hvordan barnevernet hjelper disse familiene blir belyst fra barnevernansattes perspektiv gjennom en kvalitativ studie.

Nær 30 % av foreldre i kontakt med barnevernet svarer at de lever i en mindre god eller dårlig økonomisk situasjon, mens nær 70% av foreldrene er fornøyde eller svært fornøyde med boligen som familien lever i. 20% svarer at de både har hatt problemer med å betale regninger knyttet til bolig og at de ikke har mulighet til å betjene en uforutsett utgift på 10.000,- i løpet av en måned.

Barnevernansatte beskriver at familier med lav inntekt ofte har sammensatte problemer og at de lever med utenforskap. De kan være preget av stress og uro over å leve i en økonomisk marginalisert situasjon. Det kommer frem at barnevernansatte er kritiske til barnevernets strategier for å jobbe med hjelpetiltak når det kommer til denne gruppen. Barnevernansatte mener at barnevernet ikke tilpasser metodene slik at det blir tatt hensyn til uroen og stresset som familiene lever med. Barnevernansatte beskriver en opplevelse av avmakt over å ikke kunne hjelpe disse familiene ut av fattigdommen.

Barnevernansatte prioriterer relasjonsarbeidet overfor familiene de skal hjelpe. De uttrykker en vegring for å ta opp økonomi som tema når de møter familiene. Dette kan bero på at barnevernansatte ikke ønsker å ta opp spørsmål som gjør relasjonsarbeidet vanskeligere. I denne oppgaven blir det drøftet om denne vegringen kan være knyttet til skam og tabu og om barnevernet mangler strategier for å jobbe med levekårsproblematikk.

Barnevernansatte i denne studien bruker tverrfaglig samarbeid som problemløsningsstrategi når de jobber med familier med lav inntekt og sammensatte problemer. Tverrfaglig samarbeid er det nest mest brukte tiltaket i barnevernet. I denne oppgaven blir det drøftet om tverrfaglige samarbeidsmøter er barnevernets strategi for å møte komplekse problemer. Dette blir drøftet i lys av kompleksitetsteori.

I denne studien beskriver barnevernansatte at de opplever NAV som et uforutsigbart og krevende system å forholde seg til. De ytrer sterk frustrasjon over samarbeidet med NAV og hvordan NAV ivaretar sitt ansvar inn mot denne gruppen familier. I denne oppgaven blir det drøftet om NAV kan forstås som et komplekst system.

Studien viser at barnevernet ser ut til å mangle strategier for å jobbe med levekårsproblemer i de familiene som trenger hjelp fra barnevernet. Hovedansvaret for å hjelpe familier med levekårsproblemer ligger hos NAV. Likevel opplever barnevernansatte å havne i en situasjon der de må være bindeleddet mellom foreldre og NAV. I lys av at både foreldre og barnevernansatte har utfordringer med å få til et godt samarbeid med NAV, synes det som at det er behov for tydeliggjøring av hvordan barnevernet skal samarbeide med NAV og en klarere avgrensning av ansvarsområdene mellom barnevernet og NAV.

Abstract

This study shows how the child welfare service works with support measures in low-income families. It describes how families in marginalized life situations may struggle with complex problems and what needs they may have for help from a confusing and perhaps complex support system.

The families financial situation and living conditions are elucidated from the parents' perspective through a quantitative survey. The low-income families' life situation and how the child welfare service helps these families are elucidated from the perspective of child welfare employees by a qualitative study.

Nearly 30% of parents in contact with the child welfare service answer that they live in a less good or bad financial situation, while close to 70% of the parents are satisfied or very satisfied with the home in which the family lives. 20% answer that they have both had problems paying bills related to housing and that they do not have the opportunity to service an unforeseen expense of 10,000 during a month.

Child welfare workers describe that low-income families often have complex problems and that they live with exclusion. They may be affected by stress and anxiety because they are living in a financially marginalized situation. It appears that child welfare employees are critical of the child welfare services' strategies when working with support measures for this group. Child welfare workers believe that the child welfare service does not use methods that consider the unrest and stress that the families lives in. Child welfare workers describe an experience of powerlessness over not being able to help these families out of poverty.

Child welfare workers prioritize their effort to build a good relation towards the families. They express a caution to address economic problems when meeting these families. Child welfare employees may be aware of the impact this may have on their relationship with the parents. This thesis discussing whether this caution can be linked to shame and taboo and whether the child welfare service lacks strategies for working with living conditions issues.

Child welfare workers in this study use interdisciplinary collaboration as a problem-solving strategy when working with low-income families and complex problems. Interdisciplinary collaboration is the second most used measure in child welfare. In this thesis, it is discussed whether interdisciplinary collaboration meetings are the child welfare service's strategy to handle complex problems. This is discussed in the light of complexity theory.

In this study, child welfare employees describe that they experience NAV, the the social services in Norway, as an unpredictable and demanding system to deal with. They express strong frustration over the collaboration with NAV and how NAV fulfills its responsibility towards this group of families. In this thesis, it is discussed whether NAV can be understood as a complex system. The study shows that the child welfare service seems to lack strategies for working with living conditions problems in familys who need help from the child welfare service. The main responsibility for helping families with living conditions problems lies with NAV. Nevertheless, child welfare employees experience ending up in a situation where they must be the link between parents and NAV. In light of the fact that both parents and child welfare employees have challenges in achieving good cooperation with NAV, it seems that there is a need for clarification of how the child welfare service should cooperate with NAV and a clearer delimitation of the areas of responsibility between the child welfare service and NAV.

Forord

Dette er en masteroppgave i barnevern. Den er sluttresultatet av et studieløp som jeg har gjennomført samtidig med at jeg har jobbet i kommunal barneverntjeneste, den siste tiden som barnevernleder.

Gjennom mitt arbeid i kommunal barneverntjeneste har jeg sett barn i familier med store og sammensatte problemer, som det har vært vanskelig å gi tilstrekkelig hjelp. Jeg har sett barn som kan tenkes å leve hele sin oppvekst i dårlige materielle kår, samtidig som de får mangelfull omsorg og oppfølging av foreldrene sine. Foreldrene på sin side strever ofte med utfordringer knyttet til psykisk helse, rusproblemer, lite skolegang, manglende tilknytning til arbeidslivet, relasjonsbrudd, svakt nettverk og lav inntekt.

Dette er ikke bare en masteroppgave. Det er også flere historier. Den er beskrivelser av hverdagen til mine kollegaer i kommunal barneverntjeneste. Det er historier om deres møter med barn og deres familier. Det er historier om hvordan hverdagen er givende og motiverende, hvordan hverdagen gjør inntrykk og hvordan hverdagene kan være utfordrende og overveldende.

Dette prosjektet hadde ikke blitt noe av uten velvillige informanter som stilte seg og sine erfaringer til disposisjon for meg. Tusen takk til hver og en av dere!

Proessen med dette masterprosjektet har vært krevende og til dels overveldende. Å gjennomføre dette sammen med full jobb ble krevende. Jeg vil derfor rette en stor takk til tålmodige kollegaer. Noen har gitt nyttige innspill og noen har vist rausket når jeg har vært sliten eller fraværende.

Til sist, men ikke minst, takk til mine to veiledere Anita Skårstad Storhaug og Hilde Marie Thrana for god veiledning og uvurderlig hjelp.

Kristiansund, Desember 2020

Synnøve W. Flemmen

Innhold

Tabeller	xi
Forkortelser/symboler	xi
1 Innledning	12
1.1 Mitt utgangspunkt	13
1.2 Formål med undersøkelsen og problemstilling	14
1.2.1 Forskningsspørsmål	14
1.3 Oppgavens oppbygning	14
1.4 Oppgavens avgrensninger	15
1.5 Sentrale begreper	16
2 Barnevernets virksomhet	17
2.1 Lovgrunnlag	17
2.2 Omfang av hjelpetiltak i hjemmet	18
2.1 Tverrfaglig samarbeid i barnevernsaker	20
2.1.1 Oppstartsmøter som undersøkelsesmetode	21
2.1.2 Nettverksmøter som hjelpetiltak	21
3 Aktuell forskning på området	23
3.1 Forskning om tverrfaglig samarbeid	23
3.2 Fattigdom	25
3.3 Frivillige hjelpetiltak i hjemmet	27
4 Teoretiske perspektiv	29
4.1 Fattigdom	29
4.1.1 Barnefattigdom	29
4.1.2 Habitus og kapital	30
4.1.3 Fattigdom og skam	31
4.2 Kompleksitet	32
4.2.1 Kompleksitetsteori	32
5 Metode	35
5.1 Valg av forskningsmetode	35
5.2 Valg av vitenskapssyn	36
5.2.1 Hermeneutikken	36
5.2.1.1 Fenomenologien	37
5.3 Del 1	38
5.3.1 Kvantitativ metode	38
5.3.2 Forberedelser	38
5.3.3 Rekruttering, utvalg og datainnsamling	38

5.4	Del 2	39
5.4.1	Kvalitativ metode	39
5.4.2	Forberedelser	40
5.4.3	Rekruttering	40
5.4.4	Utvalg.....	41
5.4.5	Datainnsamling	41
5.4.6	Analyse av intervjuene med barnevernarbeiderne	42
5.4.6.1	Stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI).....	42
5.5	Forskningens kvalitet og min forforståelse	44
5.6	Forskningsetiske hensyn	45
6	Funn: Foreldrenes perspektiv	46
6.1	Barnevernforeldres opplevelse av familiens levestandard	46
6.2	Barnevernforeldres betalingsevne.....	47
6.3	Oppsummering	48
7	Funn: Barnevernarbeidernes perspektiv	50
7.1	Lavinntektsfamiliers utfordringer	50
7.1.1	Barna i lavinntektsfamilier	50
7.1.2	Foreldre i lavinntektsfamilier.....	51
7.1.3	Særlige utfordringer for minoritetsfamilier.....	52
7.1.4	Oppsummering	53
7.2	Kunnskap og erfaring med samarbeid med familiene	53
7.2.1	Hvordan økonomi blir tema	53
7.2.2	Medvirkning og samtaletema med barna	55
7.2.3	Tiltaksarbeidet	55
7.2.3.1	Tverrfaglig samarbeid	56
7.2.3.2	Økonomiske hjelpetiltak.....	57
7.2.3.3	Endringstiltak eller kompenserende tiltak?	58
7.2.4	Oppsummering	61
7.3	Hvordan jobbe bedre med familier med lav inntekt?	62
7.3.1	Tidspunkt for melding	62
7.3.2	Relasjonsarbeid	62
7.3.3	Tverrfaglig samarbeid en forutsetning for god hjelp	63
7.3.4	Oppsummering	64
7.4	Oppsummerende svar på problemstillingen	65
7.4.1	Hvilken forståelse har barnevernarbeidere av lavinntektsfamiliers utfordringer?	65

7.4.2	Hvordan samarbeider barnevernet med foreldre og barn i lavinntektsfamilier?	65
7.4.3	Hva kjennetegner god hjelp til barn i familier med lav inntekt?	66
8	Drøfting	67
8.1	«Uroen, den stjeler tilstedeværelse rett og slett!»	67
8.2	Er økonomiske problemer en kulturell doxa?	69
8.2.1	Barnevernarbeidernes vegring for å snakke om økonomi	69
8.2.2	«Det kan handle litt om verdighet. At man ikke skal føle seg trampet på!»	70
8.3	«Det at de har dårlig råd, det får jeg ikke gjort noe som helst med!»	71
8.3.1	Er det tilfeldig om økonomien blir kartlagt?	72
8.3.2	Tverrfaglig samarbeid	73
8.3.3	Barnevernets blikk mot NAV	74
8.3.4	NAV – et komplekst system?	75
8.4	Avsluttende refleksjon	76
	Referanser	79
	Vedlegg	82

Tabeller

Tabell 1 Barneverntiltak i løpet av 2019	19
Tabell 2 Forskningsdesign	36
Tabell 3 Hvordan vil du vurdere husholdningens økonomiske situasjon?.....	46
Tabell 4 I hvilken grad er du fornøyd med boligen?	47
Tabell 5 Har det i løpet av de siste 12 månedene hendt at du/dere ikke har greid å betale regninger knyttet til bolig?.....	47
Tabell 6 Har du/dere mulighet til å betale en uforutsett utgift på 10.000 kr i løpet av en måned, uten å måtte ta opp ekstra lån eller motta hjelp fra andre?.....	48
Tabell 7 Krysstabell over hvordan foreldrene har svart om betalingsevne.....	48

Forkortelser/symboler

Bvl.	Lov om barneverntjenester
NSD	Norsk senter for forskningsdata
SES	Sosioøkonomisk status

1 Innledning

Barneverntjenestens oppgave er å sikre hjelp til barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling. En stor gruppe av de barna og familiene barnevernet er i kontakt med, lever med lav inntekt og ofte store sammensatte utfordringer i tillegg. Dette er barn og familier som kan være vanskelige å hjelpe for barnevernet.

I 2018 levde 12,8 % av alle barn i Norge i lavinntektsfamilier. Bufdirs kommunemonitor setter lavinntektsgrensen for relativ fattigdom til 60 prosent av medianinntekten i Norge. At fattigdomsmålet er relativt innebærer at det omhandler det å mangle ressurser og muligheter som er vanlig i det samfunnet man er en del av (Bufdir, 2020).

Forskningsprosjektet «Det nye barnevernet» (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) gjorde funn som belyser at flesteparten av familier i kontakt med barnevernet hadde lav inntekt og at halvparten av foreldrene hadde offentlige ytelser som sin inntektskilde.

Hjelmtveit (2008) beskriver hvordan en vedvarende sosialklientstatus gjør at foreldrene er preget av et «underskudd på overskudd». Han mener at dette hemmer foreldrene og gjør at foreldrene havner i en negativ spiral av flere ugjorte oppgaver og en økende utfordring med å møte hverdagens krav. Minoritetsfamilier kan også ofte streve med lav inntekt og sammensatte problemer. Samtidig kan de leve med andre utfordringer som for eksempel svak kulturforståelse, språkproblemer, traumer fra krig og flukt, sorg og savn etter hjemlandet og usikker oppholds-status. Moufack (2013) fant lite forskjell på hvordan fattigdom påvirker foreldrene når hun sammenlignet norske eller vestlige foreldre og foreldre med ikke-vestlig bakgrunn. Barnevernet kan likevel ha en lavere terskel for å sette inn bistand til barna i familier med ikke-vestlig bakgrunn (Moufack, 2013, referert i Marthinsen, Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Kojan, 2013).

Noen barn kommer kanskje mer eller mindre regelmessig inn med bekymringsmeldinger til barneverntjenesten. Ofte kommer bekymringsmeldingen inn på grunn av foreldres utfordringer med rus, fysiske eller psykiske helseproblemer (Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017). Undersøkelser kan bli gjennomført uten at barneverntjenesten kommer i posisjon til å iverksette de hjelpetiltakene som familien kunne hatt nytte av. Doherty mfl. (2003 referert i Christiansen, 2015) viser til at foreldre kan være vanskelig å nå med hjelp av flere årsaker. For det første kan det handle om at foreldrene er sosialt, økonomisk eller kulturelt marginaliserte. For det andre kan det handle om at de er «usynlige» ved at de faller utenfor hjelpeapparatets oppmerksomhet. For det tredje kan det handle om at foreldrene oppleves som vanskelig å hjelpe fordi de ikke ønsker den hjelpen som hjelpeapparatet mener de trenger (Christiansen, 2015). For eksempel kan foreldrene ønske seg økonomiske tilskudd, mens barnevernet ser behov for foreldreveiledning og vurderer at det er NAV som bør hjelpe familien med økonomi.

Barn og familier som mottar hjelpetiltak i barnevernet får tiltak i et forløp som beskrives som turbulent. Problemene synes ikke å bli redusert for de familiene som er i kontakt med barnevernet i kort tid. De familiene som har lang kontakt med barnevernet opplever imidlertid at barnevernet blir for fjernt for dem og at de ikke får den tette kontakten som de ønsker (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015). Christiansen (2015) fant i

sin kunnskapsstatus at det er spesielt utfordrende å hjelpe barn som lever i familier med sammensatte og omfattende problemer. Barnet kan for eksempel ha fått hjelpetiltak i form av besøkshjem eller økonomisk dekning av barnehage eller SFO. Christiansen (2015) finner ingen forskning om effekten av slike hjelpetiltak. Johnsen (2013) hevder at det kan være vanskelig å måle effekten av barnevernets innsats da barnevernet ofte fungerer som tilrettelegger for tverrfaglig innsats. Resultatene av innsatsen kan derfor gjerne vise seg gjennom de øvrige instansenes målbare instrumenter for eksempel gjennom bedre resultat i skolen, uten at barnevernet kan tilkjennes «æren» for resultatene (Johnsen, 2013).

Denne masteroppgaven vil omhandle barnevernarbeidernes perspektiv på arbeidet med denne gruppen barn og familier. Jeg vil forsøke å forstå barnevernarbeidernes syn på disse familienes livssituasjon og hvordan de reflekterer rundt den hjelpen disse barna og familiene mottar av barnevernet.

1.1 Mitt utgangspunkt

Jeg har jobbet i kommunal barneverntjeneste i sju år. Det har i flere år vært et økende fokus på kompetanseheving i barnevernet. Jeg merket meg diskusjonen rundt krav om femårig utdanning for å jobbe i kommunal barneverntjeneste, samtidig som jeg ønsket å tilegne meg mer kompetanse. Derfor valgte jeg å starte på masterutdanningen i barnevern ved NTNU, høsten 2017.

Som masterstudent ved NTNU kom jeg våren 2018 i kontakt med gruppen i forskningsprosjektet «*Fattigdom, barnas omsorgsbetingelser og levekår – Barnevernets ansvar? Om barnevernets arbeid med barn og familier som lever med vedvarende lav sosioøkonomisk status*» (Vedlegg 1). Videre i masteroppgaven vil jeg omtale prosjektet med betegnelsen «*SES-prosjektet*». Jeg vurderte at temaene i SES-prosjektet kunne dekke noe av interesseområdet for mitt masterprosjekt og at det kunne være lærerikt å være en del av en større gruppe. Jeg fikk mulighet til å delta i SES-prosjektet og jeg har utarbeidet dette masterprosjektet i tilknytning til SES-prosjektet.

Gjennom begynnelsen av arbeidet med dette masterprosjektet og helt frem til datainnsamlingen var gjennomført hadde jeg en hypotese om at jeg ville finne sammenheng i min empiri mellom lav inntekt/økonomiske problemer og vold/negativt samspill i familien. En slik sammenheng kom aldri tydelig frem i empirien jeg hadde samlet inn. Jeg valgte dermed å endre problemstillingen for prosjektet slik at søkelyset ble rettet mot arbeidet med familier med sammensatte problemer og lav inntekt.

I den tiden jeg har jobbet i barneverntjenesten har jeg vært opptatt av hvordan barneverntjenesten kan hjelpe barn i hjemmet slik at alvorlige omsorgssituasjoner, og dermed alvorlige og inngripende barneverntiltak kan forebygges. Å finne gode hjelpetiltaksløsninger for familier med store og sammensatte problemer har jeg sett som svært viktig, men også som veldig krevende. Det har vært utfordrende å vurdere hvordan barn kan hjelpes på en mest mulig effektiv måte når problemstillingene har vært sammensatte og komplekse. Jeg har kjent på følelsen av å bli «fanget» i møte med familier med mange og sammensatte problemer. Det kunne være overveldende å gå i gang med et hjelpearbeid rettet inn mot de tradisjonelle barnevernsproblemene når man samtidig innså at familiens liv var gjennomsyret av også mange andre utfordringer. Det har blant annet handlet om å prioritere ressursbruk, se hvilke hjelpetiltak man har tilgang på og vurdere hvilken hjelp familien kan nyttiggjøre seg.

I løpet av arbeidet med masteroppgaven startet jeg i ny jobb som barnevernleder. Mitt fokus har blitt enda tydeligere rettet mot å sikre god kvalitet i det arbeidet som gjøres i barnevernet. Jeg er opptatt av at det skal utvikles mer kunnskap om hvordan barneverntjenesten best kan hjelpe barn i hjemmet og samtidig ivareta hensynet til barnets beste. Jeg er opptatt av å se nærmere på hva barnevernet gjør for å hjelpe denne gruppen barn og familier. Er den hjelpen barnevernet gir faktisk til hjelp for barna? Klarer barnevernet å få oversikt og forstå familienes situasjon tilstrekkelig gjennom den kartleggingen og oppfølgingen som blir gjort? Forstår barnevernet marginaliserte familier godt nok? Dette er spørsmål som jeg har undret meg over og som er grunnlaget for mitt valg av tema for dette masterprosjektet.

1.2 Formål med undersøkelsen og problemstilling

Vurderinger, valg og beslutninger i det kommunale barnevernet er basert på det handlingsrommet som loven gir og herunder et relativt stort rom for faglig skjønn. De beslutningene som tas kan bli utgangspunkt for et forløp med flere mulige utfall som noen ganger innebærer alvorlige inngrep i familien. Hvordan barnevernet jobber med hjelpetiltak i familien kan på denne måten ha stor betydning for familien. I denne masteroppgaven ønsker jeg å se nærmere på barnevernets arbeid med frivillige hjelpetiltak i familier med lav inntekt. Jeg har formulert følgende problemstilling:

Hvordan hjelper barnevernet barn i familier med lav inntekt?

1.2.1 Forskningsspørsmål

Arbeid med hjelpetiltak i barnevernet kan omhandle mange ulike sider. Jeg tenker at det er viktig å vite noe om hvordan familiene selv ser sin situasjon. Derfor har jeg formulert det første forskningsspørsmålet ut fra foreldrenes perspektiv. For å belyse barnevernansattes opplevelse, forståelse og vurderinger av spørsmålet jeg stiller i problemstillingen har jeg formulert de tre neste forskningsspørsmålene som jeg ønsker svar på:

1. Hvordan opplever foreldre i kontakt med barnevernet sin økonomiske situasjon?
2. Hvilken forståelse har barnevernarbeidere av lavinntektsfamiliers utfordringer?
3. Hvordan samarbeider barnevernet med foreldre og barn i lavinntektsfamilier?
4. Hva mener barnevernarbeiderne er god hjelp til familier med lav inntekt?

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er bygd opp med 8 kapitler. Innledningen i dette kapitlet har gitt en introduksjon til temaet for masterprosjektet, presentert problemstillingen og de forskningsspørsmålene masterprosjektet forsøker å svare på.

I kapittel 2 vil jeg belyse noen rammer for barnevernets virksomhet når det kommer til arbeid med frivillige hjelpetiltak i hjemmet. Dette gjøres gjennom en redegjørelse for barneverntjenestens juridiske utgangspunkt for arbeid med frivillige hjelpetiltak i hjemmet. Videre i kapittel 2 illustreres omfanget av barnevernets arbeid med hjelpetiltak i hjemmet. Til slutt i kapittel 2 gir jeg en beskrivelse av noen perspektiv på tverrfaglig samarbeid.

I kapittel 3 presenteres et utvalg av aktuell forskning om temaet fattigdom og familier i barnevernet. Dette er ikke en uttømmende forskningsoversikt, men noen bidrag som jeg har funnet relevant for dette masterprosjektet.

I kapittel 4 presenteres noen teoretiske perspektiver på fattigdom. Dette knyttes blant annet til Bourdieus begreper habitus, kapital, sosiale felt og doxa. Videre i kapittel 4 presenteres kompleksitetsteori som en forståelsesmodell når barnevernet er i kontakt med familier med sammensatte problemer. Kompleksitetsteorien presenteres videre som en modell for å forstå barnevernets arbeid.

Kapittel 5 er metodekapittelet som viser mine metodiske valg og fremgangsmåte fra vitenskapssyn til analyse av data. Det er i dette masterprosjektet valgt en flermetodedesign som er satt sammen av en analyse av noen kvantitative variabler som vil belyse foreldre i kontakt med barnevernet sitt syn på egen økonomiske situasjon. Denne analysen vil belyse foreldrenes opplevelse av sin økonomiske situasjon. Hovedvekten i dette masterprosjektet legges på en kvalitativ studie av barnevernansattes perspektiv. Denne vil forsøke å svare på problemstillingen og de øvrige forskningsspørsmålene som omhandler barnevernets arbeid med familier med lav inntekt.

I kapittel 6 blir funnene i den kvantitative delen av prosjektet presentert. Her handler det om hvordan foreldre i kontakt med barnevernet svarer om sin egen økonomiske situasjon.

I kapittel 7 blir funn i hoveddelen av studien presentert. Her kommer beskrivelser av hvordan barnevernarbeiderne opplever lavinntektsfamiliers utfordringer, hvilken kunnskap og erfaringer barnevernarbeiderne har med å samarbeide med disse familiene og barnevernarbeidernes forståelse av hvordan det kunne vært jobbet bedre rundt disse familiene.

I kapittel 8 følger den avsluttende delen av masteroppgaven. Her blir noen av hovedfunnene fortolket og drøftet opp mot tidligere forskning som er belyst i denne masteroppgaven og de teoretiske perspektivene som er valgt.

1.4 Oppgavens avgrensninger

Denne masteroppgaven omhandler familier med lav inntekt og hvordan barnevernet jobber med hjelpetiltak for disse familiene. Oppgaven tar for seg frivillige hjelpetiltak i hjemmet til barn under 18 år. Det vil si at oppgaven ikke kommer til å omhandle hjelpetiltak som fylkesnemnda har pålagt foreldrene å motta. Den vil heller ikke ta for seg ettervernstiltak til ungdom over 18 år. Plasseringer utenfor hjemmet etter lov om barneverntjenester vil heller ikke bli omtalt her.

Masteroppgaven omhandler i hovedsak barnevernarbeidernes perspektiv på hvordan barnevernet hjelper barn i familier med lav inntekt. Foreldrenes perspektiv er begrenset belyst gjennom å synliggjøre hvordan de svarer på spørsmål om familiens levestandard. Barns perspektiv er et viktig perspektiv for barnevernet. Av hensyn til masteroppgavens omfang har jeg likevel valgt å ikke behandle dette her. Noe kommer likevel frem gjennom hvordan barnevernarbeiderne forstår og beskriver barnas situasjon og sin egen samhandling med barna.

Når det kommer til tverrfaglig samarbeid omkring barnevernfamilier er dette belyst gjennom barnevernarbeidernes perspektiv. Det er ikke funnet rom i dette

masterprosjektet til å se det tverrfaglige samarbeidet i perspektivet til barn og foreldre og heller ikke i perspektivet til barnevernets samarbeidspartnere. Dette ville likevel vært et interessant perspektiv for en slik studie. Særlig uttaler barnevernarbeiderne seg om samarbeidet med NAV. En studie om NAV-ansattes opplevelse av arbeid i barnevernssaker og samarbeidet med barnevernet kunne slik sett vært interessant å ta med i drøftingen av temaer fra dette masterprosjektet.

1.5 Sentrale begreper

I denne masteroppgaven har jeg gjort kvalitative intervju med ansatte i kommunal barneverntjeneste. Informantene har ulik fagbakgrunn og ulike arbeidsoppgaver i barneverntjenesten. Felles for dem er at de jobber som kontaktpersoner eller saksbehandlere og har direkte kontakt med barn og deres familier. Videre i denne oppgaven velger jeg å omtale mine informanter som barnevernarbeidere.

Sentralt for denne oppgaven står familier med lav inntekt som er i kontakt med barnevernet. Her vil det handle om barnevernarbeideres subjektive forståelse av familier de er i kontakt med og antatt eller kartlagt økonomiske situasjon. Det vil derfor handle om antatte eller kartlagte økonomiske problemer og ikke nødvendigvis lav inntekt. I kapittel 2 vil jeg gå nærmere inn på begreper knyttet til fattigdom og lav inntekt.

I SES-prosjektet omtales vedvarende lav sosioøkonomisk status. Der beskrives det med to ulike utgangspunkt. Det kan på den ene siden handle om individenes subjektive forståelse av egen situasjon eller det kan på den andre siden måles etter gitte kategorier satt sammen av inntektsnivå, utdanningsnivå og tilknytning til arbeidslivet (Vedlegg 1). Dette henger også sammen med det jeg vil beskrive i kapittel 2 om fattigdom og levekår.

2 Barnevernets virksomhet

2.1 Lovgrunnlag

Lov om barneverntjenester § 3-1 gir barneverntjenesten ansvar for å «avdekke omsorgssvikt, adferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås, og sette inn tiltak i forhold til dette» (Stang & Sveaass, 2016). Samtidig skal barneverntjenesten vurdere hvilke tiltak familien kan nyttiggjøre seg i tråd med hva som er barnets beste og hva som kan være mildeste effektive inngrep. Vurderingene bør blant annet knyttes til kunnskap om hvordan omsorgssvikt og marginalisering kan påvirke barns utvikling. Videre må det for eksempel vurderes hvordan foreldre som lever med komplekse og sammensatte livsbelastninger kan bli i stand til å nyttiggjøre seg hjelpetiltak.

Barneverntjenestens undersøkelser er regulert gjennom § 4-3 i barnevernloven. Vilkåret for å iverksette undersøkelse er at det er rimelig grunn til å anta at barnet har behov for hjelp etter barnevernloven. Undersøkelsen skal ta utgangspunkt i de forholdene som er beskrevet i bekymringsmeldingen og gjennomføres slik at den er til minst mulig belastning for barnet og foreldrene. Undersøkelsen skal ikke gjøres mer omfattende enn formålet tilsier, samtidig som den skal være effektiv og kartlegge barnets totale omsorgssituasjon. Barneverntjenesten skal alltid snakke med barnet i undersøkelser. Unntak her er dersom hensynet til barnets beste tilsier noe annet. Barnets mening skal tillegges vekt ut fra barnets alder og modenhet (Bufdir, 2020).

I barnevernloven er frivillige hjelpetiltak i hjemmet omhandlet i § 4-4, første og annet ledd. Første ledd viser barneverntjenestens ansvar for å «bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter», og at formålet er å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien. I lovforarbeider kommer det frem at formålet er at foreldrene gjennom råd og veiledning best mulig settes i stand til å ivareta sine foreldrefunksjoner (Ofstad & Skar, 2015, s. 81). Dette gir barneverntjenesten et stort rom for skjønn og et ansvar for å vurdere hvilke endringstiltak familien kan nyttiggjøre seg slik at det kan oppnås en endring i hvordan foreldrene gir barnet omsorg.

I annet ledd følger vilkår for å iverksette hjelpetiltak; at «barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det». Vurderinger knyttet til når et barn har særlig behov for hjelpetiltak er en skjønnsbasert vurdering. Lovforarbeidene beskriver at hjelpetiltak «vil gi mulighet til å kunne forebygge situasjoner som ellers ville kunne gjøre det nødvendig med mer alvorlige tiltak» (Ofstad & Skar, 2015, s. 82). Dette gir barneverntjenesten ansvar for å forebygge at barnets situasjon blir slik at alvorligere inngrep i familien blir nødvendig. Ifølge Stang (2007) favner «forholdene i hjemmet» alle typer forhold som virker inn på barnets livssituasjon. Dette kan omhandle ivaretakelsen av barnets fysiske, psykiske og emosjonelle behov, fysiske forhold, forhold ved foreldrene eller vold og overgrep (Stang E. G., 2007). Med «andre grunner menes utfordringer hos barnet selv, som psykiske og emosjonelle vansker, atferdsvansker, rusvansker eller mobbing (Christiansen, 2015).

Christiansen (2015) hevder at barnevernloven har et vidt vilkår for hjelpetiltak. Vurderingen rundt om tiltak skal iverksettes beror på det enkelte barns behov, foreldre

og ungdoms ønske om å motta hjelp, tilgjengeligheten av aktuelle tiltak, ressursituasjonen i barnevernet og hvordan barnevernet forstår sine oppgaver i sammenheng med andre tjenester (Christiansen, Havnen & Havik, 1998, Stang, 2007 referert i Christiansen, 2015). De skjønnsmessige vurderingene som barnevernet gjør opp mot vilkårene for å iverksette hjelpetiltak, handler om hvordan barnevernet ser situasjonen til barnet og familien. Dette igjen handler om hvordan barnevernet har kommet i posisjon til å kartlegge familiens situasjon. Videre handler det om hvilke sammenhenger barnevernet ser mellom de ulike utfordringene som familien har, og om det vurderes at problemene kan løses av barnevernet eller om det er andre instanser som har ansvaret for å hjelpe familien.

Hjelpetiltakene etter første og annet ledd betegnes som frivillige. Likevel kan det diskuteres om de oppfattes som frivillige når foreldrene i utgangspunktet ikke ønsker hjelpetiltakene, og barneverntjenesten formidler at vilkårene for å fremme forslag om omsorgsovertakelse for fylkenemnda er tilstede dersom foreldrene ikke samtykker (Ofstad & Skar, 2009 referert i Christiansen, 2015). Familiene som dette masterprosjektet er opptatt av, kan sies å tilhøre en sårbar gruppe. Hvorvidt foreldrene har forståelse for nytten og er motivert for å samarbeide rundt tiltak som er iverksatt for å skape endring i familien, vil ha betydning for effekten av tiltakene. Slik jeg ser det er dette et viktig perspektiv å ha med seg når man jobber med relasjonen til foreldrene og deres motivasjon. Det vil også ha betydning når hjelpetiltakene skal evalueres av barneverntjenesten.

Barnevernlovens § 3-2, første ledd gir barneverntjenesten ansvar for å «medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer. Ifølge forarbeidene skal barneverntjenesten forsøke å påvirke andre sektorer til å selv gjøre det som er nødvendig. Det er ikke intensjonen med dette leddet at barneverntjenesten skal ta over noe av ansvaret som påhviler andre (Ofstad & Skar, 2015). Barnevernlovens § 3-2, annet ledd gir barneverntjenesten plikt til å «samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivå når dette kan bidra til å løse» barneverntjenestens oppgaver. Andre offentlige instanser har, uavhengig av taushetsplikt og etter eget tiltak eller etter pålegg, opplysningsplikt til barneverntjenesten jf. Bvl. § 6-4, annet ledd. Barneverntjenesten kan jf. bvl. § 6-7, tredje ledd gi informasjon til andre forvaltingsorganer dersom det er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver.

Familier med lav inntekt har ofte behov for hjelp fra andre instanser enn barneverntjenesten. Empirien i dette prosjektet peker i retning av at tverrfaglig innsats er av stor betydning for det arbeidet som barneverntjenesten skal gjøre i disse familiene. I dette masterprosjektet har jeg derfor valgt å se på hvordan barneverntjenesten samarbeider tverrfaglig og tverretatlig for å ivareta ansvaret som ligger i bestemmelsen i bvl § 3-2.

2.2 Omfang av hjelpetiltak i hjemmet

Barneverntjenestens tiltaksarbeid dreier seg for en stor del om frivillige hjelpetiltak i hjemmet. I 2019 fikk 54592 barn og unge hjelp fra barnevernet. 60 % av disse fikk hjelpetiltak i hjemmet. 73,1 % av alle barneverntiltak for barn mellom 0 og 17 år var frivillige hjelpetiltak i hjemmet (Bufdir, 2020).

Kojan (2011) skiller mellom *velferdsbarnevernet* og *kjernebarnevernet* i sin doktoravhandling. Hun viser til at barnevernet i Norge er i vekst og forklarer dette gjennom at den største veksten trolig har skjedd innen velferdsbarnevernet.

Velferdsbarnevernet omtales som det er forbyggende og kompenserende barnevernet som bedrer barns levekår. Kjernebarnevernet dreier seg om å beskytte barn mot omsorgssvikt. Begrepet *gråsonebarnevernet* trekkes også frem. Det handler om familier der problemene er vanskelige å definere og der hjelpetiltak bli satt inn for å støtte barnet og familien samtidig som tiltakene kan ha et utydelig, men kontrollerende formål, gjennom å fungere som begrunnelse for å kunne være i kontakt med familien (Kojan, 2011).

Dette kan knyttes til det skillet som barnevernloven viser mellom endringstiltak, kompenserende tiltak og kontrolltiltak. Barnevernlovens § 4-4, tredje ledd, som riktignok omhandler pålegg av hjelpetiltak og ikke frivillige hjelpetiltak, gir en slik inndeling. Der er kompenserende tiltak beskrevet som for eksempel opphold i barnehage, besøkshjem eller fritidsaktiviteter. Kontrollerende tiltak handler om tilsyn, meldeplikt og urinprøver. Omsorgsendrende tiltak er ikke nærmere definert i lovteksten, annet enn at det blir vist til at de skal være «faglig og etisk forsvarlige og bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag».

Statistisk sentralbyrå viser omfanget av barneverntiltak ut fra rapporteringen som barneverntjenestene gjør. Tallenes pålitelighet avhenger derfor av at barneverntjenestene har registrert tiltakene i korrekt gruppe. Her vises hvordan barneverntiltakene for hele landet, i 2019, fordeler seg mellom de ulike tiltakskategoriene.

Tabell 1. Barneverntiltak i løpet av 2019

Barnevernstiltak 2019	Antall for hele landet
Tiltak for å styrke foreldreferdigheter	44 084
Råd og veiledning/evidensbaserte metoder/senter for foreldre og barn	29 203
Andre hjemmebaserte tiltak/andre tiltak/hjemkonsulent/miljøarbeider	14 881
Tiltak for å styrke barnets utvikling	49 350
Barnehage	3 067
SFO/Aktivitetsskole	3 832
Fritidsaktiviteter	3 563
Økonomisk hjelp for øvrig	14 978
Besøkshjem/avlastningstiltak	9 656
Støttekontakt	3 575
Tilsyn og kontroll	8 125
Nettverksarbeid/samarbeid med andre tjenester	20 473
Deltakelse i ansvarsgruppe/samarbeidsteam	15 827
Familieråd	2 059
Andre tiltak under nettverksarbeid/samarbeid	2 587

(Statistisk sentralbyrå, 2020)

Ut fra denne oversikten kan det se ut til at de tiltakene som barnevernloven definerer som kompenserende tiltak, i tabellen angitt som «tiltak for å styrke barnets utvikling», har et noe større omfang enn de omsorgsendrende tiltakene, som i tabellen er angitt

som «tiltak for å styrke foreldrefungering». Dette kan innebære at barnevernet bruker kompensierende tiltak i større grad enn endringstiltak. Det kan synes å være mangelfulle vurderinger knyttet til grunnlaget for å iverksette tiltakene. Fauske, Kvaran og Lichtwarck (2017) hevder at kjennetegnene ved problemene ofte ikke er drøftet av barnevernet. Derfor er ikke konteksten for tiltakene definert eller det er ikke definert om det dreier seg om enkle, kompliserte eller komplekse problemer (Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017).

Tabell 1 angir antall tiltak og viser ikke antall barn i tiltak. Det enkelte barn har ofte flere tiltak og over tid kan ulike kombinasjoner av tiltak være prøvd (Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017). Kompensierende tiltak kan for eksempel blitt brukt i kombinasjon med endringstiltak, for eksempel for å lette på belastningene i familien slik at foreldrene får muligheter til å nyttiggjøre seg de omsorgsendrende tiltakene. Under de kompensierende tiltakene er tiltak med økonomisk hjelp for øvrig det mest brukte. Tabell 1 viser at «Nettverkstiltak/samarbeid med andre tjenester» er et barneverntiltak som er relativt mye i bruk. Ansvars- og samarbeidsgrupper har vist seg å være det nest mest brukte hjelpetiltaket i barnevernet (Christiansen, et al., 2019). Jeg har derfor valgt å redegjøre spesielt for noen sider ved tverrfaglig samarbeid i denne oppgaven.

2.1 Tverrfaglig samarbeid i barnevernsaker

Familiene som står sentralt i dette masterprosjektet lever med utfordringer på mange områder, også områder som ligger utenfor barnevernets mandat. Barna og familiene har derfor ofte behov for hjelp fra et sammensatt og kanskje komplekst hjelpeapparat. Det kan også se ut som at det er en sammenheng mellom hvor inngripende barnevernets tiltak er og hvor mange andre tjenester familiene mottar (Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017). Dette utfordrer hjelpeinstansene til å samarbeide rundt de familiene med størst behov for hjelp. Som vist i tabell 1 er tverrfaglig samarbeid som barneverntiltak relativt mye brukt. Ved gjennomgangen og analysen av empirien i dette prosjektet utpekte også tverrfaglig samarbeid seg som et tema barnevernarbeiderne var opptatt av.

Tverrfaglig samarbeid kan defineres på ulike måter. Begrepet brukes ofte om samarbeid der personer med ulik fagbakgrunn deltar (Klinge, 2012). I barnevernet kan tverrfaglig samarbeid for eksempel brukes som kartleggingsmetode, beslutningform, for å iverksette tiltak og for å evaluere hjelpetiltak. Jeg vil her presentere noen former for slikt tverrfaglig samarbeid. For det første kan tverrfaglig samarbeid starte med at familien har samtykket til at barnevernet innhenter opplysninger og samarbeider med andre aktuelle hjelpeinstanser, slik som skole, helsestasjon osv. Slikt samarbeid kan foregå på telefonen eller i møter mellom enkeltinstanser og barnevernet. En annen form for tverrfaglig samarbeid kan foregå gjennom ulike former for møter, både rene fagmøter uten familien og samarbeidsmøter med foreldre og eventuelt barn til stede.

Av andre instanser kan barnevernet bli oppfattet som lukket og lite tillitsvekkende. Om andre instanser mangler tillit til barnevernet kan det resultere i et dårlig samarbeid, tilbakeholdelse av informasjon og tildekking av bekymringsverdige forhold (Juul, 2010; Baklien 2009 referert i Lurie, Kvaran, Tjelflaat, & Sørli, 2015). Årsaker til at det tverrfaglige samarbeidet blir vanskelig kan handle om at om at reglene for kommunikasjon mellom tjenestene oppfattes som kompliserte (Fauske, Lichtwarck, Bennin, & Buer, 2016, s. 183). Forarbeidene til barnevernloven er imidlertid klare på at barneverntjensten kan gi opplysninger til andre forvaltningsorganer for å løse sine oppgaver. Barneverntjensten må imidlertid vurdere fra sak til sak hvilke opplysninger som kan gis og til hvilke organer de skal gis (Ofstad & Skar, 2015). Dersom samarbeidet

mellom barneverntjensten og de øvrige tjenestene er regelmessig og nære eller tjenestene er samlokaliserte synes dette å styrke det tverrfaglige samarbeidet (Fauske, Lichtwarck, Bennin, & Buer, 2016, s. 184).

Empirien i dette masterprosjektet viser at barnevernarbeidere opplever et krevende samarbeid med NAV og at det kan fremstå som tilfelling om familier får hjelp fra NAV. NAV har hovedansvar for å yte økonomisk stønad til utsatte barn og unge. Økonomisk stønad som hjelpetiltak fra barneverntjensten skal ikke gis som erstatning for ytelser etter sosialtjenesteloven (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2020). Barnevernet skal henvise familier til NAV dersom de har behov for økonomiske ytelser for å dekke for eksempel mat, klær, fritidsaktiviteter og øvrig livsopphold. Dersom NAV finner at søknad om økonomiske ytelser må avslås, kan barneverntjensten vurdere å innvilge støtten dersom barnet har et særskilt behov for det. NAV skal gi familien hjelp til å søke om økonomiske ytelser og gi økonomisk rådgivning (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2020). Dette innebærer at barnevernet bør henvise familien til NAV når det er avdekket at familien har behov for hjelp til økonomiske ytelser eller rådgivning. Dersom det blir avklart at familien ikke kan motta ytelser fra NAV kan barnevernet vurdere om barnets situasjon tilsier at barnet har særskilt behov for økonomisk støtte.

2.1.1 Oppstartsmøter som undersøkelsesmetode

Tverrfaglige møter kan brukes i kartleggingsfasen av en barnevernssak. Det finnes flere betegnelser på slike møter. Noen bruker begrepet oppstartsmøte (Schellenberg, 2011) eller undersøkelsesmøte (Lurie, Kvaran, Tjelflaat, & Sørli, 2015). Begrepene er ulike, men fremgangsmåten synes å være lik. Møtet blir organisert med mål om å innhente informasjon og konkludere undersøkelsen i samme møte. Det er barnevernets møte og det er barnevernet som kaller inn, leder møtet og skriver referat. Saksbehandler har ansvar for å fremme barnevernets synspunkt. En annen barnevernansatt leder møtet. Foreldre, eldre barn og ungdom deltar i møtet sammen med den instansen som har sendt bekymringsmeldingen, andre relevante offentlige instanser som kjenner familien og familiens private nettverk (Schellenberg, 2011). Bruk av metoden forutsetter samtykke fra foreldre og barn over 15 år. De fleste saker kan egne seg til å undersøkes med oppstartsmøte, men det er et unntak ved vold og overgrepssaker der skyldspørsmålet ikke er avklart (Schellenberg, 2011). Argumentene for å foretrekke oppstartsmøte foran en ordinær undersøkelse er flere. Blant annet trekkes det frem at barnevernet får en åpnere dialog med nettverket og at møtet bidrar til at barn og unge kommer i fokus. Det kan legges grunnlag for tverrfaglig samarbeid gjennom at samarbeidspartnere får god informasjon om utfordringene i familien, og at det er mulighet for å skape en felles forståelse av familiens behov. Oppstartsmøte kan bidra til å ufarliggjøre barneverntjenesten og synliggjøre brukermedvirkning og deltakelse. Til sist, men ikke minst, det er en effektiv undersøkelsesmetode sett fra barnevernets perspektiv (Schellenberg, 2011).

2.1.2 Nettverksmøter som hjelpetiltak

Nettverksmøter kan brukes i alle faser i barnevernssaker, herunder også som hjelpetiltak i barnevernet. Nettverksmøter skiller seg fra tverrfaglige møter eller samarbeidsmøter, som samler familien og deres offentlige nettverk, ved at de samler både familiens offentlige nettverk og det private nettverket. Et annet skille er at nettverksmøter er mer prosessorienterte og rettet mot å mobilisere til felles innsats slik at deltakerne blir aktive deltakere i familiens endringstiltak (Størkersen, 2011). Nettverksmøter i barnevernet

løper ut av en tro på at familier, med sine private og offentlige nettverk, selv kjenner sine utfordringer. Gjennom nettverksmøter kan derfor familien selv si noe om hvilken hjelp de trenger og hvordan hjelpen bør innrettes (Strøm, 2009 referert i Størkersen, 2011 s. 227). Nettverksmøter kan sees som en dialogfremmende arbeidsmetode. I stedet for en lineær form der barnevernet inntar ekspertrollen ved å kartlegge problemer og foreslå løsninger, legger nettverksmøter til rette for en sirkulær form og dialog (Seikkula, 2000 referert i Størkersen, 2011). Nettverksmøter tar hensyn til at klientene selv blir hørt og at de får mulighet til å delta i planleggingen av sitt eget endringarbeid. Størkersen (2011) viser blant annet til erfaring med at nettverksmøter er nyttige for å kartlegge familiens nettverk med tanke på å styrke familiens mulighet til selv å ivareta omsorgen for barnet. Ved store og komplekse problemer der mange instanser er involvert er erfaringen at nettverksmøter kan være til god hjelp (Størkersen, 2011).

3 Aktuell forskning på området

I dette masterprosjektet har jeg valgt å trekke frem noe forskning som jeg ser på som aktuell for å belyse temaet i denne oppgaven. Dette kan ikke forstås som en kunnskapsstatus, men heller som noen relevante innspill til temaet.

Klinge (2012) har brukt foreldres historier og erfaringer i sin presentasjon om tverrfaglig samarbeid. Hennes bokprosjekt gir dermed praksisnære og relevante innspill fra foreldrenes perspektiv, noe jeg finner utfyllende for dette masterprosjektet der foreldrenes perspektiv bare er begrenset belyst. Andre aktuelle innspill kommer fra Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen (2015) som viser hvilke instanser barnevernet samarbeider mest med og sier noe om betydningen av struktur på samarbeidet. Ellingsen, Pettersen, Andersen, & Viblemo (2015) viser at nærhet i samarbeidet mellom barnevernet og andre instanser har betydning for terskler for å melde bekymring til barnevernet. Lone og Værnor (2019) belyser at det har betydning at det tverrfaglige samarbeidet er forankret i ledelsen. Disse bidragene har jeg funnet relevante for å belyse noe om hva tverrfaglig samarbeid fordrer av rammebetingelser og hva som kan være gevinsten av godt tverrfaglig samarbeid.

«Det nye barnevernet» (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) har gitt en oppdatert status på hvem familiene som får hjelp av barnevernet er og hvilken oppfølging disse familiene får av barnevernet. En annen aktuell studie er Helgeland (2008) som har gjennomført en longitudinell studie omhandlende 85 ungdommer som hadde vært i kontakt med barnevernet i barne- og ungdomsår, der det fremkom at tre av fire av disse ungdommene hadde foreldre som selv hadde sosial problemer. Andenæs sin artikkel kom ut av et forskningsprosjekt der det ble sett på forholdene rundt 109 barn i barneskolealder som ble plassert ut av hjemmet. Undersøkelsen viste at foreldrene hadde hatt store problemer med å tilby barna en livssituasjon som svarer til den normen i det norske samfunnet (Andenæs, 2004). Jeg finner også Hjelmtveit (2008) sin forskning relevant for dette masterprosjektet fordi han blant annet har sett hvordan foreldre blir preget av å leve i en situasjon der de har behov for er langvarig sosialhjelp og hva det har å si for deres foreldrefungering. Han har også sett på hvordan relasjonen mellom foreldrene og ansatte i sosialkontoret er. Kane, Neverdal & Stenberg (2018) har undersøkt barnevernansatte og NAV-ansattes forståelse av hvordan barn og unge i familier med lav levestandard blir ivaretatt av kommunale tjenester. Dette finner jeg interessant da det gir et perspektiv på hvordan tidligere studier, med lignende tematikk som dette masterprosjektet, har belyst både barnevernansattes og NAV-ansattes forståelse.

Øivin Christiansens kunnskapsstatus om virkninger av de hjelpetiltakene som benyttes i norsk barnevern har jeg funnet relevant for å belyse hvordan tiltaksarbeidet for familier med store og sammensatte utfordringer mottar hjelp i barnevernet i dagens samfunn (Christiansen, 2015).

3.1 Forskning om tverrfaglig samarbeid

Klinge (2012) fremhever at foreldrenes opplevelser av egen deltakelse i tverrfaglige samarbeidsteam ikke nødvendigvis er positive. Foreldre kan oppleve at de ikke blir

inkludert og at de forsvinner i gruppen av fagfolk med høy kompetanse. Dette kan føre til at foreldrene føler seg små og maktesløse. Foreldrene kan sitte igjen med følelsen av å ha vært alene, oversett, misforstått, undervurdert og fortvilet. Dette mens de har hatt kontakt med et omfattende hjelpeapparat. Klinge (2012) hevder at fagfolk bør la familiene selv være hovedpersoner i samarbeidet og ha fokus på å kommunisere på en anerkjennende måte overfor hverandre. Fagfolk bør være kritiske til egen væremåte, holdninger og hvordan de kommuniserer. Slik vil innsatsen for sårbare familier blir mer fruktbar. Ut fra Klinges funn virker det ikke til at foreldrene ser det tverrfaglige samarbeidet som godt og nyttig. Klinge oppsummerer hva hun har sett at familiene ønsker av hjelpeapparatet. De fremmer blant annet ønsker om en koordinator som de har en god relasjon til og et nært samarbeid med, at fagfolk er handlingsorienterte, engasjerte, forstår krisereaksjoner og er forberedt til møtene. Foreldrene ønsker å slippe å være de som bidrar mest i møtene, men heller få rom for å komme med egne meninger. Foreldrene har også ønske om å ikke bli tolket som negative selv om de ytrer meningene sine. Samtidig ønsker de at noen møter kan avholdes uten at de er til stede. Dette med begrunnelse i at det er en belastning å delta på store møte med mange fagfolk. Foreldre ønsker å bli sett som hovedpersonene i barnas liv, de vil at familien skal bli sett i sin helhet og at barnets søsken blir tatt hensyn til (Klinge, 2012, ss. 258,259).

Fauske, Lichtwarck, Bennin, & Buer (2016) har gjennom data fra *Det nye barnevernet* (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) sett på hvilke tjenester barnevernet samarbeider med. Her fremkommer det at skole, barnhage, helsesøster, politi, barne- og ungdomspsykiatrien, lege/sykehus og PPT var instanser barnevernet samarbeidet mye med. Barnevernet hadde minst kontakt med NAV og voksenpsykiatrien. Dette selv om mange av foreldrene i kontakt med barnevernet har betydelige problemer med økonomi og helse (Fauske, Lichtwarck, Bennin, & Buer, 2016, s. 186). I en kvalitativ studie med intervjuer av ledere og saksbehandlere i to barneverntjenester, en tjeneste i en storby og en tjeneste i en landkommune, ble det sett på hvordan det tverrfaglige samarbeidet fungerte. I begge tjenestene ble tverrfaglig samarbeid ansett som betydningsfullt, og det kom frem at det tverrfaglige samarbeidet også hadde utviklet seg til å bli mer omfattende de siste årene. I landkommunen ble det beskrevet et nært tverrfaglig samarbeid organisert gjennom faste tverrfaglige team. Små forhold gjorde at det ofte var de samme personene som møttes i de faste teamene og som samarbeidet i enkeltsaker. Samarbeidet gjorde at tjenestene fremsto som gjensidig oversiktlige og at forventningene mellom tjenestene ble klarere. I bykommunen var samarbeidet organisert gjennom at en fast fagkonsulent møtte samarbeidstjenestene. Avtaler om dette var forankret på ledernivå (Fauske, Lichtwarck, Bennin, & Buer, 2016).

Arbeidsforskningsinstituttet (Ellingsen, Pettersen, Andersen, & Viblemo, 2015) fant i en studie av terskler i barnevernet at blant sju ulike barnevernkontor var det åpenbare forskjeller ved tersklene for å melde bekymring til barneverntjenesten. Denne forskningen lanserer en samarbeidshypotese som går ut på at tilgangen til bekymringsmeldinger avhenger av hvilken samarbeidsrelasjon barneverntjenesten har til instanser som er mulige meldere. Forskningen viser at det å ha et godt samarbeid med for eksempel helsestasjon eller politi utgjorde en forskjell på antall bekymringsmeldinger og hvor godt dokumentert meldingene var (Ellingsen, Pettersen, Andersen, & Viblemo, 2015). I tråd med dette kan kunnskap om at barneverntjenesten får bedre tilgang på godt dokumenterte bekymringsmeldinger dersom samarbeidet med meldingsinstansene er godt. Et godt tverrfaglig samarbeid kan være betinget av at dette ligger som en forventning eller krav fra øverste ledelse.

Dette underbygges av Lone og Værnor (2019) som ved en kunnskapsgjennomgang har sett på hva som fremmer og hemmer tverrfaglig samarbeid i oppvekstfeltet. De viser hvordan kommuner som lykkes med det tverrfaglige samarbeidet har forankret samarbeidet i kommunens toppledelse. Langsiktige og overordnet satsning som bidrar til felles forståelse og helhetstenkning blant ulike tjenester løftes frem som betydningsfullt. Ledelsens krav og forventninger om tverrfaglig samarbeid og samarbeidskultur viser seg å være viktigere enn organisatoriske løsninger. Kompetanse innen tverrfaglig samarbeid hos ledere og medarbeidere viser seg å fremme samarbeidet (Lone & Værnor, 2019).

3.2 Fattigdom

Forskningsprosjektet «Det nye barnevernet» (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) fant at en majoritet av barnevernfamiliene hadde lav inntekt. Barnevernfamiliene hadde ikke mer gjeld enn andre familier, men dette kunne skyldes at en lav andel av barnevernfamiliene eier egen bolig. Spørreundersøkelsen blant barnevernfamiliene i «Det nye barnevernet» viser gjennomgående lave husholdningsinntekter og at foreldre har svak tilknytning til arbeidslivet. Halvpartene av foreldrene hadde offentlige ytelser som inntektskilde (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015, s. 64). «Det nye barnevernet» fant at mange familier i barnevernet har marginaliserende trekk på en eller flere måter. De fant at de familiene som er i barnevernet over lang tid, kan ha en opphopning av utfordringer samtidig som de er i marginaliserte posisjoner som begrenser dere handlingsmuligheter. Blant annet kan det handle om manglende nettverk som igjen påvirker barnas muligheter til sosiale integrering. «Det nye barnevernet» bruker begrepet «multiproblemfamilier» og beskriver disse familiene og hvordan barnevernet forholder seg til denne gruppen slik:

Multiproblemfamiliene, derimot, der foreldrene som oftest er utenfor arbeidslivet, med problematiske materielle levekår og sammenvevde vansker, får mindre oppfølging og får ikke tiltak som tar sikte på å bedre familiens omsorg for barna. Skjevfordelingen av innsats som vi har avdekket her, er noe som barnevernets medarbeidere ikke kan rette opp. Multiproblemfamiliene «overvåkes på avstand». Dette kan ha sammenheng med barnevernets pressede arbeidssituasjon. Dypere sett kan det også handle om hvordan barnevernets bilde av familien er konstruert, og hvilke konsekvenser dette får. Uansett er sosial klasse, levekår og foreldrenes sosiale og kulturelle kapital sterkt utslagsgivende for hvordan barnevernet arbeider med barn og familier (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015, s. 233)

Multiproblemfamiliene synes å komme inn i barnevernet tidlig og bli værende der lenge. Dette handler for noen av familiene om at barnet blir langtidsplassert. Det gjelder også for barn som bor hjemme og mottar hjelpetiltak i hjemmet over lang tid, fordi situasjonen ikke har endret seg i positiv retning. Det ser ut til at dette er familier der barnevernet har vurdert omsorgssituasjonen som så prekær at det har oppstått omorgssvikt eller risikoen er høy for omsorgssvikt. «Det nye barnevernet» har sett at de mest sårbare, marginaliserte familiene ikke mottar så mye *intervensjonstiltak* som tar sikte på å skape endring i omsorgssituasjonen. I disse familiene setter barnevernet i større grad inn *bistandstiltak* rettet mot barnet. *Veilednings- og intervensjonstiltak* er til sammenligning mer brukt overfor familier som har lavere grad av marginalisering (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015, s. 238).

Jeg vil i fortsettelsen rette oppmerksomheten mot hvordan barnevernet arbeider med frivillige hjelpetiltak i familier som her er beskrevet som *multiproblemfamilier*. Dette er familier som lever med ulike og ofte komplekse utfordringer på mange områder i livene sine. Forskerne i «Det nye barnevernet» fant også at foreldrene i familier som får tiltak fra barnevernet ofte har stor tillit til barnevernet og at de foretrekker å samarbeide med

barnevernet foran å forholde seg til andre instanser. Foreldrene foretrekker en-til-en kontakten med saksbehandler og ser ikke meningen med samarbeid mellom involverte instanser. Dette gjaldt foreldre både fra marginaliserte grupper men også middelklasseforeldre. Foreldrene var gjennomgående opptatt av å skaffe hjelp til barnet sitt når de innså at de selv ikke hadde mulighet til å løse utfordringene. Likevel argumenteres det med at tilbud om tverrfaglig innstas for de mest utsatte barna ikke finnes fordi foreldrene ikke opplever en meningsfull dialog og oppfølging fra for eksempel skole og psykisk helsevern (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015, ss. 233, 234, 248, 251).

Helgeland (2008) hevder at fattigdom eller dårlig økonomi har hatt lite fokus i barnevernet. Barnevernet har forstått familienes problemer som utfordringer knyttet til individuelle forhold eller forhold som ligger til noe annet enn økonomi. Hun viser til at familier som er i kontakt med barnevernet ofte har en livssituasjon preget av sammensatte problemer og at mange ligger under gjennomsnittet når det kommer til økonomiske og sosiale vilkår (Helgeland, 2008, s. 171). Fattigdom som fenomen kan beskrives som mangel på det man trenger for å dekke grunnleggende behov som for eksempel mat, klær og bolig. I andre omgang handler det om mangel på ressurser til å skaffe seg andre verdier. Over tid kan dette føre til at man ikke blir i stand til å komme seg ut av situasjonen og at man forblir i en situasjon med «lav sosial status, økende avhengighet, underordning og opplevelse av avmakt og økende sårbarhet og stigmatisering» (Helgeland, 2008, s. 173).

Agnes Andenæs (2004) skrev en artikkel etter å ha gjennomført en undersøkelse om barn som ble plassert utenfor hjemmet. Andenæs beskriver blant annet hvordan dårlig økonomi får følger for foreldreskapet på flere måter enn det som er åpenbart. Hun hevder at det kan handle om det at man ikke har råd til å kjøpe det samme som andre eller delta på aktiviteter på lik linje med andre. Andenæs mener at det å havne utenfor det livet og kretsløpet som andre deltar i, får konsekvenser for selvforståelsen. Det omhandler opplevelse av «skam, tap av verdighet og noen man må skjule for omverden» (Garbarino 1998, Dean 1992 referert i Andenæs, 2004, s. 26). Andenæs fant at foreldrene til de 109 plasserte barna i undersøkelsen hadde lite utdannelse og svak tilknytning til arbeidslivet. Dette mener hun at setter mange av dem i en posisjon der de opplever å være underlegne og ha usikre ferdigheter til å bevege seg ute i samfunnet. Hun setter dette opp mot de økte kravene som stilles til foreldre i dagens samfunn når det kommer til oppfølging av barnas skolegang. Andenæs mener at barnevernet ikke i tilstrekkelig grad ser og forstår fattigdommen som disse familiene lever med. Hun hevder at det kan se ut som at barnevernet forstår familienes problemer som enkeltstående og slik at de kan behandles hver for seg. Hun etterlyser forståelse og kunnskap om hvordan levekår påvirker barns utvikling og livssituasjon (Andenæs, 2004).

Hjelmtveit (2008) har gjort en kvalitativ intervju-undersøkelse av foreldre og barn i familier som mottar langvarig økonomisk sosialhjelp. Utvalget besto utelukkende av etnisk norske familier og det ble gjennomført intervju med 19 foreldre og 17 barn og unge. Også 20 ansatte ved sosialkontor ble intervjuet. I denne undersøkelsen kom det frem at foreldrene opplevde psykiske og sosiale konsekvenser av å leve med en knapp økonomi. Dette ble beskrevet som utrygghet, tap av kontroll med livssituasjonen, sosial underlegenhetsfølelse, redusert nettverk og lite variasjon i dagliglivet. Flere av foreldrene hadde bekymring for barnas utviklingsmuligheter og skyldfølelse overfor barna på grunn av familiens situasjon. Dette blir oppsummert med å hevde at skyldfølelse og frustrasjon bidrar til å styrke forholdet som blir beskrevet som «underskudd på overskudd». I dette

begrepet vises det til en sammenheng mellom det å være sliten av å leve med knappe ressurser og samtidig leve med skyldfølelse og bekymring overfor barna (Hjelmtveit, 2008). Foreldrene ble også bedt om å beskrive sin kontakt med sosialkontoret. Her beskriver de fleste av foreldrene i utvalget negative opplevelser. Kontakten ble beskrevet som en tilleggsbelastning heller enn hjelp. Beskrivelsene gikk blant annet ut på byråkratiske dokumentasjonskrav og lite informasjon og tilgjengelighet. Foreldrenes opplevelse av kontakten ble blant annet beskrevet med skamfølelse, ydmykelse, avmakt, slitsomhet og det å ikke bli sett som et helt menneske. Bare to av foreldrene i dette utvalget hadde en positiv opplevelse av kontakten med sosialkontoret. Flertallet av saksbehandlerne ved sosialkontorene beskrev også foreldrene som slitne og oppgitte. De så at foreldrene strevde med sammensatte utfordringer som langvarige helseplager, arbeidsledighet, lav utdanning og gjeldsproblemer. Flere av saksbehandlerne uttrykte også at foreldrene opplevde sosialkontoret som lite tilgjengelig og byråkratisk. Et mindretall av saksbehandlerne beskrev foreldrene på en måte som ble oppfattet som fordomsfull (Hjelmtveit, 2008). Hjelmtveits forskning beskriver blant annet hvordan foreldre i langvarig kontakt med sosialtjenesten opplever sin egen situasjon og videre hvordan de opplever sin kontakt med sosialtjenesten. I dette masterprosjektet har jeg sett på barnevernarbeidernes beskrivelser av foreldre i familier med lav inntekt og hvordan barnevernarbeidere opplever foreldrenes kontakt med NAV. Hjelmtveit belyser perspektivet til de ansatte ved sosialkontoret og hvordan de ser på sine møter med foreldrene og videre hvordan de ansatte ser foreldrenes situasjon. Dette kan være nyttig å se i sammenheng med mitt perspektiv.

Kane, Neverdal og Stenberg (2018) undersøkte NAV- og barnevernansattes opplevelse av hvordan kommunen ivaretar barns rett til en forsvarlig levestandard. De fant store ulikheter mellom hva som blir innvilget av økonomiske stønader av NAV og barnevernet. De fant også ulikheter mellom små og store kommuner. Der små kommuner hadde et smalere tilgang til hjelpetilbud, var utfordringen begrensede økonomiske rammer og handlefrihet i de store kommunene. Barnevernansatte beskrev NAV som en stor organisasjon der det er vanskelig å komme i kontakt med saksbehandlerne, mens i små kommuner der tjenestene var samlokalisert, var samarbeidet beskrevet som godt både generelt og i enkeltsaker. Det kom frem at NAV-ansatte ikke snakker med barn direkte når de behandler søknader om økonomisk støtte knyttet til barnet, men at de belyser barnets situasjon gjennom kontakt med foreldrene. Studien peker på at barns rett til medvirkning ikke blir ivaretatt ved dette. I denne studien blir det vist til at tjenester som skal fremme barns levekår fremstår som fragmentert og at ansvaret er uklart fordelt mellom barnevernet og NAV. Det anbefales her en mer samordnet og helhetlig organisering av disse tjenestene i form av å bli et «samarbeidende kollegium med et felles ansvar for barna i kommunen» (Kane, Neverdal, & Stenberg, 2018, s. 27).

3.3 Frivillige hjelpetiltak i hjemmet

Øivin Christiansen (2015) har sammenfattet en kunnskapsstatus om virkninger av hjelpetiltak som benyttes i norsk barnevern. Han viser til at det ikke finnes forskning om effekten av tiltak som barnehage, SFO og fritidsaktiviteter. Det samme gjelder tiltaket *økonomisk hjelp*. Ifølge oversikten i Tabell 1 representerte de nevnte tiltakene 51,5 % av iverksatte hjelpetiltak rettet mot barnet i 2019 og tilsvarende 22,3 % av alle hjelpetiltakene totalt.

Når det kommer til økonomiske hjelpetiltak fra barnevernet, etterlyser Christiansen (2015) mer kunnskap om til hvilke formål barneverntjenesten yter økonomisk hjelp og

betydningen av dette barneverntiltaket sammenlignet med andre velferdsytelser denne gruppen mottar. Han viser til at det har blitt diskutert om hvorvidt barnevernet påtar seg ansvar for å yte økonomisk hjelp som erstatning for sosialhjelp. Han peker på at ansvaret burde ligge til arbeids- og velferdsforvaltningen. Christiansen viser her til Prop. 106L som sier at «ansvaret for å ivareta barn som vokser opp i lavinntektsfamilier er presisert i den nye loven om sosiale tjenester» (BLD, 2013 s. 151 sitert i Christiansen, 2015 s. 45). Videre etterlyser han kunnskap om hvor hensiktsmessig foreldre, barn og barnvernansatte mener tiltak om økonomiske ytelser i barnevernet er. Christiansen viser til Gjerustad mfl. (2006) som fant at det kunne oppstå samarbeidsutfordringer mellom barnevernet og foreldrene når foreldrene uttrykte ønske om økonomisk støtte og barnevernet henviste dem til å søke støtte hos NAV. Likevel fortalte flere barnevernansatte at de benyttet økonomisk hjelp som tiltak for å rydde opp i utfordringer som kunne hindre at man kunne jobbe med andre problemer. Økonomisk hjelp ble her ansett å kunne redusere stressfaktorer i hverdagen (Gjerustad mfl., 2006, referert Christiansen 2015, s 45).

Christiansen (2015) viser videre til at hjelpetiltak som hjemkonsulent, miljøarbeider, og andre hjemmebaserte tiltak har et lite definert innhold som man ikke kjenner til effekten av. Når det kommer til foreldreveiledningsprogram kommer det frem positive effekter av program som DUÅ, PMTO, TIBIR og MST. Her vises det til at program rettet mot barns atferdsvansker gir best effekt der utfordringene er størst og at de virker best for yngre barn. Foreldre som er sosioøkonomisk marginaliserte har imidlertid generelt svakere utbytte enn andre foreldre (Christiansen, 2015).

Christiansen påpeker at barn i familier med sammensatte og komplekse vansker på en side er definert som barnevernets hovedmålgruppe, men på den andre siden er det krevende å finne hjelpetiltak som har effekt for denne gruppen. Han viser imidlertid til at det overfor denne gruppen kan være forskningsmessig grunnlag for å anbefale korte intensive, programbaserte tiltak kombinert med målrettet støtte over lengre tid. Her blir det løftet frem at det har betydning for familiene med kontinuitet i kontakten med hjelpeapparatet og at det finnes mulighet til å etablere en tillitsfull relasjon med hjelperne (Christiansen, 2015). Christiansen beskriver «flerkomponenttiltak» som en relevant måte å tenke hjelpetiltak overfor familier med komplekse problemer. Han beskriver dette som tiltak, med ulike komponenter, som retter seg mot familien som helhet og «faktorer på ulike nivå» (Christiansen, 2015, s. 96). Her beskriver han en spesialtilpasset hjelp som kan settes sammen av foreldreveiledning, terapeutisk innsats, praktisk hjelp for å redusere stress og sosial støtte. Han løfter frem at individuelle tiltak i motsetning til gruppetiltak, kan være bedre egnet for familier med alvorlige problemer, og at hjemmebaserte tiltak kan være av betydning (Christiansen, 2015).

Christiansen etterlyser mer forskning og kunnskap om hvilke situasjoner som utløser at hjelpetiltak blir iverksatt og hvordan mål for tiltakene er definert av barnevernansatte, foreldre og barn. Han uttrykker også behov for mer kunnskap om hvordan barnevernets hjelpetiltak kommer inn i den samlede innsatsen for barn og familier (Christiansen, 2015, s. 139). Christiansen har sett på barnevernets ulike former for hjelpetiltak og hvilken effekt hjelpetiltakene har. Jeg har særlig trukket frem hvordan denne forskningen belyser arbeidet med familier med store og sammensatte problemer. I dette masterprosjektet har jeg forsøkt å få frem barnevernarbeidernes vurderinger knyttet til iverksettelse og valg av hjelpetiltak i familier med lav inntekt. Christiansens oversikt har derfor gitt nyttig kunnskap om bruken av frivillige hjelpetiltak i familier med store og sammensatte utfordringer.

4 Teoretiske perspektiv

Det sentrale temaet for denne oppgaven er barnevernets arbeid med barn som lever i familier med lav inntekt. Andenæs (2004) har vist at barnevernet ikke i tilstrekkelig grad ser at fattigdom påvirker barns utvikling og oppvekstforhold. Dette er et viktig perspektiv for barnevernet. Jeg velger her å presentere noen perspektiv på levekår og barnefattigdom.

Familier med lav inntekt viser seg også å ha problemer på andre områder i sine liv. Problemene er ofte sammensatte og komplekse. Kompleksitetsteori kan blant annet benyttes for å forstå hvordan komplekse systemer, eller problemer, samvirker på uforutsigbare måter. Jeg finner det derfor nyttig å presentere noen sider av kompleksitetsteorien og hvordan den kan bidra til forståelse av hvorfor det kan være utfordrende å hjelpe denne gruppen familier i barnevernet.

4.1 Fattigdom

Hva man forbinder med det å være fattig og hva som ligger i begrepet fattigdom kan forklares på ulike måte. Fattigdomsbegrepet har tradisjonelt vært brukt som betegnelse på nød i form av mangel på mat, klær og tak over hodet. En oppfatning er at man ikke kan se fattigdom i vestlige land avgrenset slik. I vestlige land handler det ikke nødvendigvis bare om mangel av det nødvendigste for å overleve. Man må også se på den sosiale situasjonen som menneskene befinner seg i (Fløtten, 2009, s. 17). I Norge definerer SSB lavinntekt som «å tilhøre en husholdning som har en samlet gjennomsnittlig inntekt etter skatt, over en tre-års periode, som er lavere enn 60 % av medianinntekten i Norge, i samme treårsperiode. Her er det snakk om økonomisk fattigdom sammenlignet med øvrig befolkning i landet» (Statistisk sentralbyrå, 2020).

Harsløf og Seim (2008) beskriver begrepet *relativ* fattigdom som å ha en levestandard som er betydelig dårligere enn normen i samfunnet man er en del av. Utviklingen i andres levestandard påvirker slik sett om man kan sies å være fattig eller ikke (Harsløf & Seim, 2008). Det handler om de sosiale normene for hva som er akseptable levekår i samfunnet man er en del av (Scruggs og Allan, 2006 referert i Harsløf & Seim, 2008, s. 16).

4.1.1 Barnefattigdom

For barn kan fattigdom omhandle å ikke ha mulighet til å delta i aktiviteter eller kjøpe klær og utstyr som er sosialt aksepterte blant jevnaldrende. Det kan også være vanskelig for barn å ha venner med hjem på besøk. Vedvarende økonomiske bekymringer kan påvirke foreldrefungeringen slik at foreldrene har mindre overskudd til å ta vare på barna og følge opp barnas sosiale aktiviteter. Bekymringene kan også føre til konflikter mellom de voksne (Marthinsen og Røe, 2004; Whitbeck mfl., 1991; Eamon, 2002 referert i Fløtten & Kavli, 2009, s. 95). Barnas sosiale situasjon kan være påvirket av dårlig økonomi gjennom at foreldrene er lite sosialt aktive og ellers har lite ressurser (Mayer, 1997; Duncan og Brooks-Gunn, 1997 referert i Fløtten & Kavli, 2009, s. 95). Dårlig økonomi kan også knyttes til psykisk uhelse, rusmisbruk og arbeidsledighet hos foreldrene, som igjen kan ha negativ innvirkning på barnas situasjon. Foreldrene kan kan

en lav sosial status i nærmiljøet, noe som kan påvirke barnas sosiale status og posisjon (Fløtten & Kavli, 2009, s. 95).

4.1.2 Habitus og kapital

Helgeland (2008) ser fattigdomsbegrepet i lys av Bourdieus begreper habitus, sosiale felt og kapital. Ulike sosiale klasser eller miljøer utvikler egne væremåter som kan omhandle måter å snakke på eller hvordan man presenterer seg selv i det sosiale rommet. Habitus er som et merke som setter seg kroppslig ved personen og som avslører hvilket sosialt miljø eller klasse personen kommer fra eller er vokst opp i (Bourdieu, 1995, 1996, 1997, referert i Helgeland, 2008, s. 174, 175, 176).

Bourdieu bruker begrepet kapital om de ressurser som menneskene har. For Bourdieu representerer de ulike formene for kapital, makt. Det kan handle om økonomisk, kulturell eller sosial kapital. Økonomisk kapital handler om å ha god økonomi, bolig og materielle goder. Kulturell kapital kan handle om for eksempel utdanning, hvordan man bruker språket eller å vite hvordan man bør oppføre seg i visse sammenhenger. Barn lærer hvordan de bør håndtere ulike sosiale situasjoner hjemme. På den måten arves den kulturelle kapitalen fra foreldre til barn. Å vokse opp med svakere kulturell kapital enn de man sammenligner seg med, kan føre til at mangelen på den makten som den kulturelle kapitalen representerer, vever seg inn i barnets eller ungdommens naturlige væremåte. I begrepet sosial kapital legger Bourdieu det å ha kontakter i betydningsfulle posisjoner i samfunnet og slik få tilgang til viktige arenaer for å komme seg opp og frem. Det kan for eksempel handle om å ha bekjenskaper som kan hjelpe med å få en attraktiv jobb. Bourdieus ulike former for kapital kan finnes i ulike sammensetninger, i ulike familier. Noen kan ha lite økonomisk kapital, men høy sosial kapital eller høy kulturell kapital. Familier i barnevernet kan ofte mangle alle disse ulike kapitalformene (Bourdieu, 1995, 1996, 1997, referert i Helgeland, 2008, s. 174, 175, 176).

Bourdieu bruker begrepet sosiale felt om de ulike arenaer som menneskene beveger seg på. De sosiale feltene har felles regler. Man må tilpasse seg reglene for å oppnå anerkjennelse. Et eksempel på hvordan dette virker kan være skolen. I skolen kan for eksempel middelklassens kulturelle kapital være anerkjent. Barn som har den nødvendige kulturelle kapitalen med seg, vil bli belønnet i det sosiale feltet som skolen representerer. Dette kan virke motsatt for barn som mangler den verdsatte kapitalen. Disse barna har kanskje også foreldre som mangler den kulturelle kapitalen som innebærer at de kan følge opp barna i skolen på den måten som det sosiale feltet, skolen, forventer. Barn som opplever en slik mangelsituasjon har ikke de ressursene som skal til for å komme i en posisjon som gir dem anerkjennelse på de viktige sosiale feltene som kan beskytte dem mot å komme over i mer usunne sosiale felt (Bourdieu, 1995, 1996, 1997, referert i Helgeland, 2008, s. 174, 175, 176).

Fattigdom handler ikke bare om å mangle økonomisk eller kulturell kapital her og nå. Det handler også om hvor lenge denne situasjonen kommer til å vedvare. Det handler om hvilken mulighet man har til å komme seg ut av fattigdommen (Helgeland, 2008, s. 181). Slik sett kan varigheten av å mangle økonomisk kapital handle om hvilken kulturell og sosial kapital man har. Har man med seg utdanning eller visse væremåter kan man ha lettere for å få en jobb, som kan bidra til at man kommer seg ut av den økonomiske fattigdommen. Det samme gjelder om man har sosial kapital i form av forbindelser som kan bidra til at man får jobb eller andre goder. Barn som har kulturell kapital kan for eksempel greie seg bedre, bli mer anerkjent i skolen og slik komme i gang med et fruktbart utdanningsløp.

Bourdieu har beskrevet symbolsk kapital og definerer det til det som av sosiale grunner oppfattes som verdifullt og betydningsfullt (Helgeland, 2008). Å inneha symbolsk kapital kan bety å ha en viss status og anerkjennelse i det samfunnet man lever i. Ofte vil den øvre middelklassen inneha en slik form for status (Helgeland, 2008) mens mange av familiene i barnevernet mangler symbolsk kapital. Marthinsen (2003) viser til Bourdieus begrep symbolsk kapital og definerer det motsatte av symbolsk kapital som symbolske byrder. Han har sett dette i sammenheng med barnevernet og han viser at barnevernarbeideres vurderinger er preget av et klasseblikk der ulike sosiale statuser og identiteter blir sett som attraktive. En negativ sosial status kan slik bli sett på som en sosial byrde. Marthinsen hevder at barnevernet har endret seg fra å være opptatt av familier der det foreligger stor risiko for barnets oppvekstvilkår, til å bli opptatt av familier med en livsførsel som går på tvers av et bredere sett av kulturelle normer (Marthinsen, 2003, s. 305). Slik setter han barnevernets arbeid i sammenheng med et større dannelsesprosjekt i samfunnet (Marthinsen, 2004 referert i Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015 s. 84).

4.1.3 Fattigdom og skam

Empirien i denne oppgaven viser uttalelser fra barnevernarbeiderne, som kan tyde på at de opplever at det ligger noe skambelagt eller krenkende rundt det å snakke med foreldrene om familiens økonomiske situasjon. I Hjelmtveits (2008) forskning kommer det også frem at foreldre som mottar langvarig økonomisk sosialhjelp beskriver at de opplever skam og ydmykelse av å være i en slik situasjon. Jeg velger her å belyse hvordan Halldis Leira (2003) beskriver perspektiver knyttet til skam. Leira (2003) henviser til Bourdieu. Hun bruker hans begrep doxa. Doxa omhandler kulturens usynlige tråder som fungerer som normer. Dette er tråder som vi ikke er klar over, men som vi tar for gitt. Bourdieu (1993, 1996 referert i Leira 2003, 46) sier at vi forstår omgivelsene våre i kategorier. Noen kategorier er vi bevisst mens andre er ubevisste. Doxa er de ubevisste kategoriene som vi bruker for å forstå verden. Bourdieu beskriver utviklingen av doxa som «kulturens forevigelsesarbeid» (Bourdieu, 2000, sitert i Leira, 2003, s. 46). Dette beskrives som at det er kulturens innehavere av definisjonsmakt som driver forevigelsesarbeidet. Bourdieus begrep symbolsk vold beskriver hvordan den dominerte internaliserer den dominerendes måte å se verden på. En som opplever symbolsk vold vil ha et begrenset handlingsrom og ved brudd på grensene for handlingsrommet kan den utsatte oppleve skam og selvforakt (Leira, 2003, ss. 64, 65)

Leira (2003) setter Bourdieus doxa i forbindelse med hvordan Freud (1913,1984 referert i Leira 2003, s 83,84) definerer tabu. Ifølge Freuds definisjon er tabu en kulturell kraft som innebærer et forbud mot å røre. Det er kulturen som opprettholder forbudene mot å røre ved det som er tabubelagt. Den som for eksempel snakker om det som, ifølge tabu ikke er lov å snakke om, kan bli sanksjonert gjennom forakt eller utstøtelse. Ifølge Leira (2003, s. 155) er utstøtelse den største psykologiske faren vi kan møte. Leira (2003) beskriver også hvordan forakt kan internaliseres til skam. Skam kan vrake selvtilliten og er slik sett en trussel stor nok til at vi fortsetter å skjule det som ikke skal bli sett, det som bryter med normen og som oppfattes som tabu.

Leira viser til hvordan tabu gjør erfaringer eller opplevelser ugyldig ved at det er noe som ikke kan røres ved. Men ved å bryte tabu og anerkjenne opplevelsen blir erfaringen gyldiggjort og selvoppfatningen styrket. Gyldiggjøringens anerkjennelse kan slik endre habitus. Bourdieu sier at kulturen har «risset seg inn i våre kropp og våre sinn» på en sånn måte at vi handler på bestemte måter. Leira mener at den andres anerkjennelse bryter den habitus som holder det tabubelagte inne (Leira, 2003, ss. 155, 182, 189).

Noen familier i barnevernet kan være preget av en habitus som er knyttet til en familiesituasjon, og også kanskje en *familiehistorie*, preget av å ha vært i en marginalisert situasjon i samfunnet, for eksempel å ha lite penger og ikke kunne betale regninger. Gjennom foreldrenes eller familiens habitus bryter de kanskje med kulturens ubevisste doxa som sier noe om hvordan en god foreldre eller en god familiesituasjon er. Etter Leiras (2003) syn kan brudd på doxa representere tabu og vraket selvtillit. Foreldrene kan slik bli preget av skam gjennom at de har internalisert kulturens normer eller samfunnets syn på dem som familie. Barnevernarbeiderne er også en del av kulturen og kan derfor komme til å se familiens situasjon i lys av normene i samfunnet. Slik kan barnevernarbeideren komme til å ubevisst bidra til at tabuet opprettholdes gjennom å ikke berøre det som er tabubelagt.

4.2 Komplexitet

Familieene som står sentralt for denne masteroppgaven blir beskrevet med problemer på flere områder i livene sine. Mange av disse familieene har stort behov for hjelp fra et kanskje fragmentert hjelpeapparat. Barnevernet er ofte sentral i dette arbeidet. I dette masterprosjektet har jeg valgt å bruke kompleksitetsteori for å forstå hvorfor det i mange tilfeller kan være vanskelig å gi familieene god effekt av de tiltakene som blir iverksatt. Arbeidet med å hjelpe mennesker med store og komplekse problemer kan defineres som en kompleks arbeidsoppgave. Mine funn i dette masterprosjektet viser at barnevernarbeiderne ser tverrfaglig samarbeid som en god strategi for å møte problemene i disse familieene. Jeg har derfor også sett kompleksitetsteorien som nyttig for å forsøke å forstå hvordan hjelpeinstanser som barneverntjenesten, NAV og andre samhandler rundt disse familieene. Barnevernet og NAV kan kanskje hver for seg betegnes som et komplekst system, men når flere, mulig komplekse systemer skal samhandle, kan kompleksiteten bli omfattende.

4.2.1 Kompleksitetsteori

Stevens og Hassett (2007) beskriver komplekse systemer som noe som kan sees over alt fra bakteriekulturer til hendelsesrekken i et jordskjelv. Komplekse systemer har en evne til «spontan selvorganisering». Det vil si at en handling eller hendelse ikke påvirker andre handlinger eller hendelser på en forutsigbar måte (Stevens & Hassett, 2007). Kompleksitetsteorien løper ut av forståelsen av et «komplekst adaptivt system», som beskrives som «et 'hele' som består av mange deler som samvirker på komplekse måter» (Simon, 1996 referert i Aasen & Amundesen, 2011, s. 275; Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020). Systemet er *ikke-lineært* (Stacey, 2008 referert i Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020) på den måten at flere faktorer, noen uforutsigbare, påvirker *input*. *Output* forandres dermed fra gang til gang selv om *input* er den samme (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020). Like handlinger under tilsynelatende like forhold vil slik sett føre til ulike og uforutsigbare resultater. Systemet kan på denne måten danne nye uforutsette og «fremvoksende problemer» (Aasen & Amundsen, 2011). Problemene i noen barnevernfamilier kan forstås som komplekse systemer, der det er usikkert hvordan tiltak eller input, satt inn mot ett delproblem påvirker systemets sammensetning og om det får utilsiktede virkninger, eller med andre ord; output.

Det komplekse er noe annet og mer sammensatt enn det kompliserte. Kompliserte problemer kan også oppfattes som vanskelige å løse, men selv om kompliserte problemer er sammensatt av flere forhold, følger samhandlingen mellom dem kjente og forutsigbare regler. Dette medfører at man kan forstå og løse problemene ved å «reduere helheten til deler» (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020, s. 115). I

barnevernet kan kompliserte problemer være krevende å løse. Det handler likevel om det forutsigbare ved å iverksette tiltak for å bedre et problemområde for et barn eller en familie og vite at tiltaket med stor sannsynlighet vil få en positiv konsekvens.

Fauske mfl. (2017) knytter familiers problemer til kompleksitetsteori ved å argumentere med at det kan skilles mellom enkle, kompliserte og komplekse problemer. Her vises det til hvordan Glouberman og Zimmerman (2002, referert i Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017) beskriver enkle problemer. De er kjennetegnet av å kunne løses, med godt resultat, gjennom å følge en oppskrift eller prosedyre. Kompliserte problemer inneholder flere delproblemer som hver for seg kan løses på en enkel måte. Her er utfordringen å «koordinere innsatsen fra ulike eksperter» (Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017, s. 47). Både ved enkle og kompliserte problemer er det snakk om å løse problemene gjennom en lineær forståelse av at en gitt input vil gi en gitt output.

I det komplekse vil ikke problemene la seg bedre forstå eller løse gjennom å redusere helheten til deler. I det komplekse taper man heller informasjon gjennom en slik oppdeling (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020). Det komplekse kan heller forstås som en «sammenveving» av delproblemer, et «flettverk» av selvmotsigende deler eller «paradokser». Delproblemene er vanskelig å skille fra hverandre og valgmulighetene kan ikke konkretiseres (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020; Aasen & Amundesen, 2011). Jeg vil i det videre beskrive mer om hvordan arbeid med hjelpetiltak i familier med komplekse problemer kan forstås gjennom kompleksitetsteori.

Slik vi har sett overfor kan komplekse forhold være kjennetegnet av en uoversiktlig «sammenveving» av ulike problemstillinger. Om man ser dette i sammenheng med barnevernets arbeid med hjelpetiltak i familier med komplekse problemer, vil det si at en type innsats som har fått en positiv konsekvens i en familie ikke nødvendigvis får den samme konsekvensen i en annen familie med de samme problemene. Det samme kan gjelde for en og samme familie der et gitt tiltak har fått en positiv effekt på ett gitt tidspunkt, og man ikke kan være sikker på at det samme tiltaket vil gi den samme positive effekten på et annet tidspunkt. Fauske mfl. (2017) argumenterer for at barnevernets evidensbaserte hjelpetiltak kan være effektfulle i en familie der problemene lar seg avgrense til for eksempel samspillsvansker. Målsetningen kan her ha en presis formulering og effekten kan la seg måle. I familier med flere sammensatte utfordringer som er vanskelige å avgrense, for eksempel økonomiske problemer, helseproblemer osv. kan det være vanskelig å få ønsket effekt av spesifikke eller evidensbaserte tiltak (Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017).

Når problemer i familien er vanskelige å forstå og forutsi, kan tverrfaglig innsats være av stor betydning. Likevel kan det tverrfaglige samarbeidet oppfattes som vanskelig i slike saker. Komplekse problemer kan være vanskelig å definere og derfor kan det være utfordrende å vurdere for samarbeidsinstitusjonene om de skal melde bekymring til barneverntjenesten. For barneverntjenesten kan opplysningene som meldes være vanskelige å vurdere. Det tverrfaglige samarbeidet blir gjennom dette utfordret og det krever åpenhet mellom profesjonene for å kunne jobbe sammen og utvikle kunnskap sammen. Denne åpenheten er vanskelig å realisere dersom all kommunikasjon foregår skriftlig. Muntlig kommunikasjon og samhandling kan derfor anbefales (Fauske, Lichtwarck, Bennin, & Buer, 2016).

For å få en økt forståelse for hvordan barnevernet hjelper familier med sammensatte problemer kan perspektivet til Langsrud mfl. (2020) være nyttig. Her drøftes det om barneverntjenesten kan forstås som et uforutsigbart system og om kompleksitetsteori

kan være til hjelp for å forstå barnevernarbeidernes problemløsning. Artikkelen bygger på en undersøkelse der atten barnevernarbeidere ble intervjuet om hvordan de resonnerer rundt valg av hjelpetiltak. Artikkelen hevder at barnevernsarbeiderne benyttet en fragmentert forståelse av familienes problemer, men at dette ikke bidro til å redusere elementet av uforutsigbarhet knyttet til effekten av hjelpetiltakene som blir iverksatt (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020).

Langsrud mfl. (2020) sitt argument for å bruke kompleksitetsperspektivet for å beskrive barneverntjenesten, bygger på en forståelse av at tradisjonell systemteori ikke strekker til. I tradisjonell systemteori kan oppgaver løses i en lineær prosess mot et konkret og ønsket resultat. Barneverntjenesten som system er sammensatt og påvirkes av samspillet mellom barnevernarbeidere, familier og samarbeidspartnere. I et komplekst adaptivt system vil individene i første omgang handle etter sine egne regler (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020). Individene i samspillet vil gjøre en tilpasning til hverandres regler. Hvilke regler som ender opp med å bli rådende vil derfor avhenge av hvilke individer som har mest påvirkningskraft. Ytre påvirkning vil også ha betydning gjennom å stimulere eller begrense, men systemet vil ikke la seg kontrollere eller styre utenfra (Aasen & Amundsen, 2011). Dette skiller seg fra en tradisjonell forståelse av systemteori der regler for samspillet lar seg definere og styres fra et systemnivå. Langsrud mfl. (2020) hevder at barneverntjenesten kan forstås som et komplekst adaptivt system som ikke kan styres med politiske føringer, men heller kan stimuleres eller begrenses.

Tidligere i denne masteroppgaven har jeg belyst hvordan barnevernet kan bruke tverrfaglig samarbeid for å organisere og følge opp hjelpetiltak overfor familier med komplekse problemer og som trenger hjelp fra flere instanser enn barneverntjenesten. Samtidig har vi sett at foreldrene ikke nødvendigvis opplever at det tverrfaglige samarbeidet er nyttig (Klinge, 2012; Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015). Foreldrenes syn på dette kan handle om flere forhold, men det er lett å tenke seg at for foreldrene så oppleves det tverrfaglige samarbeidet som et komplekst system, der roller og ansvar i det tverrfaglige samarbeidet er utydelige for foreldrene. Tverrfaglig samarbeid har fått en stor plass i denne masteroppgaven. Hvordan det tverrfaglige samarbeidet kan fremstå for de som skal ha nytte av det, er derfor et viktig perspektiv å ta med.

5 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for og begrunne de metodiske valgene jeg har tatt for å besvare problemstillingen i dette masterprosjektet. Problemstillingen spør om hvordan barnevernet hjelper barn i familier med lav inntekt. Her har jeg funnet hermeneutikkens fortolkende innfallsvinkel som relevant. Jeg har i hovedsak valgt å bruke kvalitativ forskningsmetode. Gjennom kvalitative intervju med et utvalg barnevernarbeidere vil jeg forsøke å se og forstå virkeligheten gjennom barnevernarbeidernes blikk. I tillegg til de kvalitative intervjuene med barnevernarbeiderne har jeg valgt å se på foreldrenes perspektiv gjennom en kort analyse av noen kvantitative variabler fra SES-prosjektet i kapittel 6. Dette for å belyse foreldrenes ståsted i den videre drøftingen. I kapittel 7 følger empirien fra de kvalitative intervjuene.

5.1 Valg av forskningsmetode

I denne masteroppgaven valgte jeg å bruke en flermetodedesign. Dette valget har jeg tatt med tanke på å kunne belyse familiens situasjon både fra foreldrenes ståsted og fra barnevernets perspektiv. Gjennom å velge både kvalitativ og kvantitativ forskningsstrategi kan empiri og analyse belyse hverandre komplementært. Flermetodedesign kan organiseres med at den ene metoden er underordnet den andre (Ringdal, 2013, s. 110). Det er dette jeg har valgt å gjøre her gjennom å gi den kvalitative delen av prosjektet hovedfokus og bruke de kvantitative analysene for å komplementere og drøfte funnene i den kvalitative delen.

Min tilknytning til SES-prosjektet ga meg mulighet til å delta i planleggingen av datainnsamlingen for prosjektet. SES-prosjektet gjennomfører datainnsamlingen gjennom både kvantitative og kvalitative forskningsstrategier. I den kvantitative delen av prosjektet ble data samlet inn gjennom en stor spørreundersøkelse med mange informanter. I den kvalitative delen av SES-prosjektet blir det gjort intervju med et mindre utvalg (Vedlegg 1).

Jeg ønsker først å se på noen data fra spørreundersøkelsen i SES-prosjektet for å undersøke hva foreldrene selv sier om sin situasjon. Videre har jeg gjennomført seks kvalitative intervju av barnevernarbeidere som jeg har analysert for å finne svar på min problemstilling. Det er den kvalitative studien som er hovedfokus for analysen og drøftingen i denne oppgaven mens den kvantitative delen vil komplementere den kvalitative gjennom å belyse foreldrenes perspektiv. Designet for dette masterprosjektet har jeg valgt å illustrere gjennom denne tabellen:

Tabell 2. Forskningsdesign

Del og tema	Datagrunnlag	Analysemetode
Del 1. Opplevelse av egen økonomisk situasjon	Spørreundersøkelse av foreldre i kontakt med barnevernet (n256)	SBSS
Del.2 Barnevernets forståelse av familier med lav inntekt og arbeidet med disse familiene	Kvalitative intervju av barnevernarbeidere (n6)	Stegvis deduktiv induktiv metode (Tjora 2017)

Den kvantitative delen av prosjektet vil heretter bli omtalt som del 1 mens den kvalitative delen av prosjektet og videre mitt eget prosjekt blir omtalt som del 2.

5.2 Valg av vitenskapssyn

I denne oppgaven vil jeg hovedsakelig søke svar på spørsmål rundt barnevernarbeideres forståelse og handlinger knyttet til definerte problemstillinger i barns livssituasjon. Mitt valg av vitenskapssyn for denne oppgaven er tatt ut fra at det er den kvalitative empirien som er i hovedfokus.

Vitenskapsfilosofien gir oss ulike syn på kunnskap, vitenskap og hvordan verden kan forstås. Epistemologien eller erkjennelsesteorien spør om hva kunnskap er, hvordan kunnskap blir til og hva vi kan vite noe om. Dette handler både om teoretisk kunnskap og om estetisk eller religiøs kunnskap (Thomassen, 2006). Innen vitenskapsfilosofien finnes ulike retninger som kan være nyttige for å forstå hvordan andre opplever en virkelighet eller et fenomen. Jeg har her valgt å belyse noen perspektiver innen hermeneutikken som jeg finner nyttige for å forstå barnevernarbeidernes perspektiv i dette masterprosjektet. Hermeneutikken handler om fortolkning. Fortolkning er vesentlig innen kvalitativ analyse og innebærer å sette fenomen inn i en sammenheng. Kvantitative data må også tolkes og hermeneutisk forståelse kan brukes for å tolke også kvantitative data (Johannesen, Tuft, & Christoffersen, 2010, s. 366). De kvantitative dataene jeg bruker i dette masterprosjektet vil bli fortolket og drøftet i sammenheng med den kvalitative empirien. Jeg har derfor valgt å fortolke empirien i lys av et hermeneutisk, fenomenologisk vitenskapssyn.

5.2.1 Hermeneutikken

Hermeneutikk betyr tolkningslære. Grunnleggende innen hermeneutikken er forforståelse. Hermeneutikken beskriver at utgangspunktet for å forstå våre omgivelser er den forforståelse som er formet av tidligere erfaringer. Forforståelsen er kulturelt betinget og språk, sosial kontekst og samfunnsmessige forhold preger hvordan vi forstår våre omgivelser (Christensen, 2015, s. 31).

I denne oppgaven fant jeg hermeneutikkens forstående og fortolkende perspektiv som relevant. Jeg har gjort intervju av barnevernarbeidere der dataene består i transkripsjoner eller notater. Gjennom analyseprosessen skal de skriftlige utsagnene forstås og fortolkes. Utsagnene som skal analyseres må forstås i lys av både barnevernarbeidernes forforståelse og min forforståelse. Barnevernarbeidernes forforståelse av tema for studiet kan for eksempel ha påvirket måten de svarer på. Min forforståelse kan også ha påvirket datainnsamlingen gjennom at jeg kan ha lagt mer vekt på enkelte tema. Min forforståelse kan også ha påvirket hvordan jeg forstår

informantenes utsagn når dataene skal analyseres. Barnevernarbeiderne svarer noen ganger på hva de tror eller har fortolket at barn eller foreldre tenker eller opplever. Når jeg skal fortolke slike utsagt, står jeg overfor en dobbel fortolkning, først barnevernarbeiderens fortolkning av foreldre eller barns mening og så min fortolkning av barnevernarbeiderens fortolkning jfr. «Den doble hermeneutikk» (Giddens, 1984). Dette ser jeg som viktig å være bevisst under bearbeiding og analyse av datamateriale.

5.2.1.1 Fenomenologien

Fenomenologien er en retning innen hermeneutikken. Fenomenologien er opptatt av hvordan ting eller fenomener kommer til syne for oss. Vår subjektive opplevelse av omverden er grunnleggende innen fenomenologien. Fenomenologien beskriver menneskenes væremåter. Ifølge Heidegger handler menneskene ut fra sin forståelse. Menneskene befinner seg alltid i en forståelsessituasjon, men fortolkningen handler om å belyse situasjonen i etterkant. Forståelsesprosessen er slik en del av den hermeneutiske sirkelen som består av forforståelse så fortolkning som igjen fører til ny forståelse. Heidegger trekker fortolkeren inn i den hermeneutiske sirkelen ved å hevde at forståelse handler om vår egen eksistens og at fortolkeren avdekker strukturer ved sin egen tilværelse (Thomassen, 2006, ss. 83, 163). Ifølge Heidegger forstås fenomener med utgangspunkt i at man forstår at man selv er til og opplever verden (Marthinsen, 2003, s. 102).

Heideggers oppmerksomhet rundt at fenomener forstås ut fra fortolkerens eget ståsted, kan være viktig når mitt datamateriale skal fortolkes. For det første må jeg se på hvor jeg selv, i denne sammenhengen som forsker, står. Jeg har en kjennskap til feltet jeg forsker i, og jeg må være bevisst at empirien kan ha blitt påvirket av måten jeg stiller spørsmål. For det andre handler det om at informantene blir bedt om å fortolke situasjoner der de selv har vært i en forståelsessituasjon. De har gjennom sin deltakelse en subjektiv opplevelse og fortolkning av hva de har forstått i den situasjonen de i etterkant skal fortolke.

Ifølge Gadamer er fordommer noe positivt og nødvendig. Gadamer påpeker at uten fordommer har vi ingen forutsetning for å forstå meningen i det vi møter. Hva vi som samfunn bærer med oss av historie og kultur vil påvirke hvordan vi som felleskap forstår det vi møter (Thomassen, 2006, ss. 86-87). Gadamer tok i bruk begrepet «horisont». «Horisont» er rammen for vår meningsdannelse. Alle individer har sin forforståelse og «horisont» som vi danner mening innenfor. Når mennesker med ulik forforståelse og «horisont» møtes kan misforståelser og uenighet lett oppstå (Christensen, 2015, s. 32). Gadamer forsto den hermeneutiske sirkelen som en pendelbevegelse mellom to horisonter; leseren og teksten. Leseren møter teksten med en forforståelse og forståelsen endres gjennom møte med teksten (Thomassen, 2006, s. 163). Ifølge Gadamer oppstår erfaringer når noe nytt og ukjent fremtrer for oss. Våre fordommer settes på prøve i møtet med noe fremmed. Erfaringen vil gi oss ny forståelse, endre våre fordommer og vise oss nye horisonter (Thomassen, 2006, s. 88).

Når barnevernarbeiderne i denne studien blir bedt om å gi uttrykk for sin forståelse av et visst tema knyttet til familier med lav inntekt vil deres forforståelse, eller i Gadamers terminologi; fordommer, spille inn. Barnevernarbeidernes kulturelle og historiske forståelse vil påvirke hvordan de forstår familienes situasjon. Deres «horisont» vil prege hva de forstår og fortolker ut fra situasjonen den enkelte familie lever i. Deres «horisont» kan for eksempel være preget av deres utdanningsbakgrunn, deres egne levekår, egen oppvekst og etniske bakgrunn. Jeg har forsøkt å sett og tatt hensyn til dette både under

intervjuene og i analysene av mitt datamateriale. Videre har jeg forsøkt å ta hensyn til at mine egne fordommer og forforståelse kan påvirke, og hvordan jeg fortolker barnevernarbeidernes budskap og utsagn.

5.3 Del 1

I dette delkapittelet vil jeg gjøre rede for mine valg og fremgangsmåte i den kvantitative delen av mitt masterprosjekt.

5.3.1 Kvantitativ metode

De kvantitative dataene som brukes i denne oppgaven er hentet fra SES-prosjektets første del. Dataene er innhentet gjennom en spørreundersøkelse med et utvalg foreldre som er i kontakt med barnevernet, og ble rekruttert gjennom samarbeid mellom SES-prosjektet og barneverntjenestene. Det første forskningsspørsmålet jeg stiller i dette masterprosjektet handler om hvordan foreldrene opplever sin økonomiske situasjon. Jeg ønsker å se på fire variabler fra spørreundersøkelsen der foreldrene blir spurt om sin økonomiske situasjon, muligheter til å betale regninger knyttet til bolig, muligheter til å betale uforutsette utgifter og i hvilken grad de er fornøyde med boligen.

Spørreundersøkelser er kjennetegnet ved å være en systematisk innsamling av data fra et utvalg personer der spørsmålene er stilt på en standardisert måte. Dataene som innhentes er talldata som lar seg analysere gjennom statistiske analysemetoder. Spørreundersøkelser består vanligvis av lukkede spørsmål. Standardiseringen gjør det mulig å generalisere resultatet og måle signifikans opp mot populasjonen (Ringdal, 2013). Jeg ønsker å bruke dataene fra spørreundersøkelsen for å belyse foreldrenes perspektiv når mine funn fra den kvalitative intervju-undersøkelsen med barnevernarbeiderne skal fortolkes og drøftes.

5.3.2 Forberedelser

Gjennom deltakelse i SES-prosjektet var jeg med i møter der spørsmålene i spørreskjemaet ble diskutert og formulert. Slik fikk jeg mulighet til å gi innspill på hvilke spørsmål som skulle med i spørreskjemaet og formuleringen av disse (Vedlegg 5). Jeg var på det tidspunktet opptatt av de spørsmålene som omhandlet vold og negative oppdragelsesstrategier og hadde en tanke om at noen av variablene fra denne delen av prosjektet skulle med som grunnlag for de analysene jeg ville gjøre i masteroppgaven min.

5.3.3 Rekruttering, utvalg og datainnsamling

Deltakelsen i SES-prosjektet ga meg tilgang på data og utvalg fra prosjektet. Jeg vil her forklare hvordan rekrutteringen ble gjennomført og beskrive det utvalget som empirien jeg bruker i dette masterprosjektet er hentet fra.

Rekrutteringen til SES-prosjektet ble gjort gjennom samarbeid med et utvalg barneverntjenester. Ansatte i de deltakende barneverntjenestene ringte opp foreldrene og forespurte om de ønsket å delta i forskningsprosjektet. Kontaktinformasjon til foreldrene som takket ja til deltakelse ble deretter sendt til prosjektgruppen som tok kontakt med informantene og innhentet samtykke.

Rekrutteringen ble gjort gjennom å spørre noen familier som var i kontakt med barnevernet i et representativt utvalg av kommuner eller interkommunale tjenester. Kommunene eller de interkommunale barneverntjenestene ble forespurt slik at alle

landets fem barnevernregioner var representert. 7-10 kommuner ble deretter valgt ut slik at man hadde et utvalg kommuner eller tjenester som representerte ulike kommunestørrelse, tiltaksprofil i barnevern og kommunale levekår. I denne delen av undersøkelsen skulle familier med ulike SES rekrutteres (Vedlegg 1). Det var de ansatte i tjenestene som avgjorde hvilke familier som skulle forespørres. De foreldrene som takket ja ble kompensert med et gavekort pålydende kr. 500,-. Det ble rekruttert 256 (n256) informanter til å besvare spørreskjemaet.

Dette utvalget er tenkt å være et representativt utvalg av hele populasjonen av foreldre som er i kontakt med barnevernet. Det kan diskuteres om dette utvalget representerer et tilfeldig trukket utvalg. Jeg ser særlig to kilder til dette. Den ene kilden omhandler at de ansatte i barnevernet har valgt ut hvem som skal forespørres. Barnevernansatte kan mer eller mindre bevisst ha vært mer tilbøyelige til å forespørre foreldre de har et godt samarbeid med og som man vurderte ville møte forespørselen positivt. På samme måte kan de, i frykt for å øke konfliktnivået, ha vegret seg for å spørre foreldre med en høy grad av motstand mot barnevernet eller foreldre som står i en høykonflikt med barnets andre forelder. Her kan man tenke at denne gruppen som ble spurt har en mer positiv innstilling til barneverntjenesten enn andre barnevernforeldre. Videre tenker jeg at barnevernansatte kan ha unnlatt å spørre foreldre som står i store og krevende livsbelastninger for eksempel psykisk eller somatisk sykdom eller rusproblemer. Den andre kilden kan være godtgjørelsen i form av gavekort. Jeg tenker at foreldre med økonomiske problemer kan være mer tilbøyelig til å samtykke til deltakelse på grunn av dette insentivet og at det ikke fungerer slik for foreldre uten økonomiske problemer. Påvirkning fra disse to mulige kildene til at utvalget kan være skjevt bør tas hensyn til.

Mitt bidrag til datainnsamlingen var at jeg gjorde tre telefonintervju med foreldre og fylte ut spørreundersøkelsen sammen med dem. Besvarelsene ble sendt inn gjennom den samme linken som de informantene som ønsket å fylle ut spørreskjemaet på egen hånd brukte. Dataene ble behandlet og registrert i en SPSS-fil av ansatte ved NTNU og SINTEF.

For å analysere det kvantitative datamaterialet jeg har valgt ut for denne oppgaven har jeg brukt dataprogrammet SPSS. SPSS er et dataprogram utviklet for å gjøre statistiske analyser av kvantitativt materiale. Jeg har gjort noen univariate analyser av de enkelte variablene i form av frekvenstabeller. Dette for å vise hvordan svarene på spørsmålene fordeler seg. Videre har jeg gjort bivariat analyse i form av en korrelasjonstest og en krystabell. Dette for å stille to spørsmål opp mot hverandre og se på sammenhengen mellom svarene.

5.4 Del 2

I dette delkapittelet vil jeg gjøre rede for mine valg, fremgangsmåte og hvordan jeg har analysert den kvalitative empirien i masterprosjektet mitt.

5.4.1 Kvalitativ metode

Tre av forskningsspørsmålene jeg stiller i dette masterprosjektet handler om hvordan de som jobber i barneverntjenesten forstår familiens problemer, hvordan tiltak for å endre og løse utfordringene blir iverksatt, og om erfaringer de har hatt rundt hjelpetiltakenes effekt samt hva som har fremmet eller hindret endring i familien. For å besvare disse forskningsspørsmålene har jeg gjort valg som lar meg beskrive, forstå og fortolke virkeligheten ut fra barnevernarbeidernes perspektiv. Fenomenologiens og hermeneutikkens beskrivende og fortolkende vitenskapssyn gjorde at jeg valgte

kvalitativ metode som den sentrale innfallsvinkelen til å besvare problemstillingen min. Kvalitativ forskning kjennetegnes ved å beskrive, forstå, fortolke eller dekonstruere kvaliteter ved menneskers erfaringer. Kvalitativ forskning søker etter å forstå sosiale prosesser og menneskers erfaringer, handlinger og tanker (Brinkmann & Tanggaard, 2015, ss. 11,12). Jeg valgte å bruke dybdeintervjuer av seks barnevernarbeidere fordi dette ville gi meg mulighet til å fremskaffe barnevernarbeidernes beskrivelser av hvordan de forstår sitt arbeid. Tjora (2017) bruker betegnelsen dybdeintervju om kvalitative intervju som har som formål å skape en situasjon med en relativ fri samtale rundt spesifikke forhåndsbestemte tema. Dybdeintervjuer er ment å skulle skape en situasjon der informanten snakker fritt rundt noen temaer som forskeren på forhånd har bestemt. Tjora poengterer at det er informantens subjektivitet eller informanten som subjekt man utforsker ved bruk av dybdeintervjuer (Tjora, 2017, ss. 113,114). I dette masterprosjektet vil det være barnevernarbeiderne som subjekt som utforskes.

5.4.2 Forberedelser

Mitt tema for masteroppgaven handler om hvilke vurderinger og valg barneverntjenesten tar. Det ble derfor naturlig for meg å engasjere meg i den delen av SES-prosjektet som skulle være en kvalitativ studie med intervju av foreldre, barn og deres kontaktpersoner. Jeg deltok i den delen som omhandlet intervju av kontaktpersoner i barneverntjenesten. Under utarbeidelsen av intervjuguiden til de kvalitative intervjuene av kontaktpersoner ga jeg innspill slik at det ble tatt med spørsmål om hvordan kontaktpersoner opplever at lav inntekt/lav sosioøkonomisk status kan påvirke barn omsorgssituasjon (Vedlegg 4).

Jeg har valgt å bruke del 2 av intervjuguiden fra SES-prosjektet der barnevernarbeidere blir intervjuet om sin generelle forståelse av arbeidet i barneverntjenesten, vurderinger av møtet med familiene, samt de vurderingene barnevernet gjør når det kommer til hjelpetiltak i familiene. Tjora beskriver hvordan forskeren på forhånd bør planlegge intervjusituasjonen med å utarbeide en intervjuguide som inneholder åpne spørsmål. Formålet er å skape rom for refleksjon over egne erfaringer og meninger. Det er rom for digresjoner slik at det på forhånd valgte tema kan bli utvidet ut fra informantens fokus og interesse (Tjora, 2017, ss. 113,114).

5.4.3 Rekruttering

Gjennom min tilslutning til SES-prosjektet fikk jeg anledning til å gjennomføre kvalitative intervju av barnevernarbeidere som ble rekruttert gjennom samtykke fra familier som var delaktig i først den kvantitative delen av prosjektet og videre samtykket i deltakelse i den kvalitative delen av SES-prosjektet. Planen for gjennomføringen av mitt masterprosjekt fordret at rekrutteringen kom tidlig nok i gang til at jeg fikk gjennomført 5 til 6 intervju som ble tatt opp på bånd og sendt inn til transkribering. Rekrutteringen til prosjektet gikk senere enn planlagt. Og jeg så etter hvert at jeg ikke kom til å kunne levere masteroppgaven til planlagt tid. Like etter at jeg søkte om utsatt levering ble samfunnet rammet av Covid-19 krisen. Dette forsinket mitt prosjekt og kanskje også rekrutteringen for hele SES-prosjektet betydelig. Jeg så at jeg kunne greie å gjennomføre 3 til 4 intervju gjennom rekrutteringen fra SES-prosjektet. Etter råd fra mine veiledere besluttet jeg å rekruttere gjennom eget nettverk slik at jeg fikk gjennomført to intervju i tillegg.

5.4.4 Utvalg

Utvalget av informanter til denne oppgaven består av fire informanter som er ukjente for meg. Det er disse som ble rekruttert gjennom SES-prosjektet. En informant er en tidligere kollega og en informant er en medstudent fra min grunnutdanning, bachelor i barnevern. Utvalget består av en mann og fem kvinner. De jobber alle i kommunal barneverntjeneste og er i aldersspennet 30 til 48 år. Alle har flere års erfaring fra kommunal barneverntjeneste og flere har erfaring fra ulike kommuner. To av informantene jobber i to ulike bydeler i Oslo, tre informanter jobber i samme interkommunale barnevernsamarbeid, en jobber i en annen interkommunal tjeneste. Fire av informantene er barnevernpedagog, en er sosionom og en er vernepleier.

5.4.5 Datainnsamling

Datainnsamlingen til del 2 av mitt prosjekt ble gjennomført i form av kvalitative intervju gjennom telefonsamtaler. I fire av intervjuene ble det tatt lydopptak som senere ble transkribert. I de to intervjuene der jeg selv sto for rekrutteringen ble det tatt notater underveis som ble renskrevet like etterpå. Dette ble gjort for å spare tid og for å unngå å sende en endringsøknad til Norsk senter for forskningsdata (NSD).

I de fire intervjuene som jeg gjennomførte i tilknytning til SES-prosjektet bruke jeg den fullstendige intervjuguiden som var utarbeidet til bruk i prosjektet. Den består av to deler. I den første delen blir informanten bedt om å snakke rundt en spesifikk sak knyttet til den familien som har samtykket til deltakelse i prosjektet. I del to av intervjuguiden blir informanten bedt om å uttale seg om egne erfaringer og vurderinger om barnevernet og barnevernets arbeid generelt (Vedlegg 4). I denne oppgaven bruker jeg data fra intervjuguidens andre del, altså den generelle delen. I de to intervjuene der jeg selv sto for rekrutteringen og ikke hadde et samtykke fra foreldre til å innhente informasjon, brukte jeg bare intervjuguidens generelle del.

Grunnet rekrutteringsutfordringene startet datainnsamlingen et halvt år senere enn jeg hadde planlagt, i januar 2020. Det siste intervjuet ble gjennomført i september 2020.

Den interessen jeg har for temaet i dette masterprosjektet har sprunget ut fra min erfaring med å jobbe i feltet. Da jeg gikk i gang med å intervju barnevernansatte, gikk jeg inn i dette med egenerfart kunnskap om feltet. Dette ga meg ikke et nøytralt utgangspunkt når jeg gjennomførte intervjuene. Jeg har forøkte å være bevisst dette ved å stille spørsmål uten å legge premisser for hvordan informantene forventes å svare. Jeg var bevisst at informantene kunne forstå spørsmålene i lys av min holdning og svare ut fra hva de opplevde at jeg forventet. Kvale og Brinkmann (2015) anbefaler at forskeren har en viss forkunnskap om temaet som forskes på, men påpeker at forskeren må være sensitiv til informantens beskrivelser. Fenomenologien står i motsetning til dette med en forutsetningsløs holdning. Dette spenningsforholdet krever derfor en holdning av «kvalifisert naivitet» hos forskeren (Kvale & Brinkmann, 2015). Slik jeg har forstått dette handler det om at jeg, som forsker, måtte innta en åpen og forutsetningsløs holdning i intervjuene. Jeg vurderte derfor at jeg blant annet ville ha følgende strategier i tankene når jeg gjennomførte intervjuene:

- Bruke åpne og undrende spørsmål.
- Bruke oppfordringer som for eksempel «fortell!».
- Bruke parafrasering som for eksempel «ja du sa du kjente på stemningen i rommet...»

- Oppfordre til detaljerte beskrivelser av arbeidsmetoder som jeg kan komme til å ta for gitt. For eksempel om hvordan barnevernet gjennomfører en undersøkende samtale med barn.

Jeg hadde også i tankene at informantene kunne komme til å bli bevisst min kunnskap om feltet. Jeg tenkte at dette kunne medføre at informantene ble opptatt av hvordan de fremstår og hvilket inntrykk jeg fikk av dem som fagpersoner. En annen faktor var at tre av informantene på forhånd var kjent med at jeg har en lederrolle i barnevernet. Her hadde jeg tanker om at dette kunne utgjøre et ujevnt forhold mellom meg og informantene når det kommer til definisjonsmakt. For å forsøke å veie opp for dette var jeg opptatt av at informantene skulle oppleve en åpen og lett stemning i intervjuet. Jeg forsøkte å innta rollen som undrende og lærende student og vasket meg for å uttrykke meg på en forutinntatt måte.

5.4.6 Analyse av intervjuene med barnevernarbeiderne

Databearbeidingen for fire av dybdeintervjuene startet med at lydopptak av intervjuene ble transkribert. Som jeg tidligere har gjort rede for, var mitt utvalg i hovedsak rekruttert gjennom SES-prosjektet. Fire intervjuer ble gjort gjennom rekruttering fra SES-prosjektet. Mine lydopptak fra disse intervjuene ble transkribert av en forskningsassistent som var knyttet til prosjektet og jeg mottok intervjuene ferdig transkribert. Som jeg har beskrevet valgte jeg å gjøre to intervjuer der jeg rekrutterte deltakere selv gjennom mitt nettverk. Disse intervjuene ble dokumentert ved hjelp av notater.

Jeg ønsket å analysere den delen av intervjuene som dreide seg generelt om barnevernets arbeid i møte med familier med lav inntekt. Transkripsjonene knyttet til denne delen av intervjuguiden ga meg 38 sider med tekst for de 4 intervjuene som var tatt opp på bånd og transkribert. I tillegg hadde jeg 19 sider med notater fra intervjuene jeg rekrutterte til selv.

Ved tolkning av intervjuene er det viktig å ha med seg at intervjuets første del omhandlet en spesifikk familie som barnevernarbeiderne kjenner. Selv om den andre delen av intervjuguiden omhandlet barnevernarbeidernes generelle forståelse av arbeidet med familier med lav inntekt, er det naturlig at barnevernarbeiderne kan ha hatt en, eller noen få, spesifikke familier i tankene når de svarte. Dette kan i så fall prege at noen av svarene eller betraktningene de gjør under intervjuene ikke representerer deres generelle syn, men heller er knyttet til de tankene de har hatt rundt de individuelle utfordringene som de konkrete familiene har.

5.4.6.1 Stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI)

For å gjennomføre analyse av det ferdig transkriberte materialet valgte jeg å benytte stegvis-deduktiv induktive metode (SDI). Som betegnelsen indikerer, handler dette om en vekselvis deduktiv og induktiv innfallsvinkel. Det innebærer at man går frem med en induktiv, empirinær koding og beveger seg mot en teori. Kodingen har til hensikt å redusere volumet på empirien, slik at det blir håndterbart. Etter koding gjør man en deduktiv tilbakekobling eller test for å undersøke at kodene ikke kunne vært laget før selve kodingen og at de gjenspeiler det konkrete innholdet i det som informanten sier (Tjora, 2017).

Neste steg er kodegrupperingen der kodene grupperes tematisk. Dette er en induktiv, empirinær fase. Kodene gjennomgår en grupperingstest ved at hver kode blir koblet til en eksisterende gruppe eller det opprettes en ny gruppe. Slik oppnår man kodegrupper med en indre konsistens som skiller seg fra de øvrige grupperingene. Her vil noen

grupperinger falle utenfor undersøkelsens retning. Disse grupperingene forkastes. De grupperingene som oppfattes som relevante for undersøkelsen danner temaer for undersøkelsens analyser (Tjora, 2017).

Jeg gikk igjennom og kodet de seks intervjuene. Jeg valgte å jobbe med kodingen manuelt uten å ta i bruk dataprogrammer. Dette fordi jeg innså at det ville kreve tid og ressurser å lære seg bruken av CAQDAS programvare (Tjora, 2017).

For å sikre at kodingen ble hva Tjora (2017) kaller empirinær koding, gikk jeg igjennom og kodet hele intervjumaterialet. Jeg gjorde fortløpende deduktive tester av kodingen for å sikre at jeg ikke kunne definert kodene på forhånd og at kodene gjenspeilte det konkrete innholdet fra intervjuene (Tjora, 2017, s. 203). Selv om ikke alt innholdet i intervjuguiden var konkret knyttet til mine forskningsspørsmål valgte jeg å kode hele intervjuet. Dette fordi jeg hadde en tanke om at viktig informasjon kunne gå tapt om jeg var for opptatt av mine forskningsspørsmål. Slik tenkte jeg å kunne fange det opp dersom informantene kom med noe som er relevant for mine forskningsspørsmål i deler av intervjuguiden der dette ikke nødvendigvis var forventet. Slik jeg har beskrevet ovenfor fremkom ikke den empirien om sammenhengen mellom lav inntekt og vold eller negative oppdragelsesstrategier, jeg hadde forventninger om å få frem. Det viste seg derfor viktig for det videre arbeidet med masterprosjektet at jeg hadde gjennomført en fullstendig koding av hele intervjuene.

Under kodingen ble det vanskelig å huske og formulere like koder for utsagn som egentlig sa det samme. Dette fordi hver informant formulerte seg på en individuell måte. Jeg hadde på dette tidspunktet til sammen 322 koder, der flere sa noenlunde det samme. Jeg valgte derfor å merke kodene med farger for hver enkelt informant slik at jeg skulle greie å holde orden på i hvilken sammenheng kodene var utarbeidet. Så kopierte jeg dem inn i en tabell der jeg kunne gruppere kodene. Tjora beskriver at kodegruppering i SDI som en induktiv prosess ser man samler koder med tematisk sammenheng i grupper (Tjora, 2017). Etter en gruppering av kodene satt jeg igjen med 18 grupper av koder. Jeg så over tema og fant ut at noen kunne samles fordi de gikk over i hverandre. Når jeg flyttet kodene over i samlede grupper satt jeg igjen med 15 grupper av koder. Jeg hadde kodet hele intervjuene fra guidens generelle del. Ikke alle temaene her var nødvendigvis relevante for min oppgave.

Jeg rettet nå oppmerksomheten mot problemstillingen og mine forskningsspørsmål for å se om jeg kunne gruppere kodene på en måte som svarer på problemstillingen. På dette tidspunktet innså jeg at min problemstilling ikke lot seg besvare tilstrekkelig med den empirien jeg hadde. Ved en ny gjennomgang av empirien og kodene fant jeg flere interessante perspektiv, synspunkt og refleksjoner knyttet til lav inntekt og komplekse problemer. Ut fra dette formulerte jeg en ny problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål. På denne måten kan problemstillingen og forskningsspørsmålene i dette masterprosjektet sies å være induktive og empirinære.

Jeg hadde som sagt 15 grupper med koder. To av gruppene vurderte jeg til ikke å være relevante for problemstillingen. Jeg vurderte at det ble nødvendig å samle de gruppene jeg ville beholde i mer overordnede tema. Etter en ny gjennomgang endte jeg opp med tre temagrupper. De har sine respektive undergrupper som er hentet ut fra den opprinnelige kodingen:

- Hvordan barnevernarbeidere opplever utfordringene til lavinntektsfamilier
 - Erfaring med omfang av lavinntektsfamilier i barnevernet

- Barna i lavinntektsfamilier
- Foreldre i lavinntektsfamilier
- Særlige utfordringer for minoritetsfamilier
- Kunnskap og erfaring med samarbeid med familiene
 - Medvirkning og samarbeid med foreldre
 - Medvirkning og samtaletema med barna
 - Hvordan økonomi blir tema
 - Tiltaksarbeidet
 - Tverrfaglig samarbeid
- Hvordan kunne barnevernet og andre jobbet bedre
 - Tidspunkt for melding
 - Kjennetegn ved god hjelp
 - Opplevelse av tverrfaglig samarbeid

Denne inndelingen vil utgjøre de ulike temaene for min analyse og kan gjenfinnes i inndeling av underkapitler i kapittel 7.

5.5 Forskningens kvalitet og min forforståelse

Jeg vil her belyse noen sider ved dette masterprosjektet som kan ha noe å si for kvaliteten ved denne forskningen og de valgene jeg har tatt for å ivareta forskningens kvalitet.

Metodisk har det vært en trygghet i å bruke spørreskjema og intervjuguide som er utarbeidet gjennom diskusjon og samarbeid mellom flere erfarne forskere. Dette har ivaretatt tematisk relevans og en kvalitet ved spørsmål og tema som kan ha avverget at spørsmålene ble misforstått.

Jeg har forsøkt å fremstille dette prosjektet på en transparent og etterprøvbar måte gjennom å gi detaljerte beskrivelser av min metodiske tilnærming. Videre har jeg gjengitt empirien detaljert og referert til de ulike informantene når sitater er gjengitt. Jeg har forsøkt å gjengi detaljert sammenhengen i de valg jeg har tatt for å besvare problemstillingen og hvordan jeg har brukt SDI-modellen for å analysere dataene som er innhentet. Min posisjon som forsker er også relevant for påliteligheten. Jeg har forsket på mitt eget arbeidsfelt og jeg gikk inn i det med et personlig engasjement, kunnskap og erfaring. Dette kan ha noe å si for resultatene jeg har fått frem. Jeg vil derfor redegjøre spesielt for min forforståelse når jeg startet dette prosjektet.

Jeg har arbeidet i kommunal barneverntjeneste i syv år og alle disse årene i den samme tjenesten. Denne arbeidsplassen hvor jeg har jobbet siden jeg var nyutdannet har preget meg på ulike måter. Kulturen, holdningene og verdiene som råder der har satt preg på meg og mine faglige og etiske holdninger og verdier. Særlig den første perioden jeg jobbet der kunne jeg se på praksiser på arbeidsplassen med et kritisk blikk. Etter hvert er arbeidsplassens kultur blitt mer integrert i meg og min praksis. En rådende holdning til familier med økonomiske problemer har vært at dette har lite med barnevernets ansvar og problemløsning å gjøre. Økonomiske problemer har blitt identifisert og deretter overlatt til NAV. Barnevernet kunne i særlige tilfeller yte økonomisk tilskudd rettet til barnet. Denne tankegangen ville jeg forsøke å fri meg fra når jeg gikk i gang med planleggingen og gjennomføringen av intervjuene. Jeg ville forsøke å være undrende og åpen i spørsmålsstillingen og bli med barnevernarbeiderne inn i deres refleksjoner.

Min hypotese før jeg gikk i gang med dette prosjektet er også ledet ut av dette. Jeg hadde en forforståelse av at barnevernet i liten grad fokuserte på familiens økonomiske situasjon når hjelpetiltak i hjemmet ble vurdert og iverksatt. Min oppfatning innebar at dårlig økonomi eller lav sosioøkonomisk status er noe som barnevernet ikke ser som sitt mandat å jobbe med og at det er praksis for å henvise til NAV for økonomisk veiledning og bistand til å søke om ytelser. Videre gikk min hypotese ut på at dårlig økonomi eller andre store og sammensatte problemer i familien svekker effekten av endringstiltak uten at barnevernet greier å fange opp denne faktoren i arbeidet med frivillige hjelpetiltak.

Selv om jeg var bevisst min forforståelse og mine hypoteser kan dette ha satt preg på intervjuene og dermed fått en påvirkning på empirien. Jeg har forsøkt å se etter spor fra dette underveis i gjennomgangen av mine funn. Dersom tydelige preg av min forforståelse og hypoteser hadde kommet frem, måtte jeg ha tatt hensyn til dette i analysen av funnene.

5.6 Forskningsetiske hensyn

Norsk senter for forskningsdata (NSD) vurderte SES-prosjektet i 2018. NSD fant at prosjektet var unntatt konsesjonsplikt og at innhenting av data var i samsvar med personvernsregelverket (Vedlegg 6). Dataene fra del 1, spørreundersøkelsen med 256 informanter, ble lagret og utlevert mellom NTNU og SINTEF. Dette ble gjort gjennom systemet TSD 2.0. Jeg mottok data for de variablene som jeg trengte for min analyse i form av en anonymisert SPSS-fil.

For gjennomføring av den kvalitative delen av mitt masterprosjekt søkte jeg NSD om godkjenning. NDS vurderte at mitt prosjekt beskrev databehandling som var i samsvar med personvernlovgivningen. Jeg fikk godkjenning til å behandle personopplysninger i tråd med den beskrivelsen jeg hadde gitt til NSD (Vedlegg 7).

I intervjuene ble barnevernarbeiderne utfordret til å se tilbake på sine egne eller kollegaers vurderinger og fortolke dem. Dette kan innebære en etisk utfordring. Gjennom intervjuene kan det for eksempel bli omtalt hendelser der informanten ser at egne eller kollegaers handlinger fikk utilsiktede negative konsekvenser. Det vil i denne sammenhengen være av betydning å gi informantene rom for å reflektere over at handlingene fremkom som et resultat av det man visste på dette tidspunktet. I forkant av intervjuene vurderte jeg dette og tenkte at dette er noe jeg måtte være sensitiv overfor i intervjusituasjonene.

I gjengivelsene av barnevernarbeidernes utsagn har jeg vært bevisst at anonymiteten til den enkelte informant skulle ivaretas. Gjengivelsene vil være gjenkjennbare for den enkelte informant, men de er forsøkt gjengitt slik at det for andre ikke er mulig å knytte utsagnene til den enkelte informant. Av hensyn til troverdighet fant jeg det viktig å skille mellom de ulike informantene i gjengivelsen. Jeg vurderte først å referere til de enkelte informant med kodene M eller K for henholdsvis mann og kvinne og så følge på med alder. Siden utvalget mitt består av fem kvinner og en mann vurderte jeg at dette kunne bli sårbart for de som kjente deltakerne. Jeg vurderte derfor at jeg ville referere til informantene med en forkorting av grunnutdanning og så alder. Dette fant jeg også relevant for troverdigheten da man kan forstå utsagnene i lys av fagbakgrunnen til informanten.

6 Funn: Foreldrenes perspektiv

Dette kapittelet vil vise noe av perspektivet til foreldre i kontakt med barnevernet. Her er det brukt kvantitative data fra en spørreundersøkelse. Det er viktig å ta hensyn til at svar på en spørreundersøkelse ikke gir dybde i foreldrenes svar på samme måte som en kvalitativ undersøkelse av dette kunne bidratt til.

Først vil jeg vise hvordan foreldre i kontakt med barnevernet svarer på spørsmål om sin egen økonomiske situasjon og på spørsmål om de er fornøyde med egen bolig. Jeg vil videre vise hvordan svarene på disse to spørsmålene henger sammen. Til sist i dette kapittelet vil jeg belyse hvordan foreldre i kontakt med barnevernet vurderer sin egen betalingsevne.

6.1 Barnevernforeldres opplevelse av familiens levestandard

Foreldrenes opplevelse av familiens økonomiske situasjon og hvor fornøyd man er med boligen kan ikke betraktes som et fullstendig levekårsmål. Det vil likevel si noe om hvordan foreldrene opplever familiens levestandard.

Jeg har her valgt å se på to variabler fra spørreundersøkelsen der 256 foreldre har besvart spørreskjemaet. Først ønsker jeg å se på hvordan svarene fordeler seg når foreldrene har svart om sin økonomiske situasjon.

Tabell 3 Hvordan vil du vurdere husholdningens økonomiske situasjon?

	<i>Antall</i>	<i>Valid prosent</i>
1. Svært god	32	13,3
2. God	71	29,5
3. Verken eller	70	29,0
4. Mindre god	47	19,5
5. Svært dårlig	21	8,7
Total	241	100
Missing	15	

Gj.snitt=2,81 n=256

Her har 241 av totalt 256 deltakere svart. Totalt opplever 28,2% av deltakerne at husholdningen deres har en mindre god eller svært dårlig økonomisk situasjon. Dersom vi inkluderer kategorien «Hverken eller» blir summen 57 %.

Når det kommer til hvordan foreldrene ser på sin egen bolig har de svart noe annerledes enn på spørsmålet om familiens økonomiske situasjon.

Tabell 4 I hvilken grad er du fornøyd med boligen?

	<i>Antall</i>	<i>Valid prosent</i>
1. Svært fornøyd	94	38,5
2. Fornøyd	99	30,6
3. Verken eller	28	11,5
4. Misfornøyd	19	7,8
5. Svært misfornøyd	4	1,6
Total	244	100
Missing	12	

Gj.snitt= 1,93 n=256

Her har 9,4 % av foreldrene svart at de er misfornøyd eller svært misfornøyd med boligen sin. Til sammenligning er 69,1 % fornøyd eller svært fornøyd.

En korrelasjonstest av disse variablene gir p-verdi på 0,278. Dette viser en svak samvariasjon mellom variablene og det betyr at nullhypotesen om at det ikke er en sammenheng mellom variablene må forkastes. Resultatet er signifikant, noe som betyr at det kan generaliseres til populasjonen. Det kan altså her sees en relativ svak sammenheng mellom hvordan foreldrene vurderer sin økonomiske situasjon og om de er fornøyd med boligen familien bor i.

Langt flere av foreldrene er fornøyd med boligen enn de som svarer positivt på familiens økonomiske situasjon. Dette kan tyde på at foreldrene ikke stiller store krav til bolig, men at økonomiske problemer er noe som er mer belastende enn det å ikke ha en flott bolig. Dette er en hypotese som denne spørreundersøkelsen ikke kan svare på.

6.2 Barnevernforeldres betalingsevne

I kapittel 2, tabell 1 ser vi at tiltaket «økonomisk hjelp for øvrig» er et mye brukt hjelpetiltak i barneverntjenesten. Jeg finner det derfor interessant å se på hvordan foreldrene svarer på spørsmål om sin betalingsevne. I spørreundersøkelsen har jeg valgt to variabler som kan si noe om dette. Det første spørsmålet er om foreldrene i løpet av de siste 12 månedene ikke har greid å betale regninger knyttet til bolig. Den andre variabelen jeg valgte om betalingsevne handlet om foreldrene hadde mulighet til å betale en uforutsett utgift.

Tabell 5 Har det i løpet av de siste 12 månedene hendt at du/dere ikke har greid å betale regninger knyttet til bolig?

	<i>Antall</i>	<i>Valid prosent</i>
1. Ja, en gang	18	7,4
2. Ja, flere ganger	45	18,6
3. Nei	179	74
Total	242	100
Missing	14	

n=256

På dette spørsmålet har 242 av deltakerne svart. Til sammen 26 % av foreldrene som har svart har opplevd å ikke greid å betale regninger knyttet til boligen, en eller flere ganger i løpet av det siste året.

Tabell 6 Har du/dere mulighet til å betale en uforutsett utgift på 10.000 kr i løpet av en måned, uten å måtte ta opp ekstra lån eller motta hjelp fra andre?

	Antall	Valid prosent
1. Ja	96	39,5
2. Nei	147	60,5
Total	243	100
Missing	13	

n=256

På spørsmålet om foreldrene kan betale en uforutsett utgift på kr. 10.000 svarer hele 60,5 % at de ikke har mulighet til dette. Dette svaret kan si noe om foreldrenes inntektsnivå men også om de har hatt mulighet, eller sett nødvendigheten av å spare seg opp en buffer for å betjene uforutsette utgifter.

Tabell 7 Krysstabell over hvordan foreldrene har svart om betalingsevne.

	Har du/dere mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10.000 i løpet av en måned uten ...?			
	Nei	Ja	Total	
Har det i løpet av de siste 12 månedene hendt at du/dere ikke har greid å betale regninger knyttet til bolig?	Ja, 1 gang	4,6 %	2,9 %	7,5 %
	Ja, flere g.	15,4 %	3,3 %	18,7 %
	Nei	40,3 %	33,6 %	73,9 %
Total	60,2 %	39,8 %	100 %	

Når man sammenstiller svarene fra foreldrene på de to variablene som jeg har valgt å ta med om betalingsevne, kan man se at til sammen 20 % har svart at de ikke kan klare en uforutsett utgift på kr. 10.000 og at de minst en gang har hatt problemer med å betale regninger knyttet til bolig.

Et spørsmål som kan diskuteres er om disse to variablene kan sies å være et mål på svak betalingsevne. Likevel sier de noe om hvilke økonomiske bekymringer foreldre i kontakt med barnevernet kan oppleve.

6.3 Oppsummering

I dette kapittelet ønsket jeg å finne svar på hvordan foreldre i barnevernet opplever sin økonomiske situasjon. Av de foreldrene som deltok i denne spørreundersøkelsen svarer 28,2 % at deres husholdning har en mindre god eller svært dårlig økonomisk situasjon. Dersom vi inkluderer kategorien «Hverken eller» med 29 % blir summen 57,2 %. Likevel

er 69,1 % av foreldrene fornøyd eller svært fornøyd med boligen. Mellom svarene på disse to spørsmålene er det en relativ svak samvariasjon. Noe som tyder på at de fleste, men langt fra alle, har svart likt når det kommer til hvor positivt/negativt de ser sin egen økonomiske situasjon og hvor fornøyd/misfornøyd de er med boligen.

Når det kommer til hvordan foreldrene svarer på spørsmål om egen betalingsevne, har 26 % svart at de ikke har greid å betale regninger knyttet til boligen. 18.6 % har opplevd dette flere ganger. 60.5 % av foreldrene sier at de ikke kan greie en uforutsett utgift på kr. 10.000, - i løpet av en måned. Dette kan sies å være et relativt stort omfang av barnevernforeldrene i denne undersøkelsen. 19.9 % av foreldrene har svart at de både har hatt problemer med å betale regninger knyttet til bolig det siste året og at de ikke kan betjene en uforutsett utgift på 10.000, - i løpet av en måned.

7 Funn: Barnevernarbeidernes perspektiv

I dette kapittelet vil jeg presentere hvordan barnevernarbeiderne beskriver lavinntektsfamilienes situasjon og hvordan de beskriver at barnevernet jobber med familier med lav inntekt og sammensatte utfordringer. Barnevernarbeiderne i denne studien kom med gode beskrivelser og refleksjoner rundt disse familienes situasjon. Gjennom barnevernarbeidernes beskrivelser fikk jeg, som forsker, et innblikk i hvordan barnevernarbeiderne jobber med å hjelpe familiene og hva som gjør at de kan oppleve arbeidet med hjelpetiltak som krevende.

7.1 Lavinntektsfamiliers utfordringer

Barnevernarbeiderne beskriver familier som strever på flere områder i livene sine. Dette er familier som det kan være vanskelig å gi tilstrekkelig hjelp for å oppnå en positiv og varig endring. De fleste av barnevernarbeiderne opplever at familier med lav inntekt er overrepresentert i barnevernet og at dette gjelder en stor andel av familiene som barnevernet har kontakt med.

7.1.1 Barna i lavinntektsfamilier

De fleste barnevernarbeiderne trekker frem at de ser at barna opplever å falle utenfor sosialt sett og at de mangler klær og utstyr som andre barn har, eller nødvendig utstyr for å delta på skoleaktiviteter. Barnevernarbeiderne ser familier som ikke har råd til at barna deltar i aktiviteter eller foreldre som ikke har ressurser til å følge opp barnas deltakelse. Barna oppholder seg mye hjemme og kanskje i et miljø som ikke er støttende for utviklingen deres. Barna kan oppleve mangel på rutiner og struktur i hjemmet og at foreldrene er lite emosjonelt tilgjengelige for dem. Noen beskriver hvordan de ser at barna kan bli avhengig av andre familiers velvillighet for å delta i fritidsaktiviteter. En barnevernarbeider sier at det gjør noe med barna å alltid være den som «står med lua i hånda og må spørre om å få sitte på». En av barnevernarbeiderne snakker om hvordan de fleste foreldrene med lavinntekt greier å skjerme barna fra sine egne bekymringer, men at noen barn blir involvert og «adopterer foreldrenes bekymringer rundt dårlig råd».

Barnevernarbeiderne forteller om barn som har utfordringer med sosialt samspill og følelsesregulering. Flere barn lever med mye konflikter hjemme, og kan selv streve med sinne. Belastningene kan vises gjennom lite motivasjon for skolearbeid eller at de strever faglig og sosialt i skolen.

Barnevernarbeiderne beskriver også hvordan de tror at barn opplever at boligen og hjemmeforholdene skiller seg fra hvordan andre barn har det. Dette på en slik måte at det er flaut å ha med venner hjem. Barna kan ha en opplevelse av å bli sett ned på av andre. I bydelen der en av barnevernarbeiderne jobber er det en stor andel familier med minoritetsbakgrunn og lav inntekt. Dette er et område der økonomiske problemer eller lav inntekt er vanlig. Barna i lavinntektsfamilier skiller seg ikke ut blant jevnaldrende i samme grad som de gjør i andre områder og strever derfor ikke med utenforskap i samme grad.

En barnevernarbeider har erfaring med at ungdommer fra lavinntektsfamilier kan havne i kriminelle miljøer fordi de ser at det gir tilgang og muligheter til å skaffe penger eller

ettertraktede klær og utstyr. Noen kan ha ønske om å hjelpe foreldrene med penger og på den måten lett bli lokket inn i kriminelle gjenger for å tjene penger.

7.1.2 Foreldre i lavinntektsfamilier

Barnevernarbeiderne har erfart at foreldre i denne gruppen ofte har liten utdanning og mange ikke er kommet seg inn i arbeidslivet. De fremhever også at de ser mange enslige forsørgere, ofte med flere barn og at mange tilhører etniske minoriteter, innvandrere og flyktninger.

Alle barnevernarbeiderne har erfaring med at foreldre med lav inntekt er preget av psykiske og somatiske helseutfordringer samt rusproblematikk. Når det kommer til psykiske utfordringer beskriver flere av barnevernarbeiderne at de erfarer at dette kan henge sammen med å leve med dårlig råd. Bekymringer, søvnvansker og det å bruke mye ressurser og oppmerksomhet på å lete etter løsninger for å dekke de grunnleggende behovene, blir en belastning for den psykiske helsen for foreldrene. Flere av barnevernarbeiderne trekker frem at foreldrene ofte har med seg traumatiske erfaringer fra egen barndom eller tidligere i livet der de har vært utsatt for vold og eller traumatiske hendelser. Noen av barnevernarbeiderne beskriver foreldre som virker resignerte, oppgitt og uten løsningshåp. En av dem beskriver foreldre slik:

De er ofte litt passive og unnvikende på skolen, på dugnader, på juleavslutninger og sommerfester. Foreldremøter kommer de sjeldent på. Det samme er det om de er med på en fritidsaktivitet der det skal selges noe, at de er bakpå og kan bli oppfattet som tafatt. Hvis de da ikke er stikk motsatt og tar på seg altfor mye. (Bvp30)

Barnevernarbeiderne beskriver også hvordan de ser at økonomiske vansker og det å mangle tilstrekkelig midler til å dekke grunnleggende eller materielle behov kan føre til mye frustrasjon hos foreldrene. Det kan handle om frustrasjon over å ikke finne løsning og ikke være i stand til å møte forventninger fra omverden. Flere beskriver hvordan dette kan vise seg i familiesituasjonen med at foreldrene har smalere toleransevidu og at de lettere blir sint eller at de bruker «oppdragelsesmetoder som ikke er gode».

En barnevernarbeider beskrev hvordan uroen over økonomien påvirker foreldrenes tilstedeværelse overfor barna på denne måten:

(...) uroen den stjeler tilstedeværelse rett og slett (...) Det er sånn jeg har tenkt på det. Du har så og så stor plass inni deg, og jo mer bekymringer og uro som ligger i deg, jo mindre plass blir det til å være der for barna (...) det skaper vonde følelser som gjør det vanskeligere å være til stede (...) (Vpl37)

De fleste av barnevernarbeiderne hadde erfaringer med at det oppstår en del konflikter, kranling, frustrasjon og sinne som følge av den vanskelige økonomiske situasjonen som mange av familiene befinner seg i. Noen hadde erfaring med at dette henger sammen med voldsutøvelse. Dette ble både beskrevet som vold i form av sinne, men også vold i form av fysisk avstraffelse eller «hard oppdragelse» brukt i mangel av å kjenne andre oppdragelsesstrategier. En barnevernarbeider vurderte at det ikke nødvendigvis var en sammenheng, men at dersom man har en tendens til å være voldelig, kan man lettere utøve vold dersom man opplever andre belastninger.

En beskrev belastningen klientrollen kunne representere slik:

Jeg tenker at ofte er det her familier som på grunn av den lave inntekten sin også har veldig mye mer å gjøre. De må på NAV (...) Barnevernstjenesten er ofte kobla på, og de er på mye møter rundt omkring. Og mange ganger har jeg tenkt at identiteten deres blir det her da. Å stikke rundt på møter og hele tiden streve på en måte. (...) At, på en måte, vi

skaper det på et vis og, når egentlig mye kunne løst seg hvis de hadde sluppet og streve så mye (...) (Vpl37)

Flere av barnevernarbeiderne løftet frem at familier med lav inntekt ofte hadde lite støtte i familie og nettverk. Dette kunne dreie seg om at de hadde lite familie eller at familien er igjen i opprinnelseslandet. Det ble også beskrevet at foreldre med lav inntekt ofte har vokst opp i familier som har vært i samme situasjon. Dette gjør at familie og nettverk ofte selv lever med belastninger og sammensatte problemer.

7.1.3 Særlige utfordringer for minoritetsfamilier

Alle barnevernarbeiderne beskriver spesielle utfordringer for minoritetsfamilier. Jeg velger her å bruke begrepet minoritetsfamilier som samlende for flyktninger og innvandrere. De som har bodd i Norge over flere år, men har familie og nettverk i hjemlandet omtaler jeg også som minoritetsfamilier. Dette fordi barnevernarbeiderne beskriver fellestrekk ved alle disse gruppene.

En av barnevernarbeiderne har erfart at noen i denne gruppen kan være vant med å leve i fattigdom og greie seg med lite. De opplever å ha et bedre liv her i Norge og greier seg godt, selv om de i norsk målestokk lever under fattigdomsgrensen.

Alle barnevernarbeiderne trekker frem utfordringene som denne gruppen har med å komme seg inn i arbeidslivet. Dette forklares med at noen kan ha utdanning som ikke er godkjent i Norge, mens andre har lite eller ingen utdanning. Noen er enslige forsørgere, noe som gjør det ekstra krevende for dem å komme seg inn i arbeidslivet. De får for eksempel kanskje ikke en jobb der de får tilpasset arbeidstiden til levering og henting i barnehage.

De fleste av barnevernarbeiderne erfarer at minoritetsforeldre har dårligere helse enn norske foreldre i lavinntektsgruppen. Dette gjelder både somatisk og psykisk helse. De beskriver at noen er uføre og at mange sliter med traumer fra opplevelser i opprinnelseslandet eller under flukt. Flere opplever ensomhet, dårlig integrering, sorg og savn etter familie og nettverk i opprinnelseslandet. De kan streve med språkproblemer, mangel på systemkunnskap og manglende kulturforståelse. Når det kommer til språkproblemer, handler dette om at foreldrene ikke får kommunisert med barnehage, skole og andre instanser rundt barna. En av barnevernarbeiderne beskriver også at det er krevende å bruke tolk, særlig ved foreldreveiledning og hjemmebesøk. Det er «sårbar tema som skal gå gjennom et mellommenneske», og det er utfordrende å få til en god relasjon. Det hindrer foreldrene i å samarbeide rundt barnas aktiviteter slik at barna mister tilgang på aktiviteter og sosialisering på arenaer der jevnaldrende deltar. En barnevernarbeider beskriver språkutfordringene i noen familier slik:

Jeg har flere ganger opplevd at barna ikke har felles språk med sine foreldre, fordi de snakker ikke morsmålet og foreldrene snakker heller ikke godt nok norsk, noe som gjør at de ikke har et felles språk, men også at de har store språkvansker i barnehage og skole. Det blir en misforståelse at man sier at barn er tospråklige uten at man har undersøkt om barnet faktisk snakker med foreldrene sine på morsmålet. Jeg har opplevd flere ganger at når vi begynner å undersøke, så snakker de ikke foreldrenes morsmål heller (Bvp48).

Når det kommer til systemforståelse, beskriver en av barnevernarbeiderne erfaring med at minoritetsfamilier kan streve med å forstå hva som er forventet av dem når det kommer til oppfølging av barna. Flere har lite tillit til myndighetene på grunn av negative erfaringer fra opprinnelseslandet og mange har frykt for barnevernet spesielt. Noen kan ha lettere for å be om hjelp fra myndighetene enn hva norske familier har, men de har

lite kunnskap om hvilken hjelp de kan forvente. Flere i denne gruppen lever med en opplevelse av hjelpeløshet.

Når det kommer til kulturforståelse, beskriver alle barnevernarbeiderne hvordan noen foreldre med minoritetsbakgrunn har vanskelig for å forstå hvilken betydning deltakelse og sosialisering har for barna. Det resulterer i at foreldrene ikke prioriterer barnas aktiviteter og for eksempel at barna skal delta i venners bursdagsfeiringer. Foreldrene kan synes å være usikre på hvordan aktiviteter blir gjennomført eller hvilken mat som blir servert. Usikkerheten og manglende forståelse av betydningen deltakelse vil ha for barna, gjør at foreldre ofte velger å holde barna hjemme.

7.1.4 Oppsummering

Barnevernarbeiderne var unisone i sine beskrivelser av livet for familier med lav inntekt. Dette ble beskrevet som et liv preget av utenforskap, manglende ressurser til å leve under like vilkår som andre og hvordan mange familier opplever en form for resignasjon og hjelpeløshet. I barnevernarbeidernes beskrivelser fremkommer det også bekymringer for hvordan familienes situasjon preger barnas oppvekstvilkår og livssituasjon. De beskriver at barna lever med flere risikofaktorer knyttet til skolevansker, språkvansker, manglende sosial inkludering og risiko for atferdsvansker og kriminalitet. For minoritetsfamilier synes situasjonen å være ekstra krevende og sammensatt.

Jeg oppfattet barnevernarbeidernes fremstilling som nær, innlevende og empatisk. Intervjuene har gitt meg inntrykk av barnevernarbeidere som har stått tett på disse familiene og selv kjent på deres redsel, frustrasjon og fortvilelse.

7.2 Kunnskap og erfaring med samarbeid med familiene

Barnevernarbeiderne beskriver at de trenger å bruke tid på å oppnå en tillitsbasert og trygg relasjon med familiene. Flere fremhever at det er viktig å vise familien at de bryr seg og at de ønsker å hjelpe samtidig som det kan være vanskelig å balansere opp mot at familien ikke skal oppleve at de blir invadert. Noen barnevernarbeidere opplever at foreldrene kan forsøke å dekke over økonomiske vansker og at de kan bruke en del ressurser på dette. Etter hvert som relasjonen blir tryggere, kan foreldrene åpne seg og fortelle åpent om utfordringene.

7.2.1 Hvordan økonomi blir tema

I intervjuene ble barnevernarbeiderne spurt om hvor mye fokus er det på økonomi når barnevernet jobber med familier som kan ha lav inntekt og hvem tar det opp som tema.

En av barnevernarbeiderne beskriver hvordan familien kan forsøke å dekke over problemene de har med økonomi og hvordan dette handler om å opprettholde en fasade utad.

(...)da er de veldig opptatt av å holde fasaden. Så ser det fint og flott ut med dyre interiøring og leker og så har de nesten ikke mat i kjøleskapet, eller foreldrene kan ligge søvnløse på natten fordi de ikke vet hvordan de skal få økonomien til å gå rundt. (Bvp30)

Barnevernarbeiderne opplever at noen foreldre tar opp økonomiske problemer hvis dårlig økonomi er en utfordring for dem, mens andre foreldre er mer tilbakeholdende med å ta det opp. Noen barnevernarbeidere sier at de spør om økonomien, dersom de ser tegn til at familien har lav inntekt.

Noen av barnevernarbeiderne beskriver hvordan de lytter ut foreldrene og gir dem rom til selv å definere egne problemer. Ofte kommer andre behov enn hjelp til å få orden på økonomi frem først. Økonomien blir gjerne tema etter hvert. En av barnevernarbeiderne fremhever en opplevelse av at det har vært en dreining i barnevernet, eller i egen tjeneste, som gir familiene mer rom for medbestemmelse og mulighet til selv å definere egne problemer. En av barnevernarbeiderne beskriver dette.

(...) når jeg møter de her familiene, så prøver jeg å være så blank som mulig egentlig. Å være opptatt av hva de oppfatter som vanskelig og på en måte få deres ord på utfordringene da. Jeg kommer ikke inn i en familie og tenker, ok, har dere dårlig råd, det kan jeg finne ut av. Det kommer etter hvert liksom. (Vpl37)

Andre av barnevernarbeiderne har en opplevelse av at foreldrene ikke tar opp økonomiske vansker fordi de ønsker å ordne opp selv, kanskje fordi de opplever at det er nedverdiggende å be om hjelp. Noen foreldre tør ikke mase om penger eller be om hjelp. Noen opplever at det kan være lettere å få til et samarbeid med ressurssvake familier fordi de synes å være mer åpne for å motta hjelp. Noen av barnevernarbeiderne sier at de alltid stiller spørsmål om den økonomiske situasjonen i undersøkelsesprosessen. Andre sier at de i undersøkelser ikke stiller spørsmål ved økonomien hvis ikke dette er omhandlet i meldingen. De venter med å ta det opp til de er blitt bedre kjent.

(...) en må jo greie å snakke om det. Når en spør om det så blir det jo ... Først så kan de jo nekte litt, nei, det går bra. Men det går ganske kjapt til de åpner seg mer og forteller. (Bvp37)

Det kommer også frem beskrivelser fra barnevernarbeiderne om at de tror at foreldrene kan oppleve at det er nedverdiggende å bli spurt om økonomien og at det kan være vanskelig å få ærlige svar.

Jeg tenker at det er litt sånn personlig. Folk synes at det å snakke om penger og økonomi handler om status og at det kan være vanskelig å spørre. Og så kan det være vanskelig for foreldrene å gi et ærlig svar. Det handler om fasade, status, tap av ansikt. (...) Det kan handle litt om verdighet. At man ikke skal føle seg trampet på. De synes ofte ikke at det er noe kjekt å være i kontakt med barnevernet (...) det blir litt for personlig da, at mange synes det er ubehagelig å spørre om som kontaktperson. Man spør jo alltid om de har kontakt med NAV eller om de mottar ytelse fra NAV, (...) og så har jeg merket at selv om de sier at de har ytelse fra NAV, så stiller man ikke oppfølgingsspørsmål om hvordan er økonomien. Men hvis vi innhenter fra politiet så spør vi om hva vi kommer til å få fra politiet av opplysninger. Da kan de for eksempel si at jo jeg har kjørt i fylla en gang. Men da kvier vi oss ikke på å spørre hvorfor de gjorde det eller hva som skjedde før og sånn. Men man går sjeldent inn og spør hvordan økonomien er selv om vi blir kjent med at de mottar stønader fra NAV. (Bvp30)

Noen av barnevernarbeiderne reflekterer rundt at barnevernet generelt kan ha vanskelig for å tenke at lav inntekt kan representere en risikofaktor i familien, eller til og med være primærproblemet for familien, og at det kan være årsaken til at barnevernet ikke har søkelys på økonomi når de begynner å jobbe i en familie. Flere var opptatt av at kartlegging av økonomien er viktig. Dette fordi lav inntekt er en belastning som kan gå ut over foreldrefungering og hele familiens livssituasjon på en inngripende måte. Av den grunn fremhever flere at kartlegging av økonomi og hvordan lav inntekt påvirker foreldrefungering er viktig.

En av barnevernarbeiderne beskrev økonomi som et spørsmål man kan vegre seg for å stille på grunn av egne opplevelse av maktesløshet.

(...) litt sånn egoistisk, at jeg syns det er vanskeligere å jobbe med familier som har det som et problem, fordi det krever noe helt annet av meg. Jeg er god på samtaler og jeg er på en måte god på den biten der. Men den der maktesløsheten man fort kan kjenne på i møte med mennesker som har veldig dårlig råd, det er ikke noe jeg heller liker så godt altså. Og hvert fall hvis det er masse styr med NAV og utbetalinger og sånne ting som det. (...) Men jeg når ikke over det, jeg får ikke gjort noe med det, annet enn å kanskje hjelpe de med å sette opp et budsjett og sånne ting som det. Men det at de har dårlig råd, det får ofte ikke jeg gjort noe som helst med da. (Vpl37)

Alle barnevernere beskriver erfaringer med å få til et godt samarbeid med foreldrene. En beskriver at når foreldre har samtykket til hjelpetiltak er de motiverte for endring og har ønsker om at situasjonen for barnet skal bli bra. Her blir det beskrevet at foreldre er kjent med hvordan belastninger i familiesituasjonen kan gjøre barn og ungdommer mer sårbare for at barna får alvorlige problemer som for eksempel at de kan havne inn i kriminelle miljøer.

7.2.2 Medvirkning og samtaletema med barna

Samtlige barnevernere sier at de snakker med barna. En sier at de snakker med barna med mindre det er store utfordringer med å samarbeide med foreldre. Det er lettere å få til å snakke med barna når foreldre samarbeider. En sier at de ønsker å bli bedre til å ha hyppigere kontakt med barna slik at de får mulighet til å bli bedre kjent og at barna skal bli tryggere på dem.

Når det kommer til tema i samtaler med barna virker det som at det er ulik praksis og vurderinger knyttet til dette blant barnevernere. Noen sier at de snakker med barna om økonomien dersom økonomi er en utfordring for familien. Andre sier at de ikke snakker med barna om at familien har dårlig råd, men at de kan snakke med barna om konkrete mangler de opplever og hvordan det er for dem. Flere sier at det er mer naturlig å ta opp slike spørsmål med ungdom, men da gjerne knyttet til ungdommens egen økonomi. To av barnevernere sier at de snakker med barna i lavinntektsfamilier om familiens økonomi og om de bekymringene barna har knyttet til situasjonen.

Noen av barnevernere har vurdert at de ikke vil involvere barna i økonomiske utfordringer og en av dem beskriver det slik:

(...) jeg tenker at vi i hvert fall snakker konkret med ungene om hva det er slags hjelp vi gir til familien. Og da vil det kanskje ligge litt sånn innforstått da, hvis man sier at vi er med på å dekke en fritidsaktivitet eller med annen type klær og utstyr, at man da forstår da. At det handler om at de har dårlig råd. Jeg tenker at man må jo være litt forsiktig i hvor mye man skal involvere ungene i spørsmål om økonomi (...) jeg har jo vært borte i saker der det er helt tydelig at foreldrene har overinvolvert barna i det der med økonomi, dårlig økonomi, og nærmest får de til å sitte og se på nettbanken sammen med dem (...) Da vil man jo jobbe mot at barna skal slippe å være så involvert i det (...). (Bvp31)

Det kan synes som at barnevernere er opptatt av å snakke med barna og å ha hyppig nok kontakt slik at relasjonen blir trygg. Det som er mer uklart er hvilke tema de mener det er relevant eller riktig å snakke med barna om.

7.2.3 Tiltaksarbeidet

Et av temaene i intervjuene omhandlet hvordan barnevernet jobber med å hjelpe barna og foreldrene i familier med lav inntekt og hvilke tiltak som iverksettes.

Barnevernarbeiderne beskriver flere typer hjelpetiltak, men jeg vil her trekke frem de tiltakene som de snakker mest om i intervjuene.

7.2.3.1 Tverrfaglig samarbeid

Samtlige av barnevernarbeiderne beskriver at de opplever at tverrfaglig samarbeid er spesielt viktig for familier med sammensatte hjelpebehov. De beskriver at det tverrfaglige samarbeidet kan gjennomføres ved møter med ulike benevnelser som samarbeidsmøter, evalueringsmøter, ansvarsgruppemøter, kontaktmøter med NAV og nettverksmøter. Noe av det tverrfaglige samarbeidet blir også gjennomført via telefonkontakt mellom barnevernet og samarbeidsinstansene. Felles for møtevariantene er at foreldrene er til stede sammen med barnevernet og øvrige aktuelle instanser, som for eksempel skole, barnehage, BUP, voksenpsykiatri, rustjenester, NAV og så videre. Når det kommer til lavinntektsfamilier fremhevet alle barnevernarbeiderne at NAV er en viktig samarbeidsinstans.

Barnevernarbeiderne legger vekt på det positive med at samarbeidsmøter bidrar til at instansene som står rundt for å hjelpe familien får en felles forståelse for familiens situasjon. De fleste beskriver at de lykkes med å få til en felles forståelse rundt familiene. De beskriver at det kan være krevende å få alle instansene til å forstå utfordringer likt. For eksempel kan det være vanskelig for noen instanser å se at lite inntekt kan være en hovedårsak til familiens utfordringer. En av barnevernarbeiderne sier at man kan forsøke samarbeidsmøter for å fikse problemene, men noen instanser er ofte opptatt av synlige problemer. Økonomi er ofte ikke så lett å se og forstå. I samarbeidsmøter kan det være en utfordring at noen instanser ikke har god nok kjennskap til den helhetlige situasjonen i familien og stiller forventninger til foreldrene som er urealistiske og uoppnåelig på grunn av situasjonen som familien er i.

Det tverrfaglige samarbeidet kommer i stand gjennom at foreldrene samtykker til det og gjerne at de samtykker til innhenting av opplysninger i undersøkelsesfasen. En av barnevernarbeiderne beskriver hvordan samarbeidsinstanser kan støtte opp om helhetlig hjelp på denne måten:

Det vi pleier å gjøre er jo å spørre om å få innhente informasjon fra NAV. Hvis (...) de sier at de er uføretrygdet eller at de er syke og får hjelp fra NAV og sånn, (...) så er det jo veldig sjelden vi ikke foreslår å etablere et kontaktmøte med NAV, sånn at vi sammen kan se litt på (...) utregninger og hjelp til å søke om annen type stønad. (...) da handler det om å etablere en kontakt fordi at det er ikke alltid at NAV kommer med den informasjonen, det er ikke alltid at foreldrene forstår hvordan de skal søke om det, det er ikke alltid at det er en god kommunikasjon. Da prøver vi å sette ned en sånn gruppe og det fungerer (...) veldig, veldig bra for alle familiene. (...) vi kan jo foreslå økonomisk styring som et tiltak for eksempel (...) Det kan være NAV som har foreslått det over lengre tid, og familien har ikke villet det. Og så sitter vi i møte og så sier de for eksempel at de har foreslått det, men det vil ikke familien og så sier vi at det tenker vi er en god ide og det synes vi at dere skal takke ja til, fordi at sånn som det er nå, så klarer dere ikke å betale husleie tidsnok og så har dere så og så mye i utgifter eller dere har så og så mye i lån og sånn. Her trenger dere hjelp til å strukturere dere. Noen takker ja og noen takker ikke ja. (Bvp48)

Barnevernarbeiderne sier at de kobler inn NAV i de tilfellene der det avdekkes at det er økonomiske problemer for familien. De fleste av barnevernarbeiderne beskriver at det kan være krevende å få på plass et velfungerende samarbeid med NAV. Flere sier at de ikke lykkes med å få med NAV i samarbeidsmøter, andre beskriver at NAV kan delta i samarbeidsmøter rundt foreldrene, for eksempel sammen med voksenpsykiatri eller rustjenestene, men at det er vanskelig for barnevernet å få innpass i disse møtene.

En av barnevernarbeiderne ser det som spesielt viktig med hyppige evalueringer i saker der familiene har store eller sammensatte utfordringer. Det er ofte nyttig å evaluere hyppigere enn hver tredje måned, som loven setter som et minimum. Videre er hun opptatt av nytten av å evaluere tiltakene i møter der de viktigste instansene deltar slik at man kan måle effekten både ut fra hva foreldrene sier og fra hvordan barnet for eksempel blir oppfattet i skolen.

7.2.3.2 Økonomiske hjelpetiltak

Barnevernarbeiderne beskriver at de anser det som viktig å få NAV inn i et samarbeid rundt disse familiene. NAV blir ansett som hovedansvarlig når det kommer til å hjelpe familier med økonomiske problemer. En av barnevernarbeiderne sier det sånn:

(...) det er jo en tjeneste(barneverntjenesten) som først og fremst skal hjelpe foreldre til å bli bedre foreldre da, hjelpe med foreldrefungering og systemet i familien (...) (Bvp48)

Noen argumenterer med at NAV kan gi mer varige ytelser enn barnevernet. Dette begrunner de med at barnverntjenesten er inne i en avgrenset periode. Dersom barnevernet innvilger økonomiske ytelser faller disse bort når tiltaksperioden avsluttes. En av barnevernarbeiderne sier at det å dekke økonomi ikke i seg selv bidrar til endring, og at dersom barnevernet for eksempel dekker barnehage, vil foreldrene fremdeles ha problemer med å betale etter at barnevernet avslutter.

Av ytelser som barnevernarbeiderne beskriver at barnevernet kan innvilge, nevner de økonomisk dekning av barnehage, SFO, fritidsaktiviteter, ferier samt tilskudd til klær og utstyr til aktiviteter. Noen beskriver hvordan de kan komme til en avtale med NAV om å «spleise». Slik jeg forsto dette handler det om å komme tidlig inn og avhjelpe en prekær situasjon eller å få på plass tiltak rundt barna tidligst mulig. Flere beskriver at når barnevernet iverksetter økonomisk støtte rettet inn mot barnet, er det gjort en vurdering av at barnet har et særskilt behov for aktivitet. En av barnevernarbeiderne beskriver hvordan familiens økonomiske situasjon raskt kan forverre seg når de først begynner å streve med å betale regningene sine. Det er en begynnelse på en dårlig spiral med å opparbeide seg gjeld. Barnevernarbeideren er her opptatt av at hverken barnevernet eller NAV dekker gjeld, og at det er noe som familien må betale ned selv og kan komme til å slite med over lang tid.

Når jeg sammenligner uttalelser fra de ulike informantene mine, ser jeg at de som jobber i store bykommuner beskriver en mer restriktiv holdning til å innvilge dekning av aktiviteter enn de som jobber i mindre kommuner. En av barnevernarbeiderne som har erfaring fra å jobbe i en stor bykommune og nå jobber i en mindre bykommune forklarer dette slik:

(...) jeg tenker også at det handler om terskel på hva man tar inn. (...) at man i større byer har et større nettverk rundt seg av organisasjoner og frivillighet som er etablert og godt fungerende og som kan hjelpe foreldre til å søke NAV for eksempel. Mens i mindre kommuner er det en del saker med søknad om dekning av fritidsaktiviteter eller dekning av barnehage eller SFO. Eller at vi tilbyr å dekke barnehage og SFO for å få være inne og i kontakt med familiene (...) som en slags frynsegode (...) jeg har vært med å drøfte henleggelse der for eksempel jenta har fått ridning som koster 6000,- i måneden. Foreldrene har ikke råd til å dekke det selv. Skal vi fortsatt ha sak for at jenta skal få ri eller skal vi henlegge og da må jenta slutte å ri? Slike problemstillinger hadde vi ikke i den store bykommunen jeg jobbet i. (Bvp30)

Her illustreres det hvordan barneverntjenesten i små kommuner nærmest kan hente frem et behov gjennom å fatte vedtak om dyre tiltak som familien selv ikke har mulighet

til å fortsette å dekke. Dette mens barneverntjenesten i store bykommuner har et bredere lavterskeltilbud å spille på. Dette sammenfaller med hva to av informantene beskriver rundt storbyen de jobber i nå. De beskriver også et stort lavterskeltilbud og at de kan dele ut aktivitetsshefter til familiene med tilbud om ulike aktiviteter som barna eller familiene sammen kan delta på. Den ene av barnevernarbeiderne beskriver at det å dele ut heftene bidrar til en mulighet til å veilede minoritetsfamilier i hvorfor det er viktig å gjøre ting sammen som familie og hvordan foreldrene kan legge til rette for at barna kan delta. Begge «storbyinformantene» beskriver at frivillige organisasjoner kan tilby gratis medlemskap, gratis leie av klær og utstyr til aktiviteter. Dette ga de inntrykk av at barnevernet pleier å henvise familiene til eller bistå med kontakt.

En av barnevernarbeiderne beskriver hvordan hun opplever at foreldre kan blir «lokket» av andre instanser til å samtykke til en bekymringsmelding og at både melder og foreldrene får en forventning til at barnevernet skal innvilge økonomisk tilskudd:

(...) i flere bekymringsmeldinger for eksempel fra barnehage om hygiene og kosthold og manglende oppfølging og så står det kanskje at mor har utestående tre regninger og barnehagen og mor ønsker at barneverntjenesten kan bidra med å betale ned dem (..)de får ofte dekt en del har jeg sett (...) jeg tenker at det ikke er med å endre, altså hvis ungen er to år da og mor sliter med å betale barnehageplassen (...) og når vi vurderer at omsorgen er god nok og trekker oss ut, så kommer jo problemet tilbake igjen. Hun skal jo betale barnehage i to tre år til og så er det SFO(...) (Bvp30)

Flere av barnevernarbeiderne beskriver hvordan familier kan blir avhengig de økonomiske ytelsene som barnevernet innvilger og at det derfor blir vanskelig å avslutte saken for barnevernet. Det at barnevernet står for deler av økonomien, spesielt inn mot barna, kan bli uteglemt i situasjoner der NAV gjør beregninger eller gir økonomisk veiledning.

En av barnevernarbeiderne beskriver at foreldrenes forventninger om økonomisk støtte kan komme i veien for relasjon og dermed mulighet for å jobbe med foreldreveiledning

(...) noen ganger så har jeg tenkt at det hadde vært fint om vi ikke hadde noen økonomiske ytelser i det hele tatt, for da slapp det å komme i veien for en relasjon (...) fordi at de har snakket med noen andre som får det dekket og så kan jeg si at det er fordi at det er ikke sammenlignbart i denne familien (...) (Bvp48)

Barnevernarbeiderne beskriver her noen dilemmaer som økonomiske ytelser gjennom barnevernet gir. For det første beskriver de at økonomiske ytelser blir innvilget for at barnevernet vil være i kontakt med dem. Dette kan sette familier i en barnevernklientposisjon fordi det er andre bekymringer som barnevernet vil observere eller få lov til å jobbe med. For det andre kan familier forbli i en barnevernklientposisjon fordi barna trenger økonomiske ytelser fra barnevernet. Dette kan handle om at foreldrene ikke selv greier å disponere penger, at familien har for dyrt forbruk eller at de har så dårlig økonomi at de burde fått flere ytelser fra NAV. Som jeg var inne på ovenfor kan barnevernet selv ha spilt en rolle i dette ved å yte økonomiske tilskudd og gjennom dette gjøre familien eller barnet avhengig av at barnevernssaken forblir aktiv.

7.2.3.3 Endringstiltak eller kompenserende tiltak?

Barnevernarbeiderne skiller mellom kompenserende hjelpetiltak og endringstiltak når de forteller om hvordan de jobber med familiene. De beskriver hvordan de legger vekt på å bruke kompenserende tiltak for å minske belastninger slik at foreldrene får pusterom og overskudd til å jobbe med endringer. De beskriver også at de legger vekt på å lette

belastninger og forebygge skjevutvikling for barnet ved å iverksette tiltak slik at barn får mulighet til aktiviteter.

Flere av barnevernarbeiderne løfter frem at det er en diskusjon i barnevernfeltet med tanke på om det skal satses på endringstiltak eller kompenserende tiltak i barnevernet. Tre av de jeg intervjuet som alle jobber i samme tjeneste, beskriver at de har hatt en dreining bort fra tidligere å kun tenke endringstiltak og nå over på å også tenke kompenserende tiltak. En av dem sier det slik:

Ja, det har blitt mye større fokus på det med lav inntekt da, og fattigdom og de som har dårlig råd, enn før. Da var det kun fokus på foreldreveiledning og samspill (...) Jeg husker før i tiden når jeg begynte å jobbe, og når de trengte økonomisk støtte, da ble de ikke hørt. Det ble man ikke. At det var kun foreldreveiledning da som var fokus (Bvp37).

De tre andre barnevernarbeiderne, som jobber i tre ulike tjenester, beskriver praksis hos dem noe annerledes. De beskriver at de gjerne ville hatt mulighet til å hjelpe foreldre mer økonomisk eller rettet mer oppmerksomhet mot familiens økonomiske situasjon. De mener det er NAV som har ansvar for å hjelpe til med økonomiske utfordringer, men opplever at det tar tid før økonomisk hjelp fra NAV kommer på plass. En barnevernarbeider beskriver at barnevernet er opptatt av å hjelpe med det som var bekymringen, men selv om man vet at familien har dårlig økonomi, blir ikke det en del av tiltakene. Det blir i denne sammenheng også løftet frem et etisk problem når det kommer til akkurat dette. En av barnevernarbeiderne forklarte det slik:

(...) jeg lurer på om da både foreldre og barn blir utsatt for en rekke sånne endringstiltak av oss når egentlig problemet er økonomi. Ja. Det har jeg tenkt på mange ganger. Og tenkt at ok, nå skal de endre seg i forhold til økonomien, altså de skal endre seg til hvordan de forholder seg til det at de har dårlig råd. Mange ganger har jeg tenkt at nå legger vi bare enda en byrde på dem (...) (Vpl37)

Her blir det beskrevet en kritisk refleksjon rundt egen praksis og hvordan barnevernet kan overse økonomiske problemer og jobbe med det som er et definert arbeidsområde og som man er vant med å jobbe med. Dette er et tema som kommer mye frem i materialet og som jeg vurderer at er et vesentlig funn.

Samtlige av barnevernarbeiderne viser til at de opplever at det er vanskelig å jobbe med endringstiltak dersom stress og bekymringer opptar foreldrenes kapasitet. Jeg har tatt med to beskrivelser her:

For det første så tror jeg at det å ha dårlig råd tar plass, og det skaper vonde følelser som gjør det vanskeligere å være til stede. Og jeg tror også det blir vanskeligere å skulle forholde seg til andre problemer fordi at hvis du har dårlig råd så blir det et så grunnleggende problem (...) Utfordringen er at det her med økonomien blir hovedtema hele tiden, det tar fokus da. Fra andre ting (...) Jeg tenker jo at det med økonomi er kjempeviktig, men så er det andre ting som jeg også tenker er viktig, ikke sant. Ofte så kan det med økonomien ta veldig mye plass i samtaler (Vpl37).

(...) vi tenker, sammen med mor da, så tenker vi at vi må få ryddet litt og få på plass litt mer orden og ro rundt den familien her, før hun mor kan være kapabel til å ta imot og jobbe med noen endringstiltak da når det gjelder veiledning (Bvp31).

Økonomisk veiledning er en form for endringstiltak som er aktuell hjelp for denne gruppen familier i barnevernet. Barnevernarbeiderne begrunner NAVs betydning i det tverrfaglige samarbeidet med at de selv, som barnevernansatte, ikke har kompetanse på økonomisk veiledning. De ser at det er et stort behov hos foreldre i denne gruppen å få

hjelp til å sette opp budsjett og planlegge hvordan de kan redusere utgifter og betale ned gjeld. Flere beskriver at mange foreldre i denne gruppen har gjeld som de ikke greier å håndtere, og at det er vanskelig å hjelpe dem med akkurat dette. Uhåndterlig gjeld blir beskrevet som en betydelig stressfaktor for foreldrene og at gjelden har en tendens til å øke. Flere av barnevernarbeiderne opplever at NAV ikke jobber grundig nok med økonomisk veiledning, at arbeidet med grunnleggende økonomisk veiledning er ressurskrevende og at det er noe de som barnevernarbeidere ikke opplever at de hverken har kompetanse på eller ansvar for. En av barnevernarbeiderne beskriver det som at foreldrene «blir kasterboller mellom barnevernet og NAV» og at NAV kommer inn først når det har gått så langt at foreldrene er kommet i gjeldsordning.

Barnevernarbeiderne gir flere beskrivelser av sine tanker og erfaringer rundt å jobbe med foreldreveiledning for denne gruppen. De fremhever foreldreveiledning som et viktig tiltak for å kunne få til varig endring i barnas situasjon. De viser til at endring betinger at foreldrene er i stand til å delta og jobbe med endringene. Alle barnevernarbeiderne beskriver hvordan de ser at det kan være nødvendig å «rydde opp», før de tenker at foreldrene er i stand til å nyttiggjøre seg foreldreveiledning. En er også opptatt av at barnevernet kan ha manglende forståelse for foreldrenes perspektiv.

Her kan vi gå inn og på en måte se folk økonomisk, så hvis vi da gjør det samtidig som vi holder på med foreldreveiledning, så syns jeg at det ser ut til å funke veldig bra. (...) hadde vi bare kunne fått ryddet bort det her med den økonomien, så kunne vi ha kommet lenger. Og jeg tror at i de verste tilfellene så tror jeg til og med da at vi sier noe om at nei, foreldrene er ikke tilgjengelig for samtale med oss, for eksempel. At det blir foreldrene som blir bærere av ansvaret for at det ikke fungerer da. Når mye nok handler om økonomi og veldig mye uheldige omstendigheter da egentlig. Nå mener ikke jeg at man bare skal åpne pengebunken og fikse opp i økonomien til alle, fordi det er jo en prosess og mange må jo lære seg det her og. Men jeg tror nok vi kunne ha vært mye flinkere på å prøve og sette oss inn i og forstå hvor vanskelig det er å slite økonomisk. (Vpl37)

Barnevernarbeiderne forteller om erfaringer med at foreldre med lav inntekt kan være vanskelige å motivere for foreldreveiledning fordi de har oppmerksomheten rettet mot de økonomiske og praktiske utfordringene de opplever. Det vil derfor ofte gi mer effekt å starte og jobbe med det praktiske før man jobber med andre utfordringer som samspill eller den emosjonelle omsorgen. En av barnevernarbeiderne beskriver at det har vært frustrerende å ikke kunne hjelpe økonomisk i situasjoner der det har vært tydelig at de økonomiske vanskene har stått i veien for å kunne nyttiggjøre seg foreldreveiledning.

Når barnevernarbeiderne snakker om foreldreveiledning som hjelpetiltak der det er bekymring for vold i familien, beskriver en av barnevernarbeiderne at dersom vold er en bekymring blir det alltid tema i veiledningen. Det kan likevel diskuteres om det blir det første som jobbes med eller om man først tar opp det som man vurderer å være årsaken til at volden oppstår.

(..) det jeg ser at det gir effekt først å jobbe med det praktiske, når vi kobler på NAV, når vi hjelper med andre ting som (...) snakker litt om hva som utløser konflikter, hvor starter det, hva som utløser vold, er det rus? Er det manglende økonomi, for lite penger hjemme? Det er litt sånn (...) Fordi at de med lave inntekter de er mer opptatt av hva barnevernet kan gjøre konkret enn å prate med oss. (Sos46)

Barnevernarbeideren som uttaler seg her, presiserer i fortsettelsen av intervjuet at de alltid reagerer når de hører om vold og at de har egne rutinger i tjenesten for å håndtere voldsbekymringer.

7.2.4 Oppsummering

Alle barnevernarbeiderne beskriver hvordan de opplever at det er viktig å bruke tid på å etablere en trygg og tillitsbasert relasjon til familiene. Flere av dem uttrykker at nettopp relasjonen kan være avgjørende for om de kommer i posisjon til å hjelpe familiene.

Det kan se ut som at praksis er ulik og uklar når det kommer til om økonomisk situasjon rutinemessig blir tatt opp i løpet av undersøkelsesprosessen. Dette kan handle om at familien unngår temaet eller dekker over eventuelle økonomiske utfordringer. Det kan også handle om at barnevernarbeiderne av ulike grunner vegrer seg for å ta det opp. Selv om barnevernet ikke har en enhetlig strategi for å jobbe med lav inntekt kommer det tydelig frem at barnevernarbeiderne er opptatte av dette. Barnevernarbeiderne opplever imidlertid at lav inntekt eller økonomiske problemer er relevant kunnskap om familien, som er viktig å kjenne til når barnevernet skal vurdere situasjonen og iverksette hjelpetiltak.

Barnevernarbeiderne er opptatt av endringstiltak i form av foreldreveiledning og økonomisk veiledning, og de beskriver kompenserende tiltak i form av økonomisk støtte rettet mot barns aktiviteter og fellesaktiviteter for familiene. Barnevernarbeiderne argumenterer mot at barnevernet skal yte økonomiske tiltak. Dette med bakgrunn i at familiene blir værende i barnevernet lenge fordi de av ulike grunner er blitt avhengig av ytelsene. Et annet motargument er at diskusjoner rundt økonomiske tiltak kan være til hinder for relasjonsarbeidet og for endringsarbeidet. De viser til hvordan barnevernet over tid har prioritert endringstiltak foran økonomiske tiltak. Flere uttrykker at det er behov for å se familienes økonomiske situasjon i sammenheng med hvordan de kan nyttiggjøre seg omsorgsendrende tiltak som for eksempel foreldreveiledning. Her blir det beskrevet en kritisk refleksjon rundt egen praksis og hvordan barnevernet kan overse økonomiske problemer og jobbe med det som er et definert arbeidsområde og som man er vant med å jobbe med. Dette ser jeg som et vesentlig funn i denne studien.

Om samtaler med barn er alle barnevernarbeiderne tydelige på at de snakker med barna. Noen løfter imidlertid frem begrensinger. De finner det krevende å skulle snakke med barna når samarbeidet med foreldrene er vanskelig. Noen beskriver at de ønsker at de hadde bedre tid til å ha hyppigere kontakt med barna og at de slik kunne fått en tryggere relasjon. Når det kommer til temaet i samtaler med barna er det to barnevernarbeidere som snakker med barna om barnas egne bekymringer for økonomi. Noen sier at de snakker om konsekvensene for barna dersom familien har økonomiske problemer uten å nevne at de snakker med barnas opplevelse og eventuelle bekymringer. Flere sier at de kan snakke med ungdom om deres egen økonomi, men at de ikke snakker med barn om dette. Noen sier at de ikke involverer barna i økonomiske bekymringer for å skjerme dem.

Samtlige av barnevernarbeiderne løftet frem tverrfaglig samarbeid som viktig. Det ble beskrevet at iverksetting og avklaringer om tverrfaglig samarbeid er noe som blir prioritert tidlig i kontakten og noe som de ser stor verdi av. Alle barnevernarbeiderne trekker frem det tverrfaglige samarbeidet som mest betydningsfullt og det tiltaket de ønsker å få tidlig igangsatt. Dette anser jeg som et relevant funn for denne studien.

Barnevernarbeiderne trekker frem det sårbare ved å snakke om familiers økonomiske problemer. Det kan synes som at barnevernarbeiderne har flere grunner til å vegre seg for å spørre om lav inntekt eller økonomiske problemer. Det handler for det første om at de erfarer at foreldre forsøker å dekke over eller unngå temaet. På den måten kan de oppleve at det fra foreldrenes perspektiv er knyttet skamfølelse til å være i en slik

situasjon og at et spørsmål rundt dette kan komme til å representere en krenkelse for foreldrene. For det andre trekkes det frem at barnevernarbeiderne opplever at lav inntekt er utfordrende å jobbe med fordi det kan innebære at NAV må bidra og at NAV må se det samme behovet som barnevernet. Dette finner jeg svært interessant og det er noe jeg vil løfte frem i drøftingen senere i denne oppgaven.

7.3 Hvordan jobbe bedre med familier med lav inntekt?

Så langt i empirien har det handlet om hva barnevernarbeiderne ser, erfarer og opplever i arbeidet med denne gruppen barnevernfamilier. Barnevernarbeiderne kom med noen kritiske betraktninger knyttet til både eget og andre instansers arbeid gjennom intervjuene. Siste del av intervjuguiden handlet om hva barnevernarbeiderne mener kjennetegner saker der familier har fått god hjelp og hva de ønsker av kunnskap eller tiltak for å gi bedre hjelp til denne gruppen. Jeg har samlet noe av kritikken og endringsforslagene her.

7.3.1 Tidspunkt for melding

Barnevernarbeiderne viser til erfaringer med at bekymringsmeldingene kommer inn for sent. Noen er opptatt av at man tidligere kunne etablert samarbeid rundt barnet og familien og på den måten vært i stand til å forebygge skjevutvikling. En beskriver at barnehagene kan ha en tendens til å kompensere for bekymringene for lenge før de melder bekymring til barnevernet

(...) det har vedvart over lang tid. De har ofte tatt dem opp i personalmøter, altså det har vært en «snakkis» i skolen og barnehagen. Hvis det er barnehage har de ofte prøvd og kompensert litt, det vi kaller for å dekke over da. Så hvis det ikke blir fanget opp i barnehagen, er det ofte mer alvorlig når de kommer i skolen, for der får de ofte ikke den tette oppfølgingen. Så foreldre får ikke den oppbakkingen de ofte trenger for ungen. Det blir mer synlig at ungen skiller seg ut med nødvendig utstyr, hygiene. Volden har vedvart over flere år, blitt grovere, ungen har kanskje atferdsproblemer, at det er grunn for at skolen melder. (Bvp30)

At meldingen kommer for sent eller at terskelen for å melde er for høy for mange instanser, beskrives også av en annen barnevernarbeider.

(...) ofte når man innhenter informasjon da ser man at det er svikt i ganske mange ledd som burde ha meldt, alt fra tannhelse til fastlege til psykiatrien til NAV-kontor (...) når du først henter inn opplever jeg at det er mange instanser som med lettelse sender inn all informasjon de har. Men veldig ofte i de sakene der så gjelder dette barnehage eller skole. (Bvp48)

Gjennomgående i intervjuene nevner barnevernarbeiderne betydningen av tidlig innsats og hvordan det kan gi bedre resultater enn om problemene har fått utvikle seg over tid.

7.3.2 Relasjonsarbeid

Når barnevernarbeiderne skal beskrive hva de tenker det innebærer å yte god hjelp til barna og familiene, understreker de alle at det handler om å jobbe med trygghet, åpenhet og tydelighet. De er opptatt av at man trenger tid for å skape en god relasjon og at god hjelp krever samarbeid mellom familien og de som skal hjelpe dem. Det må være noe felles over hva barnevernet er bekymret for og hva foreldrene opplever som utfordrende. Om foreldrene ikke forstår hva barnevernet er bekymret for og barnevernet ikke lytter til hva familiene opplever som problematisk, kan man havne i en forhandling om hva hjelpen skal bestå i og hvorfor tiltakene blir satt i gang. Barnevernarbeiderne nevner betydningen av at de ulike hjelpetiltakene må komme til rett tid.

Barnevernarbeiderne beskriver også hvordan de har erfaring med at godt samarbeid mellom hjelpeinstansene og en felles forståelse av utfordringene og hjelpen som skal gis, skaper varige endringer raskere.

Flere understreker at det er viktig at familien blir møtt med respekt og vennlighet når man sitter i samarbeidsmøter med flere representanter fra ulike instanser til stede. Noen foreldre kan oppleve noen slike settinger som krevende. De er kanskje de eneste i rommet som ikke har høyere utdanning. En av barnevernarbeiderne beskriver det slik:

De forskjellige instansene sitter med veldig stor definisjonsmakt om hvem du er i forhold til hvordan de ser deg da. Jeg tenker at mange av de menneskene her er (...) sårbare mennesker og veldig mange av de har lite nettverk så hvis det offentlige kommer fra BUP da, barnevern og NAV og leger og lærere og alle har en eller annen mening om hva du burde gjøre annerledes, hvordan du burde være og hva du skal gjøre for ikke å ha problemer lenger. Det er jo kaotisk. Og jeg er redd for at mange ender opp med å definere seg selv ut ifra hvordan de blir definert av oss da og andre. Og når vi bare kan snakke sammen alle sammen og samles om en sannhet og en fortelling og et tiltak med familien eller foreldrene i sentrum. Og hvor vi tør å tro på at det som de sier er vanskelig, det er det som er vanskelig på en måte. Det tror jeg hadde vært veldig bra. (Vp137)

Det blir her argumentert for betydningen av å la familien selv definere sine problemer gjennom å ha mot til å stole på det familien formidler. En av barnevernarbeiderne sier at det er et godt mål på om familien har fått god hjelp, at de selv greier å reflektere over hva som er endret til det bedre.

7.3.3 Tverrfaglig samarbeid en forutsetning for god hjelp

Gjennom intervjuene ble samarbeidet med NAV og NAV som hjelpeinstans et mye omtalt tema. Alle barnevernarbeiderne, med unntak av en, har erfaring med at NAV er krevende å forholde seg til for foreldrene. Det ble også beskrevet at NAV oppleves som krevende å samarbeide med for barnevernet og at saksbehandlere i NAV er vanskelig å få tak i. Det kom frem ganske mye frustrasjon og opplevelse av avmakt når barnevernarbeiderne snakker om NAV. De er alle tydelige på at NAV har ansvar og en viktig rolle i å hjelpe nettopp disse familiene, men at systemet er for rigid og krevende til at ressursvake foreldre greier å samarbeide godt med NAV. Det blir beskrevet at barnevernets rolle ofte blir å snakke foreldrenes sak inn for NAV eller å hjelpe foreldrene til å innfri forventninger som NAV stiller, for eksempel når de skal behandle en søknad. Nav kan ha for høye forventninger til hva foreldrene kan klare i en søknadsprosess for eksempel. Barnevernarbeiderne beskriver hvordan ressursvake familier, gjerne minoritetsfamilier, strever med å greie å levere riktig dokumentasjon og derfor får avslag fra NAV.

Utsagn som barnevernarbeiderne bruker knyttet til deres opplevelse av kontakt med NAV er: «Evig strev med NAV», «Byråkratisk, uforståelig system», «hvis man er heldig med saksbehandler kan man få noe», «vi snakket for foreldrene til NAV om at de trenger mer penger», «samarbeidet med NAV er vanskelig», «maktesløs», «mye styr med NAV». En av barnevernarbeiderne sier det slik:

NAV har jeg mye erfaring med, men ikke så veldig mye god erfaring med sånn sett da. Jeg tror apropos det med verdighet og på en måte det å bli tatt på alvor (...) Jeg tror ikke de (foreldrene) på en måte har en så veldig god følelse når de går på NAV, nei. (Vp137)

En av barnevernarbeiderne beskrev som sagt et positivt bilde av både hvordan NAV samarbeider med barnevernet, hvordan NAV og barnevernet sammen finner løsninger og hvordan samarbeidet bidrar til positiv endring. Denne barnevernarbeideren jobber i en bydel der det er lite andel av barnevernets klienter eller familier som har lav inntekt.

Barnevernarbeiderne beskriver hvordan et krevende eller uoverkommelig samarbeid med NAV blir en betydelig stressfaktor for foreldrene og at foreldrene slapper mer av dersom samarbeidet med NAV fungerer godt. Barnevernarbeiderne er opptatte av at NAV inntar en rolle der de ikke kommer tett nok på familiene til å kunne se dem godt nok. En av barnevernarbeiderne reflekterte rundt hvordan dette kunne vært bedre:

Jeg ønsker kanskje at NAV må mer ut av kontorene sine de også, hvert fall når de har noen familier som de har tett oppfølging på. At de må dra hjem til dem å se hvordan stoa er, at igjennom telefonen så blir ikke foreldrene trudd. (...) Jeg har jo også et eksempel på det, en familie som bodde i en skikkelig rønne. Det var ikke et bra hus i det hele tatt, for foreldrene hadde ikke råd til oppussing eller noen ting. NAV kunne ikke hjelpe dem med noe. Men til slutt så var det noen her fra tjenesten som forlangte at NAV skulle dra hjem til dem å se hvordan det egentlig så ut. Og det gjorde de da, og da fikk de hakeslipp. Og da fikk de hjelp til å pusse opp huset. De fikk noe lån igjennom NAV, ett eller annet, jeg husker ikke akkurat hva det var. Men de fikk hjelp til å pusse opp huset. (Bvp37)

Som jeg har beskrevet ovenfor var samtlige barnevernarbeidere opptatte av betydningen av et godt tverrfaglig samarbeid. En av barnevernarbeiderne beskriver nettverksmøter på denne måten:

(...) minst mulig styr for den familien, sånn at de kan bli møtt som den helheten de er som mennesker, med en økonomi, men en psyke, med en fysisk helse ... Ja, det er grunnen til at vi begynte å jobbe sånn, altså ha nettverksmøter og sånn (...) Altså familier med problemer på veldig mange forskjellige områder, og det vi så var at de familiene de sleit seg ut på å gå i møte etter møte etter møte, og de sleit seg ut på å måtte forholde seg til forskjellige perspektiver og syn på hvem de er og hvordan de lever livene sine. Så det vi etterstrebet var jo at vi heller samlet team og kom til dem på en måte, sånn at de da kunne gå i ett møte, å møte alle instansene i det møtet. Så noe sånt noe syns jeg hadde vært veldig fint. (Vpl37)

7.3.4 Oppsummering

Alle barnevernarbeiderne beskriver en opplevelse av at bekymringsmeldinger kommer inn for sent i saker der familien har dårlig økonomi. Synspunktene fra samtlige kan oppsummeres med at noen samarbeidsinstanser kan sitte for lenge på bekymringene og håndtere dem gjennom å kompensere. Oppsummert snakker barnevernarbeiderne om betydningen av tidlig innsats og hvordan det kan gi bedre resultater enn om problemene har fått utvikle seg over tid.

Alle barnevernarbeiderne er opptatt av at man er avhengig av en god relasjon og en problemforståelse som foreldrene er enige i, for å gi god hjelp. Flere løfter også frem at det tverrfaglige samarbeidet er avgjørende for at hjelpen skal ha effekt. De beskriver hvordan en felles forståelse på et tidlig tidspunkt kan skape endringer tidligere. Barnevernarbeiderne er gjennomgående opptatte av betydningen av at foreldrene blir møtt med respekt og forståelse. Flere løfter det frem gjennom hele intervjuet og spesielt når det kommer til tema rundt det tverrfaglige samarbeidet.

Barnevernarbeiderne med ett unntak, beskriver at de opplever samarbeidet med NAV som krevende og frustrerende. Samtidig blir samarbeidet med NAV løftet frem som betydningsfullt. Dette gjelder ikke bare i den praktiske problemløsningen for familiene, men også som en faktor som er stressende for foreldrene om det ikke fungerer. De beskriver hvordan barnevernet ofte tar rollen som hjelpere for å bistå familien i kontakten med NAV.

7.4 Oppsummerende svar på problemstillingen

I dette masterprosjektet har jeg ønsket å finne svar på hvordan barnevernet hjelper barn i familier med lav inntekt. Tre av forskningsspørsmålene er besvart gjennom intervjuene med barnevernarbeiderne. Jeg vil her oppsummere svarene.

7.4.1 Hvilken forståelse har barnevernarbeidere av lavinntektsfamiliers utfordringer?

Barnevernarbeiderne beskriver familiene med lav inntekt ut fra et helhetssyn. De beskriver hvordan familier med lav inntekt er overrepresentert i barnevernet og at problemene er sammensatte. De beskriver hvordan mange av disse familiene lever et liv preget av utenforskap og marginalisering. De ser at foreldrene kan streve med bekymringer og opplevelse av håpløshet og at dette kan gjøre det vanskelig for foreldrene å jobbe med endring. Barnevernarbeiderne beskriver hvordan barnas oppvekstvilkår blir påvirket av foreldrenes problemer og familiens helhetlige situasjon. Barnevernarbeiderne beskriver hvordan denne kompleksiteten i problemene ofte kommer til uttrykk og blir synliggjort gjennom at barnet viser symptomer og utfordringer. Minoritetsfamilier blir beskrevet med ekstra sammensatte og krevende problemer.

7.4.2 Hvordan samarbeider barnevernet med foreldre og barn i lavinntektsfamilier?

Barnevernarbeiderne beskriver at de samarbeider tett med foreldrene i denne gruppen. De beskriver hvordan de legger vekt på å etablere en trygg og tillitsbasert relasjon med foreldrene og at de ser dette som avgjørende for å kunne skape en endring i familiene. Barnevernarbeiderne beskriver hvordan diskusjoner knyttet til økonomiske ytelser kan komme i veien for relasjonsarbeidet. De beskriver hvordan de skulle ønsket seg mer tid til å jobbe med relasjoner med foreldrene, og at de burde hatt mer tid til hyppigere kontakt med barna og gitt barna mulighet til å bli trygge i relasjonen med dem. Alle barnevernarbeiderne snakker med barna i de familiene de har kontakt med. Flere av barnevernarbeiderne ville gjerne hatt bedre kapasitet til å ha hyppigere kontakt slik at de hadde fått mulighet til å opparbeide en tryggere relasjon med barna. Det kommer også frem at barnevernarbeiderne i begrenset grad snakker med barna om økonomiske problemer i familien.

Barnevernarbeidernes beskrivelser viser hvordan de kan vegre seg for å ta opp spørsmål om økonomien med foreldrene. Likevel vurderer de at kunnskap om familiens økonomiske situasjon er betydningsfull når de for eksempel skal vurdere tiltak og jobbe med endring. Dette er slik jeg ser det interessant. Jeg vil i neste kapittel drøfte om barnevernarbeidernes vegring kan henge sammen med at barnevernarbeiderne ikke ønsker å krenke foreldrene eller at de er redde for at relasjonen skal bryte sammen dersom de tar opp spørsmålet om økonomi. Jeg vil også drøfte om dette kan handle om mangel på kompetanse, kapasitet eller strategier for å hjelpe familiene med økonomiske problemer.

Barnevernarbeiderne henviser til at barnevernet over tid har prioritert endringstiltak foran økonomiske tiltak og mener at det er behov for at barnevernet ser hvordan familienes økonomiske situasjon kan påvirke hvordan de kan nyttiggjøre seg omsorgsendrende tiltak. Barnevernarbeiderne er kritisk til hvordan familienes levekår kan bli oversett av barnevernet slik at barnevernet holder fast ved å jobbe med sine tradisjonelle arbeidsområder.

7.4.3 Hva kjennetegner god hjelp til barn i familier med lav inntekt?

Barnevernarbeiderne som er intervjuet i dette masterprosjektet er alle tydelige på at det er den trygge og tillitsbaserte relasjonen mellom foreldrene og barnevernet som er avgjørende for å få til å hjelpe familiene. Barnevernarbeiderne beskriver at dette er viktig for dem og at de ofte lykkes med dette. Forskerne i «Det nye barnevernet» (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) fant også at foreldre som får tiltak fra barnevernet ofte har stor tillit til barnevernet og at de foretrekker å samarbeide med barnevernet foran å samarbeide med andre instanser.

Noe som har gjenspeilet seg gjennom intervjuene med barnevernarbeiderne er deres erfaringer med tverrfaglig samarbeid. De beskriver at det positive med dette handler om effekt, samordning og mindre belastning for familiene ved å møte alle hjelpere i ett og samme møte. Samtidig beskrives det som positivt å kunne måle effekt av tiltak, evaluere tiltak og endre problemløsningsstrategi. Dette anser jeg som et relevant funn for denne studien og jeg har valgt å drøfte dette i kapittel 8.

Fra barnevernarbeidernes perspektiv er samarbeidet med NAV problematisk både for foreldrene og for barnevernet. Barnevernarbeiderne beskriver hvordan samarbeidsutfordringer krever både tid og ressurser av dem og av foreldrene. Dette forholdet synes å være en betydelig hindring for å gi barnevernfamilier med lav inntekt og komplekse problemer god hjelp til riktig tid, slik barnevernarbeiderne ser det. Hvordan NAV-ansatte ville ha vurdert dette og hva de ville sagt er til hinder for å gi god hjelp, er det ikke rom for å svare på i dette masterprosjektet. Likevel er det relevant og viktig perspektiv for å kunne komme nærmere en løsning på denne hindringen.

Jeg finner det interessant hvordan barnevernarbeiderne beskriver at de må hjelpe foreldrene i deres kontakt med NAV. Det kan fremstå som et paradoks hvordan ansatte i en hjelpeinstans beskriver at de må bruke sine ressurser på å bistå mennesker for at de skal greie å ta imot hjelp fra et annet hjelpeapparat.

8 Drøfting

Med bakgrunn i problemstillingen og forskningsspørsmålene i dette masterprosjektet vil jeg drøfte noen av funnene jeg har gjort i intervjuene med barnevernarbeiderne. Dette i lys av foreldres opplevelse av sin økonomiske situasjon og i lys av forskning og teori som er presentert tidligere i denne oppgaven. Jeg vil drøfte tre overordnede spørsmål. Først vil jeg se på hvordan lavinntektsfamiliens livssituasjon kan forstås i lys av teori, tidligere forskning og empirien i dette masterprosjektet. Videre vil jeg se på om økonomiske problemer kan betraktes som en kulturell doxa i denne sammenhengen. Det tredje spørsmålet jeg vil løfte frem er om barnevernet mangler strategier for å jobbe med økonomiske problemer.

8.1 «Uroen, den stjeler tilstedeværelse rett og slett!»

Sitatet i denne overskriften beskriver hvordan barnevernarbeiderne ser at de økonomiske bekymringene får innvirkning på foreldrenes samspill med barna sine.

Barnevernarbeiderne beskriver familier med lav inntekt sin situasjon i tråd med det kunnskapsgrunnlaget som er belyst i denne oppgaven. «Det nye barnevernet» (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) beskriver den marginaliserte posisjonen som mange av disse familiene befinner seg i og hvordan dette handler om utenforskap og en opphopning av problemer. «Det nye barnevernet» beskriver «multiproblemfamilier». Dette er beskrivelser som er i tråd med hvordan barnevernarbeiderne i min empiri omtaler disse familiene. Barnevernarbeiderne beskriver kompleksiteten i familiens problemer gjennom å belyse hvordan alt henger sammen og er vevd inn i hverandre. De beskriver hvordan foreldrenes oppmerksomhet blir rettet mot å være i en situasjon der man ikke har en bolig som møter normene i samfunnet, ikke har penger til å kjøpe inn godt nok utstyr til barna eller er bekymret for hvordan man skal greie å betale regninger. Dette får konsekvenser for hvordan foreldrene er i stand til å være emosjonelt og praktisk til stede for barna, hvordan det kan bli konflikter i hjemmet og om foreldrene blir i stand til å ta imot og nyttiggjøre seg hjelpetiltak fra barnevernet. Dette kan holdes opp mot det som Hjelmtveit (2008) beskriver som «underskudd på overskudd». Det å være i en posisjon der livet blir preget av store belastninger og bekymringer for barna, gjør at foreldrene mangler overskudd til å jobbe med endringer.

Foreldrene som har besvart spørreundersøkelsen svarer imidlertid noe annerledes enn hva man kunne forvente. 28,2 % av foreldrene i dette utvalget svarer at de har en mindre god eller dårlig økonomi. Annen forskning, for eksempel fra «Det nye barnevernet» presentert i kapittel 3, sier at majoriteten av familiene i kontakt med barnevernet har lav inntekt. En årsak til at disse foreldrene har svart mer positivt enn hva annen forskning sier om realiteten i barnevernfamilier, kan handle om at spørsmålene som er stilt her omhandler foreldrenes *opplevelse* av sin situasjon. I tråd med Bourdieus begrep habitus og kapital (Bourdieu 1995, 1996, 1997, referert i Helgeland, 2008), kan vi tenke oss at noen av disse foreldrene selv er vokst opp eller har hatt et liv preget av mangel på de goder andre i samfunnet tar for gitt. Kan forklaringen på at de svarer annerledes enn hva man kan forvente ut fra annen kunnskap, være at graden av fornøydhet handler om hvilke forventninger de har? I tråd med dette var 69,1 % av foreldrene fornøyd med egen bolig. Dette kan på samme måte henge sammen med

hvordan habitus og kapital preger de forventinger man har til livet. Dersom man har levd i en bolig med svært dårlig standard og flytter til en bolig med litt høyere standard, opplever man kanskje å være fornøyd. Dersom man har levd med så lite penger at man har vært usikker på om man kunne betale husleie og strøm, er man kanskje fornøyd når situasjonen blir litt bedre. Noen av barnevernarbeiderne belyser dette gjennom sin forståelse av minoritetsfamiliens situasjon. De ser at minoritetsfamilier kan være fornøyde med veldig lite. Dette ble forklart med at noen av minoritetsfamiliene har erfaring med å leve med stor fattigdom og at de opplever å ha et godt liv i Norge. En av barnevernarbeiderne forklarte at i nabolag der flere har lav levestandard oppleves det ikke som stigmatiserende å være fattig og ha begrensede muligheter. Beskrivelsene som kommer frem knyttet til denne gruppen familier viser hvordan fattigdomsbegrepet kan være relativt. Disse familiene opplever kanskje ikke fattigdommen de lever med som tyngende på samme måte som andre lavinntektsfamilier i et andre nabolag. Hvordan egen situasjon fortøner seg i det samfunnet eller nabolaget man er en del av er i tråd med hvordan begrepet *relativ fattigdom* brukes (Harsløf & Seim, 2008).

Et annet perspektiv på hva som kan være årsaken til at disse foreldrene svarer mer positivt enn forventet, kan handle om et behov for å dekke over problemene. Selv om dette var en anonymisert undersøkelse kan det tenkes at noen foreldre har opplevd skam knyttet til å svare ærlig på spørsmålene om egen økonomisk situasjon og bolig. Hvis man tenker seg at foreldrene har opplevd mindreverdighet knyttet til å leve med lav sosioøkonomisk status, kan svarene foreldrene gir være preget av en internalisert skam over en slik situasjon. Slik sett kan svarene ha blitt mer positive enn hva de ville blitt om foreldrenes situasjon ble kartlagt ut fra fattigdomsmålene som er belyst tidligere i denne oppgaven.

Spørsmålene som er knyttet til betalingsevne kan settes i sammenheng med det ovenfor. Når foreldrene ble spurt om de har hatt problemer med å betale regninger knyttet til bolig, svarte 26% av foreldrene bekreftende. Å ha problemer med å betale regninger knyttet til bolig handler kanskje om å ha problemer med å kunne planlegge økonomien sin. Utgifter til bolig vil vanligvis være forutsigbare utgifter med små variasjoner. Det kan derfor være naturlig å tenke at de som har problemer med dette enten har for lav inntekt til å ha råd til å leve i den boligen de har, eller de har ikke har vært i stand til å disponere økonomien sin i tilstrekkelig grad. En stor gruppe, 60,5 %, av foreldrene, svarer at de ikke kan betjene en uforutsett utgift på kr. 10.000, - i løpet av en måned. Dette kan sees i flere sammenhenger. Her kan foreldrene ha dårlig økonomi i den grad at de ikke har hatt mulighet for å spare opp en buffer til uforutsette utgifter. En annen forklaring kan være at de ikke har sett nødvendigheten eller har hatt ønske om å prioritere en slik trygghet for sin familie. En tredje forklaring kan være at foreldrene mangler økonomisk oversikt og kompetanse til å planlegge eller at de over tid har hatt så store utfordringer med økonomi at de har gitt opp å planlegge. En mulig sammenfattet konklusjon kan være at svarene på denne variabelen er knyttet tettere til den reelle situasjonen for foreldrene sett i lys av normene i samfunnet. Mens de to første variablene omhandlet foreldrenes *opplevelse* av egen situasjon, har denne siste variabelen noe mer konkret over seg i form av at spørsmålet inneholder en sum og er tidsavgrenset til en måned.

Barnevernarbeidernes forståelse av disse familiene synliggjør et mer negativt bilde av familiens økonomiske situasjon. Dette kan handle om at utvalget for spørreundersøkelsen var fra hele barnevernfamilie-populasjonen, mens barnevernarbeiderne i intervjuene ble bedt om å beskrive familier med lav inntekt.

Barnevernarbeiderne beskriver utfordringene de ser hos barna i tråd med den kunnskapen om barnefattigdom som er beskrevet i kapittel 4 (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015; Helgeland, 2008; Andenæs, 2004; Hjelmtveit, 2008). Det handler om mangel på mulighet til deltakelse og mangel på tilgang til voksenstøtte på grunn av at foreldrene ikke er tilgjengelig for barna. Barnevernarbeiderne beskriver også hvordan det er å vokse opp og bli sosialisert inn i en mindreverdighetsposisjon, gjennom for eksempel å «stå med lua i hånda og må spørre om å få sitte på». Her kan vi igjen se til Bourdieu og hans begrep *habitus* (Helgeland, 2008). Vi kan tenke oss at barnet erfarer dette gjentatte ganger. Dette kan sette sitt preg på barnet, slik som *habitus*, og at det kan få konsekvenser for barnets selvopfatning.

Helgeland (2008) beskriver at barnevernet har hatt lite fokus på økonomi. Andenæs (2004) hevder at barnevernet ikke ser fattigdommen. I dette masterprosjektet opplever jeg imidlertid at barnevernarbeiderne jeg intervjuet hadde et blikk for fattigdommen og hva den marginaliserte posisjonen som familiene befinner seg i, gjør med deres muligheter i barnevernet. Et annet spørsmål som jeg vil komme tilbake til er om barnevernet vet *hva* de kan gjøre for å hjelpe disse barna og familiene deres.

8.2 Er økonomiske problemer en kulturell doxa?

Ut fra empirien i denne oppgaven kan det synes som at det foreligger en uklar og ulik praksis i barnevernet når det kommer til å ta opp spørsmål om økonomi i kontakten med både foreldrene og barna. Det er grunn til å undre seg over dette når vi vet at mange familier i kontakt med barnevernet tilhører denne gruppen (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015).

8.2.1 Barnevernarbeidernes vegring for å snakke om økonomi

Intervjuene av barnevernarbeiderne kan tyde på at flere av dem opplever at det er vanskelig å ta opp spørsmål om økonomien med foreldrene før de er blitt bedre kjent. Min tolkning av hvordan barnevernarbeiderne uttrykker dette er at de opplever spørsmålet som sensitivt. Barnevernarbeiderne kan derfor ikke forvente at dette er noe foreldrene ønsker å dele med dem tidlig i kontakten. Barnevernarbeiderne som ble intervjuet var alle opptatt av relasjonsarbeidet og betydningen dette har for å greie å hjelpe familien. Christiansen mfl. (2019) fant også at barnevernarbeiderne prioriterte relasjonsarbeidet høyt gjennom hele saksgangen. Barnevernarbeidernes fokus på relasjonsarbeidet kan slik sett henge sammen med at de ikke ønsker å risikere at relasjonen bryter sammen. Noe de kanskje kan risikere ved å ta opp temaet økonomi, før de har kommet i relasjon til foreldrene. I intervjuene tolker jeg at barnevernarbeiderne opplever at det er noe urørlig og mulig krenkende knyttet til temaer rundt økonomi. Noen av barnevernarbeiderne er også inne på at dette kan handle om fasade eller status og hvordan foreldrene uttrykker at de ønsker å leve opp til normene i samfunnet. I det materialistiske samfunnet vi alle er en del av, der status kanskje handler om å kunne vise frem en fasade for eksempel i sosiale medier, kan det å snakke om noens økonomiske problemer oppfattes som å bryte et tabu. I samhandlingen mellom barnevernarbeiderne og foreldrene, tenker jeg at problemstillinger og spørsmål knyttet til økonomien kan fremstå som *den store elefanten i rommet* eller i Bourdieus begrepsverden; *doxa* (Leira, 2003). Doxa fungerer som de usynlige trådene som er normer for hva som er kulturelt akseptabelt. Kanskje er det sånn at barnevernarbeiderne kjenner på disse usynlige trådene og derfor ikke tør å bevege seg inn i dette temaet før de er blitt bedre kjent med foreldrene og tryggere i kommunikasjonen.

Når barnevernarbeiderne forteller om hva de ser hos foreldrene er det deres tolkning av foreldrenes synspunkt og opplevelser som kommer frem. I henhold til fenomenologien tolker barnevernarbeiderne foreldrenes uttrykk og utsagn i lys av sin egen forforståelse. Det blir på denne måten en dobbel fortolkning som i begge ledd er preget av fortolkerens forforståelse. Forforståelsen vil alltid være farget av vår bakgrunn og den kulturen vi lever i. Dersom lav inntekt kulturelt er forbundet med skam, vil også vår tolkning av det å snakke om lav inntekt også være farget av dette. Jeg har i neste overskrift brukt et utsagn som synliggjør hvordan barnevernarbeideren forstår risikoen for å krenke.

8.2.2 «Det kan handle litt om verdighet. At man ikke skal føle seg trampet på!»

Dette sitatet kom frem i en av intervjuene og viser til hvordan barnevernarbeideren ikke ønsker å krenke familiens verdighet ved å snakke om deres økonomiske situasjon. Slik jeg forstår dette blir foreldrene tolket som at de ønsker å ordne opp i problemene selv og at de opplever det å ta imot eller be om hjelp som nedverdiggende. Noen av barnevernarbeiderne forteller om erfaringer med at det er lettere å samarbeide med de av foreldrene som er ressursvake. Min fortolkning av det barnevernarbeiderne sier er at noen av foreldrene, som er vant til å motta hjelp, også er mer åpen for å ta imot hjelp. Derfor er det kanskje lettere å ta opp spørsmålet rundt økonomi med de mest ressursvake. Kanskje er disse foreldrene bærere av lav økonomisk og sosial kapital. Disse foreldrene har kanskje med seg en habitus som synliggjør hvordan de har vært nødt til å be om hjelp ved gjentatte anledninger tidligere i livet. Det kan være sånn at ressursvake foreldre opplever at det å snakke om eller motta hjelp for økonomien ikke er like nedverdiggende som mer ressurssterke foreldre opplever. En annen mulighet er at barnevernarbeiderne tenker at dette ikke er like nedverdiggende for ressursvake foreldre. Dette kan også sees i lys av habitus (Helgeland, 2008). Foreldre som bærer et merke av å være ressursvak kan fremstå som mindre krenkbare. De har allerede en svakere sosial og økonomisk kapital og har tilsynelatende ikke like mye å tape som foreldre med høyere sosial og økonomisk kapital. Her mener jeg ikke at barnevernarbeiderne har en intensjon om å kategorisere foreldrene på en reduserende måte. Dette kan handle om ubevisste strategier som viser seg i det usagte og udefinerte, i den menneskelige samhandlingen mellom barnevernarbeideren og foreldrene. Hvordan vi møter mennesker med ulike former for habitus og kapital kan være ubevisste, internaliserte normer og strategier som ligger der som en kulturell doxa (Leira, 2003).

Noen barnevernarbeidere opplever også at foreldrene ikke svarer ærlig på spørsmål om økonomien, at foreldrene kan forsøke å dekke over problemene og at de har et ønske om å fremstå med høyere økonomisk status. En av barnevernarbeiderne forstår noen foreldre slik at de opplever at selve kontakten med barnevernet i seg selv innebærer en risiko for tap av verdighet, og at de derfor i alle fall ikke vil snakke om økonomiske problemer da det kan innebære en enda større risiko for at de skal tape verdighet.

I dette kan jeg se spor en av at det er en form for tabu knyttet til å være i en sårbar økonomisk situasjon. Jeg var inne på dette ovenfor da jeg beskrev hvordan foreldrene har svart på spørreundersøkelsen. Her beskrev jeg en hypotese om at foreldrene dekker over. Begrepsparet symbolsk kapital og symbolske byrder (Marthinsen, 2003, s. 305) kan forklare dette. Foreldrene kan se den symbolske kapitalen som det å ha status og anerkjennelse i samfunnet, mens de i realiteten opplever at de selv er bærere av symbolske byrder. Det å erkjenne de symbolske byrdene kan være forbundet med skam. Det er viktig å huske at det hele tiden er barnevernarbeidernes fortolkning av foreldrene

det er snakk om her. Fortolkningen blir dermed styrende for hva barnevernarbeiderne faktisk gjør. Dersom vi går videre og ser på hva som oppstår i rommet mellom barnevernarbeiderne og foreldrene kan vi tenke oss at det i samhandlingen mellom dem oppstår noe som har kjennetegnene til et tabu. Som tidligere beskrevet har tabu noe urørlig og forbudt over seg. Konsekvensen ved å bryte tabu kan være forakt eller utstøtelse. I situasjonen rundt en samtale mellom barnevernarbeidere og foreldre kan vi tenke oss at barnevernarbeiderne ser for seg at konsekvensen kan være at kommunikasjonen og samarbeidet bryter sammen.

Det er ikke nødvendigvis en feiltolkning barnevernarbeiderne gjør ved å tolke foreldrene til å være krenkbare når det kommer til å ta opp økonomiske problemer. Likevel blir konsekvensen at barnevernet ikke får snakket med foreldrene om den faktiske situasjonen og heller ikke får avpasset hjelpetiltakene til dette. Foreldrene i Hjelmtveits (2008) undersøkelse opplevde blant annet skam, ydmykelse og avmakt når de hadde kontakt med sosialkontoret for å motta hjelp for økonomiske vansker. I dette masterprosjektet oppfatter barnevernarbeiderne det samme hos foreldrene når de er i kontakt med NAV.

Oppsummert sett kan vi se det slik at barnevernarbeiderne opplever at de, ved å ta opp økonomiske problemer uten at foreldrene ikke har signalisert at de er åpne for å snakke om dette, står ovenfor en risiko for at relasjonen bryter sammen og at de ikke kommer i posisjon til å hjelpe familien. Derfor kommer kanskje ikke problembildet klart frem for barnevernet med den konsekvens at hjelpetiltaksarbeidet heller ikke tar høyde for den totale situasjonen i familien. Ved å ikke kunne snakke om det økonomiske tabuet går man også glipp av en mulighet til å bryte tabu og der igjennom anerkjenne og gyldiggjøre foreldrenes opplevelse. En slik gyldiggjøring kunne hatt en positiv konsekvens for foreldrenes selvoppfatning (Leira, 2003).

8.3 «Det at de har dårlig råd, det får jeg ikke gjort noe som helst med!»

Denne overskriften kommer ut av et sitat som beskriver den maktesløsheten som flere av barnevernarbeiderne uttrykker når de snakker om å hjelpe lavinntektsfamilier. De beskriver hvordan dette er krevende å gå inn i og at det ikke er mulig å hjelpe familiene ut av de økonomiske problemene. De kan bare røre ved det, risikere en krenkelse for familien, men ikke få til å anerkjenne foreldrenes problemer eller skape en endring til det bedre. Barnevernarbeiderne svarer ulikt når det kommer til om de alltid spør om økonomi i undersøkelsesprosessen. Alle barnevernarbeiderne vurderer likevel at økonomien eller i alle fall økonomiske problemer har betydning for den jobben de gjør i familien. Økonomien er med andre ord betydningsfull i barnevernarbeidernes øyne, men det er ikke klart hvordan eller om barnevernet jobber med økonomiske problemer.

Barnevernarbeiderne beskriver hvordan økonomisk veiledning tar tid og krever en kompetanse som de ikke opplever å ha. Disse beskrivelsene kan tolkes som avmakt over å ikke kunne gjøre den endringen eller bidra til å hjelpe på den måten som er forventet. Det kan kanskje handle om det som Leira (2003) beskriver som en intensjon om gyldiggjøring. Dersom barnevernarbeiderne kunne ha snakket med foreldrene om de økonomiske utfordringene som familien synes å leve med, kunne det ha bidratt til at foreldrenes opplevelse rundt dette hadde blitt anerkjent og gyldiggjort. Slik kunne tabuet blitt brutt (Leira, 2003).

8.3.1 Er det tilfeldig om økonomien blir kartlagt?

I intervjuene av barnevernarbeiderne kommer det fram ulike praksiser for hvordan barnevernet kartlegger økonomien i familiene de har kontakt med. Det kommer ikke frem om dette er individuelle praksiser som den enkelte barnevernarbeider har tillagt seg eller om det er praksis som tjenestene rutinemessig bruker i aktuelle saker. Noen av barnevernarbeiderne beskriver hvordan barnevernet ikke har tradisjon for å tenke på økonomiske problemer som en risikofaktor for barn. Jeg forstår det som at de mener at barnevernet ikke har hatt et helhetsperspektiv på familiens problemer. Dette er i tråd med hva Andenæs (2004) fant i sin studie der hun viser til at barnevernet ikke ser fattigdommen. I Hjelmtveits (2008) studie kom det frem noe som jeg har sett på som et misforhold mellom hvordan foreldrene opplevde å bli møtt når de kom til sosialkontoret for hjelp, og hvordan sosialarbeiderne forsto foreldrene. Sosialarbeiderne ga uttrykk for at de så foreldrene som slitne og oppgitte, mens foreldrene ikke hadde opplevd å bli møtt på dette. Et slikt misforhold kan handle om at sosialarbeiderne har manglet strategier for å møte og ivareta foreldrenes behov på en tilstrekkelig måte.

Slik jeg tolker barnevernarbeiderne i min studie, mener de at helhetsperspektivet er viktig og at økonomien griper inn i veldig mye som har betydning for barns oppvekstvilkår både i familien og i samfunnet. Likevel synes det ikke å være en rutine eller praksis for å kartlegge den økonomiske situasjonen i tjenestene der disse barnevernarbeiderne jobber.

I intervjuene av barnevernarbeiderne blir det pekt på at bekymringsmeldinger kommer for sent inn og at terskelen for å melde kan være for høy. Barnevernarbeiderne beskriver også at økonomiske problemer kan være usynlige for samarbeidsinstansene. Etter hva Arbeidsforskningsinstituttet (2015) fant i sin undersøkelse kan det se ut som at kjennskap og samarbeid mellom barneverntjenesten og mulige meldere kan bidra til at meldinger kommer inn på et tidligere stadium i utviklingen av problemene. Godt samarbeid og kjennskap mellom tjenester kan danne grunnlag for felles forståelse av familiens problemer knyttet til lav inntekt. Andenæs (2004) beskriver hvordan fattigdommen ikke blir sett og forstått av barnevernet. Dersom dette er riktig, kan barnevernet også ha problemer med å kommunisere bekymring for barns omsorgssituasjon i lavinntektsfamilier overfor samarbeidsinstanser. Det kommer også frem i intervjuene at det noen ganger kan være vanskelig å sette samarbeidsinstansene tilstrekkelig inn i problemene. Slik kan det bli utfordrende for alle i det tverrfaglige samarbeidet å få en felles forståelse av problemene i familien og realistiske forventninger til foreldrene.

Empirien i dette masterprosjektet peker ikke i retning av at barnevernet ikke ser og forstår fattigdommen. Det er mer usikkert om barnevernet har metoder for å jobbe med fattigdommen. Fattigdommen er synlig for barnevernet, men likevel vanskelig å røre ved, i alle fall tidlig i kontakten med familien.

Det kan se ut til at det ikke er praksis for eller utarbeidet rutine for å kartlegge eller stille spørsmål om økonomien i familier som kommer i kontakt med barnevernet. Det er mulig at barneverntjenester som ikke var en del av denne undersøkelse kan ha egne rutiner for dette, men på et overordnet nivå har jeg funnet at det finnes konkrete føringer for å kartlegge økonomien (Bufdir, 2020). Likevel viser for eksempel Kvello-malen til at det å tilhøre en familie som er stigmatisert eller ha foreldre som er utenfor arbeidslivet, er en risikofaktor for barnet (Kvello, 2015, referert i Christiansen, et al., 2019). Kvallomalen synes imidlertid å bli brukt bare i 20,2 % av undersøkelsessaker i barnevernet.

Seksjonen i Kvello-malen som kartlegge bolig, arbeid og økonomi ble brukt i 37 % av disse sakene (Christiansen, et al., 2019). At økonomi kanskje er fokus i et fåtall av undersøkelsene i barnevernet kan henge sammen med de lovmessige føringene som barneverntjenesten jobber under. Budirs saksbehandlingsrundskriv viser til at barneverntjenesten skal undersøke de forholdene som kommer frem i bekymringsmeldingen, at undersøkelsen skal være til minst mulig belastning og at den skal kartlegge barnets totale omsorgssituasjon (Bufdir, 2020). Her defineres det ikke hvilke forhold barneverntjenesten skal undersøke. Det betyr at barnevernet må bruke skjønn for å avgjøre om de har grunnlag for å undersøke de økonomiske forholdene i familien. Ut fra min empiri er det usikkert om det gjøres en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle om vilkåret for å spørre foreldrene om økonomi er til stede. Et annet mer overordnet spørsmål vil derfor være om familiens økonomiske situasjon kan sies å være et forhold som faller inn under barnets totale omsorgssituasjon og som barneverntjenesten uansett skal undersøke. Med bakgrunn i det som kommer frem i dette masterprosjektet vil jeg argumentere for at familiens økonomiske situasjon er en svært betydningsfull faktor når barneverntjenesten skal vurdere om vilkårene for å iverksette hjelpetiltak etter barnevernlovens § 4-4, er til stede.

8.3.2 Tverrfaglig samarbeid

Barnevernarbeiderne har snakket varmt om det tverrfaglige samarbeidet i dette masterprosjektet og det har kommet frem positive erfaringer med tverrfaglig samarbeid i familier med komplekse utfordringer. Barnevernarbeiderne beskriver hvordan de kan sitte sammen med foreldrene og de andre faginstansene for å få en felles forståelse av problemene, finne løsningstiltak og evaluere tiltakene. Jeg tenker dette er en beskrivelse av hvordan man kan møte og løse komplekse problemer eller med andre ord møte ikke-lineære problemer på en ikke-lineær måte. Alle deltakerne i det tverrfaglige samarbeidet, også familien selv, blir enig om en *input*. Input kan for eksempel være et hjelpetiltak fra barnverntjenesten, et grep foreldrene skal gjøre på hjemmebane eller en annen måte å møte barnet på i skolen. Ifølge kompleksitetsteorien vil *output* være uforutsigbart og kan forandres fra gang til gang selv om input er den samme (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020). Ved å sitte sammen å evaluere situasjonen kan man lettere få oversikt over output og ut fra dette justere input.

Langsrud mfl. (2020) viser hvordan barneverntjenesten kan beskrives som et komplekst adaptivt system som ikke kan styres fra utsiden med regler for samspillet. Dersom det tverrfaglige samarbeidet også kan beskrives som et komplekst adaptivt system, blir deltakelse i samspillet innenfra systemet viktig for å kunne ha påvirkningskraft. I et komplekst adaptivt system vil individene tilpasse seg hverandre i samspill. Individene med mest påvirkningskraft blir ofte rådende (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020). I et tverrfaglig samarbeidsmøte vil man på denne måten kunne oppnå en samordnet innsats dersom individene greier å tilpasse seg hverandre. Man bør legge merke til hvem som har mest påvirkningskraft i det tverrfaglige samarbeidet. Intervjuene av barnevernarbeiderne kan tyde på at dette ikke er foreldrene. Barnevernarbeiderne fortalte om hvordan foreldrene kan bli den svake og sårbare parten i slike samarbeid, ved at de sitter i møtene sammen med profesjonelle hjelpere som kan være velformulerte og har høyere utdanning. Dersom foreldrene ikke blir tatt særlig hensyn til, kan samtalen og diskusjonene være vanskelig å komme inn i for dem. Dette kan forklare hvorfor foreldre ikke har positive opplevelser med tverrfaglige samarbeidsmøter (Klinge, 2012; Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015). Det er derfor grunn til å ta ekstra hensyn til at familien må være de som i størst grad får rom til å definere

problemene og mene noe om input. Foreldre og barns reelle mulighet til å delta avhenger slik sett av ekstra tilrettelegging og ivaretagelse.

I min empiri beskriver barnevernarbeiderne tverrfaglige samarbeidsmøter som nyttig og ivaretagende for familiene fordi hjelperne samlet seg rundt familien i ett og samme møte. I kapittel 2 har jeg beskrevet to konkrete former for tverrfaglige møter. Det første er oppstartsmøter. Oppstartsmøter er brukt av noen barneverntjenester som en undersøkelsesmetode (Schellenberg, 2011). Jeg har ingen holdepunkt for å si noe om hvor utbredt bruken av oppstartsmøter er i barneverntjenesten. Ut fra empirien i dette masterprosjektet, og mine egne erfaringer med bruk av oppstartsmøter i undersøkelser, vil jeg komme med en anbefaling om at denne metoden brukes i undersøkelser. Spesielt synes metoden å være relevant i familier som har sammensatte eller komplekse problemer og har behov for hjelp av flere instanser.

I kapittel 2 har jeg også beskrevet nettverksmøter som et hjelpetiltak i barnevernet (Størkersen, 2011). Slik jeg ser det kan nettverksmøter ivareta behovet for en ikke-lineær problemløsning som komplekse problemstillinger kan kreve. Christiansen (2015) anbefaler «flerkomponenttiltak» som retter seg mot familien som helhet. Dette vil fordre at et kanskje fragmentert hjelpeapparat blir i stand til å samordne innsatsen inn mot familier med komplekse vansker. Nettverksmøter vil bidra til å mobilisere det private nettverket så vel som det offentlige hjelpeapparatet. Barneverntjenestens innsats har et mål om å bidra til endring slik at foreldrene selv kan settes i stand til å ivareta sin foreldrefungering og barnevernet etter hvert kan avslutte saken. Jeg vil derfor argumentere for at nettverksmøter tas i bruk for å samordne innsatsen for familien og mobilisere det private nettverket slik at ressurser i det private nettverket kan ivareta familien når barnevernets tiltaksperiode kan avsluttes.

Å lykkes med det tverrfaglige samarbeidet rundt barnevernets familier synes å avhenge av hvilke føringer den øverste ledelsen i barnevernet og samarbeidsinstansene legger. Lone og Værnor (2019) kom frem til at ledelsesforankringen og helhetstenkning kan være nøkkelen til å få det tverrfaglige samarbeidet til å fungere godt i kommuner. Dersom det er klare føringer fra ledelsen i barnevernet og i barnevernets samarbeidsinstanser for at tverrfaglig samarbeid bør prioriteres høyt vil dette forplante seg nedover i organisasjonene. Dersom dette er riktig kan det synes, ut fra min empiri, som at tverrfaglig samarbeid er godt forankret fra ledernivå i barnevernet. Empirien tyder derimot ikke på at dette er tilfelle for alle samarbeidsinstansene til barnevernet. Jeg vil her trekke fram NAV, som ble ekstra synlig i min empiri når det kommer til dette.

8.3.3 Barnevernets blikk mot NAV

Som jeg har vært inne på fremkommer det en relativ sterk frustrasjon over samarbeidet med NAV fra barnevernarbeiderne i dette masterprosjektet. Slik jeg forstår og fortolker barnevernarbeiderne, handler dette for det første om deres egen forståelse av at det tverrfaglige samarbeidet er av stor betydning for at innsatsen i familien skal få positiv effekt. De beskriver blant annet at dersom samarbeidet med NAV fungerer dårlig, representerer dette en betydelig stressfaktor for foreldrene. Barnevernarbeiderne ser de økonomiske problemene, som mange av familiene med komplekse vansker opplever, som betydningsfulle for helhetsproblematikken i familiene. Dermed blir dette en viktig brikke å få på plass for å komme i gang med den helhetlige problemløsningen også. Når de opplever at NAV er vanskelig å få kontakt med eller vanskelige å få til å komme i møter, hindrer dette barnevernarbeidernes problemløsning. Her er min fortolkning i strid med hva Langsrud mfl. (2020) hevder at de fant i sin undersøkelse der 18

barnevernarbeidere reflekterte rundt valg av hjelpetiltak. Langsrud mfl. hevder at barnevernarbeiderne i deres undersøkelse benyttet en fragmentert forståelse av familienes problemer. Barnevernarbeiderne i mitt masterprosjekt hadde etter min fortolkning en helhetlig forståelse av både utfordringene familiene har og hvordan problemene best kan løses. Barnevernarbeiderne uttrykker ønske om å kunne hjelpe familiene. Når det kommer til handling og tiltak gir imidlertid barnevernarbeiderne uttrykk for at de ikke har tilstrekkelig kompetanse, kapasitet eller gode strategier for å håndtere økonomiske problemer.

En av barnevernarbeiderne opplever at NAV er en positiv støttespiller i det arbeidet barnevernet skal gjøre i familiene. De øvrige barnevernarbeiderne opplever det motsatte. I stedet for å være en støttespiller i samarbeidet opplever de heller at NAV blir en belastning for familien. Dette gjennom at NAV stiller mange krav som foreldrene ikke er i stand til å imøtekomme uten at barnevernarbeiderne hjelper dem. En av barnevernarbeiderne beskriver også en opplevelse av at NAV ikke går tett nok på familiene slik at de får mulighet til å se hvor dårlige forhold de lever under. Barnevernarbeideren etterlyser i denne sammenhengen at også NAV kan dra på hjemmebesøk og bli bedre kjent med familiene i denne gruppen før de avgjør søknader om ytelse. I Hjelmtveit (2008) sin forskning kan det likevel se ut som at ansatte ved sosialkontoret, nå NAV, hadde forståelse for og innsikt i den situasjonen foreldrene befant seg i. Foreldrene opplevde likevel kontakten med sosialkontoret som ydmykende og slitsom. Det kan for eksempel tyde på at saksbehandlere ved sosialkontoret ikke greide å kommunisere sin innlevelse og forståelse til foreldrene. En hypotese kan være at det har vært noen barrierer i kommunikasjonen mellom foreldre og saksbehandlerne og at foreldrene ikke har sett muligheten for en tillitsrelasjon med sin saksbehandler ved sosialkontoret.

8.3.4 NAV – et komplekst system?

Min fortolkning av barnevernarbeideres beskrivelser av NAV er at de ser NAV som et uforutsigbart system. De beskriver at hjelpen avhenger av å «være heldig med saksbehandler» eller at de selv må «snakke for foreldrene til NAV». Beskrivelsene omhandler at samarbeidet er vanskelig og at de selv opplever å være maktesløse. De beskriver NAV som et «uforståelig system». Fra barnevernarbeidernes perspektiv synes NAV å fremstå med en uforståelig logikk der systemet handler ut fra regler som ikke er synlige og påvirkbare fra utsiden. I min empiri fremstår NAV med en fragmentert og ikke helhetlig forståelse av familiers problemer. Når foreldrene, eller barnevernet på vegne av foreldrene, ber NAV om hjelp blir *output* uforutsigbar. Slik blir det vanskelig å forutse hva familien kan få av hjelp hos NAV og også hva de kan forvente av kontakten med NAV. Et eksempel på dette er en beskrivelse fra et av intervjuene der barnevernet ba NAV om å dra på hjemmebesøk. Ifølge barnevernarbeideren er ikke hjemmebesøk noe NAV vanligvis gjør. Selv om situasjonen til familien hele tiden hadde vært den samme og søknaden som forelå var uendret, viste hjemmebesøket seg å endre *output*. Uforutsigbarheten ved dette kan sammenlignes med beskrivelsene av et komplekst, adaptivt system (Langsrud, Lichtwarck, & Fauske, 2020).

Som jeg har presisert, er dette barnevernarbeidernes perspektiv på samarbeidet med NAV. Et spørsmål som her er naturlig å stille er hvordan samarbeidet ser ut fra NAV-ansattes perspektiv. Fremstår barneverntjenesten som et komplekst adaptivt system for NAV-ansatte? Opplever de barneverntjenesten som utilgjengelig, uforståelig og krevende å samarbeide med? Tilsvaret NAV-ansattes opplevelser av barneverntjenesten hvordan Langsrud mfl. beskriver barneverntjenesten? Dette masterprosjektet hadde ikke rammer

som tillater å undersøke dette. For å legge til rette for et bedre samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV ser jeg likevel at slik kunnskap som nyttig og svært relevant.

8.4 Avsluttende refleksjon

Denne studien har belyst livssituasjonen for barn i familier med lav inntekt, sett fra barnevernarbeideres perspektiv. Mitt inntrykk, etter å ha intervjuet denne gruppen med barnevernarbeidere, er at dette er en gruppe samvittighetsfulle og engasjerte barnevernarbeidere som jobber hardt for å hjelpe familier som strever med så mye i livene sine. Barnevernarbeiderne ga meg inntrykk av å møte familiene med respekt, ydmykhet og empati. Akkurat dette er kanskje det mest betydningsfulle når det kommer til hvordan barnevernet hjelper disse familiene.

Barnevernarbeiderne beskriver familier i en vanskelig og krevende situasjon. De beskriver også hvilke utfordringer de møter når de skal hjelpe disse barna og deres familier. De beskriver hvordan barnevernets tiltaksarbeid kan være tilrettelagt på en sånn måte at det forventes at foreldrene skal kunne jobbe med endring i sin foreldrefungering, når de samtidig har store økonomiske bekymringer. Det som synes klart for barnevernarbeiderne, er at å leve med økonomiske bekymringer opptar mye ressurser hos foreldrene og er noe som kan være til hinder for at foreldrene kan nyttiggjøre seg endringstiltak. Barnevernarbeiderne beskriver også hvordan andre instanser kan ha urealistiske forventninger til hva foreldrene kan klare. I motsetning til Andenæs (2004) sine funn kan det i denne studien se ut som at barnevernarbeiderne virkelig «ser fattigdommen». Et annet spørsmål er om barnevernet som system er åpen for å se og jobbe med fattigdommen. Empirien i denne oppgaven kan tyde på at man i barnevernet har lite verktøy å hjelpe seg med når det kommer til disse problemene. Dette kan skyldes ulike forhold, men det fremstår som uklart om økonomiske problemer er tydelig nok definert i barnevernets mandat som vesentlige forhold ved barns omsorgssituasjon.

Som vi har sett er bruken av kompenserende økonomiske tiltak relativt stor i barnevernet. Det som ikke kommer frem av tallene som er vist i tabell 1, er i hvilken sammenheng de økonomiske kompenserende tiltakene er satt inn. Det kommer ikke frem hvorvidt de er kombinert med endringstiltak, eller om de er iverksatt som eneste tiltak i familiene. «Det nye barnevernet» (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) kartla at de mest sårbare og marginaliserte familiene ikke mottok like mye endringstiltak som de andre familiene i barnevernet. Christiansen (2015) fant at foreldre med lav sosioøkonomisk status hadde svakt utbytte av enkelte foreldreveiledningsprogram. Likevel er det slik at familier med store og sammensatte utfordringer blir lenge i barnevernet (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015). Dersom disse familiene mottar for det meste kompenserende tiltak er det grunn til å undre seg over hvilken funksjon de kompenserende tiltakene har og om de virkelig gjør en forskjell for barnet. Ifølge Christiansen (2015) finnes det lite kunnskap om effekten av økonomiske tiltak i barnevernet. Man bør derfor stille spørsmål ved hva som er grunnlaget for barnevernets skjønnsutøvelse i slike saker. Dersom barnevernet jobber en periode med endringstiltak, men ikke finner effekt av disse. Kan det være sånn at barnevernet på et tidspunkt resignerer, vurderer at foreldrene ikke kan nyttiggjøre seg endringstiltak og lar barnet leve i en marginal situasjon med noen kompenserende tiltak? Overvåker barnevernet familien på avstand (Clifford, Fauske, Lichtwarck, & Marthinsen, 2015) og griper inn først når situasjonen blir uholdbar? Ser barnevernet etter hvert at barnet blir eldre og greier seg mer selv? Dersom dette i noen tilfeller stemmer med

virkeligheten er det grunn til å vurdere den etiske og faglige forsvarligheten i denne type saker.

Barnevernarbeiderne i denne studien har snakket varmt om tverrfaglig samarbeid og hvordan det er nyttig for å kartlegge barnas og familiens situasjon og jobbe med hjelpetiltak. Det kommer frem åpenbare fordeler med å bruke tverrfaglig samarbeid for å iverksette og følge opp hjelpetiltak for familier med store og sammensatte problemer, særlig når problemene faller utenfor barnevernets mandat. Denne studien har ikke innhentet empiri fra foreldrene om hvordan det tverrfaglige samarbeidet oppleves. Annen forskning som er løftet frem synliggjør imidlertid at foreldre kan oppleve tverrfaglige samarbeidsmøter som krevende og lite positive. Tverrfaglig samarbeid synes å møte behovene for samhandling og motvirke fragmentering av hjelpen til familier som har komplekse problemer. Etter mitt syn er likevel familiens perspektiv viktig å ta hensyn til, særlig i lys av at dette ofte handler om spesielt sårbare mennesker. Tverrfaglige samarbeidsmøter må derfor tilrettelegges på en sånn måte at foreldrenes deltakelse ikke oppleves som negativ og lite ivaretagende for foreldrene. Her har det blitt drøftet hvordan det å ha økonomiske problemer kan være forbundet med skam og tabu, og om barnevernarbeiderne kan ha vanskeligheter med å ta opp akkurat disse spørsmålene med foreldrene på grunn av en kulturell doxa. Er det sånn at tema knyttet til økonomiske problemer må unngås for at man skal ikke skal krenke foreldrene? Hva kan i så fall dette gjøre for foreldrenes opplevelse av et tverrfaglig samarbeidsmøte? Foreldrene sitter jo der i møtet, kanskje merket av sin habitus og med en kulturell kapital som gjør at de uttrykker seg på en svakere måte enn de øvrige møtedeltakerne. Med et slik bakteppe er det lett å tenke seg at foreldrene kan oppleve dette som krevende eller krenkende. Hva hvis alle er kjent med de økonomiske problemene, men ingen snakker om dem? Dersom barnevernet hadde et mer tydelig mandat i sin kartleggingsfase, slik at økonomi og levekår ble behandlet som en naturlig del av undersøkelsen, kunne økonomien blitt tematisert i en tidlig fase og dermed anerkjent og gyldiggjort. Opplevelsen av krenkelse og skam for foreldrene i tverrfaglige møter kunne på den måten kanskje vært redusert eller unngått. Fordelene med tverrfaglige samarbeidsmøter, som for eksempel oppstartsmøter eller nettverksmøter har åpenbare fordeler i arbeidet med komplekse problemer. Dersom familiens posisjon i slike møter kan ivaretas på en god måte, vil jeg anbefale at barnevernet legger vekt på å bruke slike møter i størst mulig grad i arbeidet med denne gruppen. Dette i tråd med synspunktene fra barnevernarbeiderne i denne studien.

Med ett unntak er barnevernarbeiderne i denne studien svært kritisk til NAV og det samarbeidet de har med NAV om disse familiene. De både snakker på vegne av familiene og på vegne av seg selv som samarbeidspart, når de beskriver NAV som et uforutsigbart, krevende og komplekst system å forholde seg til. Denne studien har ikke innhentet NAV-ansattes perspektiv på samarbeidet med barnevernet og det er mulig at kritikken og frustrasjonen er gjensidig. Barnevernarbeiderne beskriver hvordan de står familiene nære og at de inntar rollen som foreldrenes talerør eller hjelper i kontakten med NAV. Dersom dette i praksis stemmer, kan det sees som et paradoks. Er NAV blitt et system som fremstår som så komplekst at de ressursvake i samfunnet, de menneskene som i aller høyeste grad trenger hjelp fra NAV, ikke håndterer å stå i relasjon til NAV?

Barnevernet mangler kanskje både fokus, rutiner og metodikk for å hjelpe familier med de problemene som følger av å leve med lav inntekt. Min empiri viser også hvordan barnevernets problemløsning blir hindret av denne mangelen hos barnevernet. Barnevernarbeiderne ser at foreldrene ikke klarer å nyttiggjøre seg de omsorgsendrende

tiltakene. Det kan se ut som det er behov for å definere tydeligere ansvarsfordelingen mellom barnevernet og NAV når det kommer til å jobbe med fattigdomsproblematikk i barnevernfamilier. Dersom noe av dette ansvaret skal ligge hos barnevernet, bør barnevernet opparbeide seg kompetanse og utarbeide rutiner og metodikk knyttet til dette. Dersom hovedansvaret fortsatt skal ligge hos NAV, er det behov for å tydeliggjøre ansvarsområdene mer. Barnevernarbeiderne jeg intervjuet argumenterte mot at barnevernet skal yte økonomisk støtte da diskusjoner rundt økonomi ofte kan gjøre relasjonsarbeidet med familien vanskelig. Dette samsvarer med funn som Christiansen (2015) gjorde. Det bør med bakgrunn i dette vurderes om barnevernet bør overlate til NAV å vurdere og iverksette tiltak knyttet til økonomiske ytelser i sin helhet. NAV bør i så tilfelle jobbe nærmere familien enn det de har anledning til i dag. De bør også dra på hjemmebesøk og snakke med barna (Kane, Neverdal, & Stenberg, 2018).

Et spørsmål som bør vurderes er om organisatoriske og strukturelle rammer for barnevernet og NAV kan endres slik at barrierene for samarbeid mellom tjenestene blir mindre. Et eksempel som kommer frem i denne oppgaven er at samarbeidet bedres ved samlokalisering av tjenesten og at samarbeidet er enklere i små kommuner (Fauske, Kvaran, & Lichtwarck, 2017; Ellingsen, Pettersen, Andersen, & Viblemo, 2015). Dette kan henge sammen med at det er mindre og mer oversiktlige forhold i små kommuner. Et annet eksempel som kommer frem, både i empirien i denne oppgaven og i annen forskning, er at det er tungvint både for foreldre og barnevernansatte å komme i kontakt med saksbehandler i NAV (Kane, Neverdal, & Stenberg, 2018) og at NAV er en av de instansene som barnevernet samarbeider minst med (Fauske, Lichtwarck, Bennin, & Buer, 2016). Kan utfordringene med å samarbeide med NAV handle om at NAV-ansatte blir skjermet i en stor organisasjon, uten at brukere og samarbeidspartnere kan nå dem direkte på en enkel måte? For å utdype dette ville en undersøkelse av NAV-ansattes syn på sitt samarbeid med andre instanser og gjerne barnevernet, vært interessant. NAV er en stor organisasjon med stor betydning for den gruppen mennesker og familier som står sentralt i dette masterprosjektet. NAV er også en av de viktigste samarbeidsinstansene for barnevernet. Det er kanskje vanskelig for barnevernet å påvirke til en endring når det kommer til hvordan NAV er organisert. I tråd med Lone og Værnors (2019) studie kan et bedre og tetter samarbeid mellom barnevernet og NAV både på ledernivå lokalt, men også på ledernivå sentralt, være av betydning for å bedre dette viktige samarbeidet.

Referanser

- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen. Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utefor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid*, ss. 19-33.
- Barne, ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet. (2020). *Retningslinjer for samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV-kontoret*. Hentet Desember 2, 2020 fra nav.no: <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/samarbeid/for-kommunen/barn-og-unge2/retningslinjer-for-samarbeid-mellom-barneverntjenesten-og-nav-kontoret>
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2015). Introduksjon. I S. Brinkmann, & L. Tanggaard, *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling* (ss. 11-16). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bufdir. (2020). *Barnefattigdom*. Hentet Oktober 7, 2020 fra Bufdir.no: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom/#/1505
- Bufdir. (2020, Oktober 16). *Barnevernstatistikk*. Hentet 2020 fra bufdir.no: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/Barn_og_unge_med_hjelpetiltak_i_hjemmet/
- Bufdir. (2020). *Saksbehandlingsrundskrivet*. Hentet November 8, 2020 fra Bufdir.no: <https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/saksbehandlingsrundskrivet/#0>
- Christensen, A. B. (2015). Objektivt eller subjektivt perspektiv. I A. B. Christensen, J. S., O. S., & R. T. (Red.), *Viden og videskapsteori i sosialt arbeid* (ss. 23-44). København: Hans Reitzels Forlag.
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet - en kunnskapsstatus*. Bergen: Uni research Helse, Regionalt kunnskapscenter for barn og unge (RKBU Vest).
- Christiansen, Ø., Havnen, K., Iversen, A., Fylkesnes, M., Lauritzen, C., Nygård, R., . . . Vis, S. A. (2019). *Barnevernets undersøkelsesarbeid. Når barnevernet undersøker, delrapport 4.* . Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W., & Marthinsen, E. (2015). *Minst hjelp til de som trenger det mest? Sluttrapport fra forsknings-og utviklingsprosjektet "Det nye barnevernet."*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Ellingsen, D., Pettersen, K. S., Andersen, L., & Viblemo, T.-E. (2015). *Terskler i barnevernet*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Fauske, H., Kvaran, I., & Lichtwarck, W. (2017). Hjelpetiltak i barnevernet. Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene forskning*, 10(2), ss. 45-58.
- Fauske, H., Lichtwarck, W., Bennin, C., & Buer, B. A. (2016). Tverrfaglig samarbeid i barnevernets beslutningsprosess. I Ø. Christiansen, & B. H. Kojan, *Beslutninger i barnevernet* (ss. 178-194). Oslo: Universitetsforlaget.
- Fløtten, T. (2009). Barnefattigdom. I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom* (ss. 17-24). Oslo: Gyldendal norsk forlag AS.

- Fløtten, T., & Kavli, H. C. (2009). Barnefattigdom og sosial deltakelse. I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom* (ss. 92-118). Oslo: Gyldendal norsk forlag AS.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society : outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Harsløf, I., & Seim, S. (2008). Fattigdom i en norsk velferds kontekst. I I. Harsløf, & S. Seim (Red.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. (ss. 13-29). Oslo: Universitetsforlaget.
- Helgeland, I. M. (2008). "Det handler ikke bare om penger." Barnevernsbarn og fattigdom. I I. Harsløf, & S. Seim (Red.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet* (ss. 171-183). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hjelmtveit, V. (2008). Langvarig økonomisk sosialhjelp i barnefamilier: fattigdomsfelle for foreldre og barn? I I. Harsløf, & S. Seim, *Fattigdommens dynamikk. perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet* (ss. 148-170). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Johannesen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Johnsen, G. (2013). De fornøyde brukerne. I E. Marthinsen, & W. Lichtwarck, *Det nye barnevernet* (ss. 129-140). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kane, A. A., Neverdal, S., & Stenberg, O. (2018). Barnets rett til en forsvarlig levestandard. Utøvelse av skjønn i Nav og barnevern. *Fontene forskning, 11*, ss. 17-29.
- Klinge, E. (2012). *Tverretatlig samarbeid omkring barn*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kojan, B. (2011). Klasseblikk på et barnevern i vekst. Trondheim: NTNU.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Langsrud, E., Lichtwarck, W., & Fauske, H. (2020). Barneverntjenestens problemfragmentering i lys av kompleksitetsteori: En lineær problemløsningsstrategi innenfor et ikke-lineært system? *Tidsskrift for velferdsforskning, 23*(2), ss. 113-125.
- Leira, H. (2003). *Det gode nærvær. Kulturens psykologiske betydning*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lone, J. A., & Værnor, K. E. (2019). Samarbeidskultur på oppvekstfeltet i norske kommuner. *Stat og styring*, ss. 61-64.
- Lurie, J., Kvaran, I., Tjelflaat, T., & Sørli, H. E. (2015). *Barneverntjenestens arbeid med barnevernundersøkelser i Midt-Norge*. Trondheim: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge - Psykisk helsevern og barnevern.
- Marthinsen, E. (2003). Sosialt arbeid og sosial kapital i et senmoderne barnevern. Trondheim: Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. NTNU.
- Marthinsen, E., Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W., & Kojan, B. H. (2013). Nytt innblikk i norsk barnevern - hva forteller dataene fra Det nye barnevernet? I E.

- Marthinsen, & W. Lichtwarck, *Det nye barnevernet* (ss. 36-68). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ofstad, K., & Skar, R. (2015). *Barnevernloven med kommentarer* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS.
- Ringdal, K. (2013). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Schellenberg, L. (2011). Oppstartsmøter og brukermedvirkning. I A. mfl., *Samhandling mellom barnevern og BUP. Kunnskapsutvikling i praksis*. (ss. 245-256). Oslo: Gyldendal norsk forlag AS.
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak: Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stang, E. G., & Sveaass, N. (2016). *Hva skal vi med menneskerettigheter? Betydningen av menneskerettigheter i helse- og sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Statistisk sentralbyrå. (2020). *Statistikkbanken*. Hentet Oktober 18, 2020 fra Barnevern: <https://www.ssb.no/statbank/table/10660/>
- Statistisk sentralbyrå. (2020, Oktober 17). *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/barnogunge/2019/okonomi/>
- Stevens, I., & Hassett, P. (2007). Applying Complexity Theory to Risk in Child Protection Practice. *Childhood*, 14(2), ss. 128-144.
- Størkersen, L. (2011). Nettverksmøter som hjelpetiltak i barneverntjenesten. I A. m.fl., *Samhandling mellom barnevern og BUP. Kunnskapsutvikling i praksis*. (ss. 225-243). Oslo : Gyldendal norsk folag AS.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse og sosialfag*. Oslo: Gyldendal norks forlag.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3.. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Aasen, T., & Amundsen, O. (2011). *Innovasjon som kollektiv prestasjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Vedlegg

Vedlegg 1: Prosjektilbud SES

Vedlegg 2: Informasjonsskriv foreldre

Vedlegg 3: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring ansatte

Vedlegg 4: Intervjuguide ansatte i barnevernet – Del 2

Vedlegg 5: Survey

Vedlegg 6: Meldeskjema NSD for SES-prosjektet

Vedlegg 7: Meldeskjema NSD for masterprosjektet

